ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

16

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

www.uyghurkitap.com

مۇقاۋا رەسىمىنى سىزغۇچى : مەمەت ئابدۇرېھىم
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : مەمەت نەۋبەت

ISBN 978-7-228-12025-3
9 787228 120253 >
定价:12.00元

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

16

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى»
تەھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

www.uyghurkitap.com

图书在版编目(CIP)数据

维吾尔民间故事. 16:维吾尔文/《维吾尔民间文学大典》编委会编. —乌鲁木齐：新疆人民出版社，2008.11
（维吾尔民间文学大典）
ISBN 978—7—228—12025—3

Ⅰ.维… Ⅱ.维… Ⅲ.维吾尔族—民间故事—作品集—中国—维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.I277.3

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2008)第 177990 号

策　　划　阿不都热合曼·艾白,艾合买提·伊明
责任编辑　艾合买提·伊明
责任校对　阿布勒孜·阿巴斯 等
封面设计　买买提·诺贝提
出版发行　新疆人民出版社
地　　址　乌鲁木齐市解放南路 348 号
电　　话　(0991)2827472
邮　　编　830001
经　　销　新疆维吾尔自治区新华书店
印　　刷　乌鲁木齐八家户彩印有限公司
开　　本　880×1230 毫米　1/32
印　　张　5
版　　次　2008 年 11 月第 1 版
印　　次　2008 年 11 月第 1 次印刷
印　　数　1—5000
定　　价　12.00 元

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى — 16

نەشرگە تەييارلىغۇچى : «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» تەھرىر ھەيئىتى
پىلانلىغۇچىلار : ئابدۇراخمان ئەبەي ، ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل مۇھەررىرى : ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل كوررېكتورى : ئابلىز ئابباس قاتارلىقلار
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : مەمەت نەۋبەت
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى : شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
ئادرېسى : ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر
تېلېفون : 0991—2827472
پوچتا نومۇرى : 830001
ساتقۇچى : شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
باسقۇچى : ئۈرۈمچى باجياخۇ رەڭلىك باسما چەكلىك شىركىتى
فورماتى : 880×1230 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى : 5
نەشرى : 2008 ـ يىلى 11 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
باسمىسى : 2008 ـ يىلى 11 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 1—5000
كىتاب نومۇرى : ISBN 978—7—228—12025—3
باھاسى : 12.00 يۈەن

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

مۇھەررىردىن

ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى باي ۋە گۈزەل بىر خەزىنە. ئۇيغۇر خەلقى ئۆزىنىڭ بېسىپ ئۆتكەن ئۇزاق تارىخىي تەرەققىياتى جەريانىدا، ئۆزىنىڭ مىللىي تىلىنى، ئۆرپ - ئادىتىنى، مىللىي مەدەنىيىتىنى، جۇملىدىن باي، گۈزەل ۋە پارلاق ئېغىز ئەدەبىياتىنى بارلىققا كەلتۈرگەن. ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئۇزۇن تارىخقا، باي، چوڭقۇر مەزمۇنغا، ئۆزگە خاس مىللىي ئۇسلۇب ۋە مىللىي شەكىلگە ئىگە بولۇپ، كۆزنى قاماشتۇرۇپ تۇرىدىغان بىر رەڭدار گۈلشەن. ئۇ ئۆزىنىڭ مەزمۇنىنىڭ چوڭقۇرلۇقى، بايلىقى ۋە كەڭلىكى بىلەن، شەكلىنىڭ خىلمۇخىللىقى ۋە گۈزەللىكى، تۈرىنىڭ كۆپلۈكى بىلەن كۆزگە ئالاھىدە چېلىقىدۇ.

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى يۇقىرىقىدەك ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ ئەڭ ئومۇملاشقان بىر تۈرى ھېسابلىنىدۇ. ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئېغىزدىن ئېغىزغا، ئەۋلادتىن ئەۋلادقا كۆچۈش جەريانىدا خەلق ئاممىسى تەرىپىدىن پىششىقلىنىپ، ۋەقەلىكى تاۋلانغان، نەتىجىسى روشەن ھەم ئۈمىدۋار، تىلى تەسىرلىك ۋە گۈزەل بولۇپ يېتىلگەن.

ھەممىمىزگە مەلۇم، چۆچەك پېرسوناژلىرى بولغان، بىر پۈتۈن ۋەقەلىككە ئىگە نەسرىي ئەسەر. ئۇ ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ھەرقانداق بىر تەرىپىنى ئەكس ئەتتۈرەلەيدۇ. ئۇ ئىجتىمائىي رېئاللىقنىڭ ئەمگەكچى خەلق مېڭىسىدىكى

ئىنكاسى، ئەمگەكچى خەلق تۇرمۇشىنىڭ، ئىدىيە - ھېسسىياتىنىڭ، غايە ۋە ئارمىنىنىڭ بەدىئىي ئىپادىسى. چۆچەكلەر ئاساسەن رېئالىزملىق بولىدۇ، ئۇنىڭدا يەنە ئاكتىپ رومانتىزمنىڭ قويۇق ئىپادىسىمۇ بولىدۇ. ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرىمۇ شۇنداق.

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرىدە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئاق كۆڭۈللۈكى، ھەقىقەتپەرۋەرلىكى، ئەمگەكچان روھى، ساغلام ۋە گۈزەل ئەخلاقىي پەزىلىتى، ۋەتەنپەرۋەرلىكى، قەيسەرانە كۈرەش قىلىش ئىرادىسى، شۇنداقلا ئېسىل ئارزۇ - ئارمانلىرى ئىپادىلەنگەن. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئوبراز ئارقىلىق ئىپادىلىنىپ، كىشىلەرگە ياخشى بىلەن ياماننى، ھەق بىلەن ناھەقنى، ئۆز بىلەن دۈشمەننى، خۇنۈكلۈك بىلەن گۈزەللىكنى پەرق ئېتىشكە ياردەم بېرىدۇ. بىز بۇنىڭدىن خەلق چۆچەكلىرىنىڭ مۇئەييەن تەربىيىۋى رولىنى بايقىۋالالايمىز.

شۇنى قەيت قىلىشقا بولىدۇكى، خەلق چۆچەكلىرىنىڭ بالىلارغا بولغان تەربىيىۋى رولى تېخىمۇ زور بولىدۇ. بالىلار كىچىكىدىن تارتىپلا خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى، جۈملىدىن چۆچەكلەرنى ئاڭلىسا، ئۇلارنىڭ يۇمران قەلبىدە ياخشىلىق، ھەققانىيلىق، گۈزەللىك، ھاياتنى ۋە تەبىئەتنى سۆيۈش ئىستىكى ئويغىنىدۇ.

خەلق چۆچەكلىرىنىڭ تۇرمۇشنى، تارىخنى بىلىش ۋە چۈشىنىشتىكى رولى، خەلق تىلىنى ئۆگىنىشتىكى رولى، گۈزەللىك قارىشىنى يېتىلدۈرۈشتىكى ئېستېتىكىلىق رولى، كۆڭۈل ئېچىش رولىنىمۇ ئۇنىڭ تەربىيىۋى رولىدىن ئايرىپ قاراشقا بولمايدۇ. يۇقىرىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزئارا باغلانغان، ئۆزئارا گىرەلەشكەن، سىڭىشىپ كەتكەن، بىر - بىرىنى تولۇقلىغان ۋە ئۆزئارا ماسلاشقان. بۇ خەلق چۆچەكلىرىنىڭ خەلق

تۇرمۇشى بىلەن قان ـ گۆشتەك زىچ مۇناسىۋىتى بارلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ.

خەلق چۆچەكلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان خەلق ئېغىزاكى ئەدەبىياتى يېزىق شەكىللىنىشتىن بۇرۇنلا ۋۇجۇدقا كېلىپ، نۇرغۇن ئەسىرلەر مابەينىدە ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ يۈردى. يېزىق شەكىللەنگەندىن كېيىن ئۇنىڭ تەرەققىياتى يەنىلا توختاپ قالغىنى يوق. كېيىنكى مەزگىللەردە نۇرغۇن ئەللەردە خەلق چۆچەكلىرى يىغىپ خاتىرىلىنىپ، ئۇنىڭ يوقىلىپ كېتىمەي داۋاملىق مۇكەممەللىشىشىگە كاپالەتلىك قىلىندى. بۇ ئىش بىزدە بۇرۇن ئانچە ـ مۇنچە ئىشلەنگەن بولسىمۇ، رەسمىي ئىشلەش ئۆتكەن ئەسىرنىڭ 50 ـ يىللىرىدا باشلاندى دېيىشكە بولىدۇ. ئازادلىقتىن كېيىن ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى بىرقانچە توپلام قىلىپ ئىشلەنگەنىدى. 80 ـ، 90 ـ يىللارغا كەلگەندە ئېلىمىز بويىچە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى توپلاش، رەتلەش، نەشر قىلىش دولقۇنىنىڭ تۈرتكىسىدە شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى ناھىيىلىرىگىچە خەلق چۆچەكلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئەسەرلىرى كەڭ كۆلەمدە يىغىلدى، رەتلەندى ۋە مەخسۇس توپلاملار نەشر قىلىندى. مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا بۇ ئەسەرلەر قايتا سىلىشتۇرۇش، رەتلەش، تاللاش ئارقىلىق سىستېمىلاشتۇرۇلۇپ زور ھەجىملىك «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» ۋۇجۇدقا كەلدى. قولىڭىزدىكى 23 قىسىملىق «ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى» دەل مۇشۇ ئىلمىي ئەمگەكنىڭ مېۋىسى.

بۇ بىر يۈرۈش كىتابقا سېھرىي چۆچەكلەر، تۇرمۇش چۆچەكلىرى، چىچەنلەر ھەققىدىكى چۆچەكلەر، ھەجۋىي چۆچەكلەر، تېپىشماقلىق چۆچەكلەر، ھايۋانلار ھەققىدىكى چۆچەكلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان 300 دىن ئارتۇق چۆچەك

www.uyghurkitap.com

كىرگۈزۈلگەن ۋە مۇناسىپ قىزىقارلىق قىستۇرما رەسىملەر سەپلەنگەن.

ئىشىنىمىزكى، بۇ بىر يۈرۈش كىتاب خەلقىمىزنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى تېخىمۇ بېيىتىدۇ ۋە رەڭدار قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى تەتقىقاتچىلىرىنىمۇ مول ۋە رەڭدار ماتېرىيال مەنبەسى بىلەن تەمىنلەيدۇ، ئۇلار بۇ كىتابلىرىمىزدىن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ھەرقايسى تارىخىي دەۋرلەردىكى سىياسىي، تارىخىي، ئەخلاقىي، دىنىي ۋە ئېستېتىكىلىق قاراشلىرىنى، ھەرقايسى تارىخىي دەۋرلەردىكى سىياسىي، ئىقتىسادىي، مەدەنىي تۇرمۇشىنى، ئۆرپ ـ ئادەت ئالاھىدىلىكلىرىنى تەتقىق قىلىشتا مۇھىم يىپ ئۇچى ۋە ئىلھامغا ئېرىشەلەيدۇ. بىزنىڭ بۇ كىتابلارنى نەشرگە تەييارلاشتىكى ئاساسىي مۇددىئايىمىزمۇ دەل مۇشۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

مۇندەرىجە

ئۈچ دوست 1
ئەقىللىق كەنجى قىز 4
ۋاپادار ئەر - خوتۇن 9
شەيتاننىڭ تىجارىتى 27
پادىشاھنىڭ سالىمى 30
ئىشچان قىز 32
ئېرىك بولغان پىرىك بولۇر 42
ئالىيپشىل تۇخۇم 49
پادىشاھنىڭ ئەندىشىسى 57
يامان ئوغرى 59
يېرىم پۇرچاق 71
خاسىيەتلىك دورا 76
نەيرەڭۋاز 102
تەۋەككۈل ئوغرى بىلەن شاھزادە 122
نىيىتى يامانىنىڭ قازىنى تۆشۈك 136
ھۆرۈننىڭ بايلىققا ئېرىشىشى 140
بەخت قۇشى 145
تۆت ساندۇق 148

ئۈچ دوست

بۇرۇنقى زاماندا ئۇزۇن قول، يوغان باش ۋە ئۆتكۈر كۆز، دەپ ئاتىلىدىغان ئۈچ كىشى ئۆتكەنىكەن. بۇلار دوست بوپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۆتكۈر كۆز بىر تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىپ قارىسا، يىراق بىر يەردە بىر توپ يىلقا ئوتلاۋاتقۇدەك. بۇلارنى كۆرۈپ ئۇنىڭ كۆزى قىزىرىپتۇ ـ دە، شۇئان:

— ۋاي ـ ۋۇي، نېمىدېگەن كۆپ يىلقا بۇ! دوستلىرىم، چاققان مەيرگە كېلىڭلار! — دەپ ۋارقىراپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ يوغان باش بىلەن ئۇزۇن قول يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ:

— ئامال قىلىپ ئاشۇ يىلقىلارنى ئەكېلەيلى، — دەپ مەسلىھەت ساپتۇ. ئۇلار ئىشقا كىرىشىپتۇ. ئۆتكۈر كۆز «ئۇياققا، بۇياققا» دەپ ئىشارەت قىپتۇ. ئۇزۇن قول قولىنى بىر سوزۇپلا ئىككى كۈنلۈك يىراقلىقتىكى يىلقىلارنىڭ بىرىنىمۇ قويماي تۇتۇپ كەپتۇ. بۇ يىلقىلارنىڭ ھەممىسى ياش ئارغىماقلار ئىكەن. ئۇنى كۆرۈپ ئۈچ دوستنىڭ كۆزلىرى قىزىرىپتۇ ـ دە: «ئەمگەكنى مەن قىلدىم، ئۇلارنى مەن تۇتتۇم» دەپ، ئۆزئارا تالىشىپ قاپتۇ. مۇشۇنداق جېدەللىشىۋاتقاندا، يىراقتىن چاڭ كۆتۈرۈلۈپ بىر توپ ئاتلىق لەشكەرلەر كېلىپ قاپتۇ. بۇ ئۈچ دوست ئۇلارنى كۆرۈپ ساراسىمىگە چۈشۈپتۇ، يىلقا تۇتقۇل جانلىرىنى ساقلاپ قېلىشمۇ تەس بوپتۇ. بۇ

چاغدا ئەقىللىق يوغان باش بېشىدىكى تۇمشۇقى بىلەن نەچچە يۈز يىلقىنى باسۇرۇپ، يوشۇرۇپ قويۇپتۇ. يېتىپ كەلگەن لەشكەرلەر قىلىچلىرىنى يالىڭاچلاپ ھەيۋە قىلىپ:

— پادىشاھنىڭ يىلقىلىرىنى قاراقچىلار بۇلاپ كېتىپتۇ. سىلەر ئۇلارنى كۆردۇڭلارمۇ؟ دەل مۇشۇ تەرەپكە قېچىپتىكەن ! — دەپ ۋارقىراپتۇ. ئۈچ دوست ئۇلارغا تەزىم قىلىپ:

— جانابلار، ئۇ قاراقچىلار تېخى ھېلىلا مۇشۇ تاغنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ كەتتى ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

لەشكەرلەر ئالدىراپ - سالدىراپ ھېلىقى تۇماقنىڭ ئەتراپىنى ئۈچ قېتىم ئايلىنىپتۇ، ئەمما ھېچ نەرسىنى تاپالماي قايتىپ كېتىپتۇ. شۇ ھامانلا ئۇزۇن قول بىلەن ئۆتكۈر كۆز تۇماقنىڭ ئاستىدىكى يىلقىلارنى تالىشىشقا باشلاپتۇ، تىللىشىپتۇ. ئاخىر ئۇزۇن قول ئۆتكۈر كۆزنى ئېيىق تاپىندەك ئالقانلىرى بىلەن راسا كاچاتلاشقا باشلاپتۇ. ئۆتكۈر كۆز ئۇزۇن قولغا تەڭ كېلەلمەي قېچىپتۇ. ئۇزۇن قول قوغلاپتۇ. ئۆتكۈر كۆز قېچىپ كېتىۋاتسا، ئالدىغا چوڭ بۇرۇن ئۇچراپ قاپتۇ. بۇنى كۆرۈپ ئۆتكۈر كۆزنىڭ يۈرىكى بىر ئاز جايىغا چۈشۈپتۇ. ئۇ يوغان بۇرۇنغا يىلىنىپ - يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ:

— دوستۇم يوغان بۇرۇن، مېنى قۇتقۇزۇۋالغىن ! كەينىمدىن ئۇزۇن قول قوغلاپ كېلىۋاتىدۇ...

ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ، رەھمى كەلگەن يوغان بۇرۇن:

— ماقۇل، ئۇنداقتا مەيەرگە كىرىۋال، — دەپ، ئۇنى بۇرنىنىڭ بىر تۆشۈكىگە كىرگۈزۈۋېتىپتۇ. دەل شۇ چاغدا بىر يوغان قارىغاينى كۆتۈرگەن ئۇزۇن قول ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ يېتىپ كەپتۇ - دە:

— قېنى ھېلىقى ئۆتكۈر كۆز؟ ئۇنى نەگە يوشۇرۇپ قويىدۇڭ؟ — دەپ يوغان بۇرۇنغا ۋارقىراپتۇ. قورقۇپ كەتكەن

يوغان بۇرۇن:

— ۋاي تەقسىر، ئۇ بۇ غارغا كىرىپ كەتكەنىدى، — دەپ، ئالدىراشچىلىقتا بۇرنىنىڭ يەنە بىر تۆشۈكىنى كۆرسىتىپتۇ. يوغان بۇرۇننىڭ ئىككى تۆشۈكىدىن كىرىپ، قاڭشاردا ئۇچرىشىپ قالغان ئۆتكۈر كۆز بىلەن ئۇزۇن قول دەھشەتلىك ئۇرۇشۇشقا باشلاپتۇ. ئۇنىڭ تەسىرىدىن بۇرنى ئاغرىپ، قىچىشىپ كەتكەن يوغان بۇرۇن بىر چۈشكۈرگەنىكەن، ھېلىقى مۇشتلىشىۋاتقان ئىككىسى يەرگە «پوككىدە» چۈشۈپتۇ - دە، يوغان بىر تاشقا تېگىپ ئۆلۈپ قاپتۇ. ھەممە يىلقىلار يوغان باشقىلا قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە خۇشال - خۇرام، بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ.

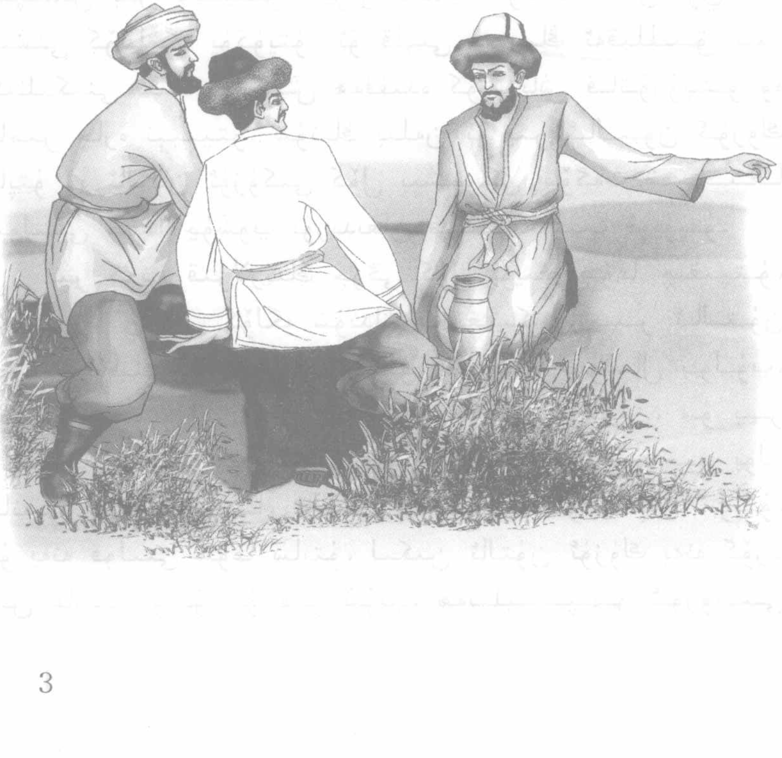

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېگى ئادرېسى

ئەقىللىق كەنجى قىز

بۇرۇنقى زاماندا، غەرب تاماندا بىر باي ئۆتكەنىكەن، ئۇ-نىڭ بەش قىزى بار ئىكەن. كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ، يىللار ئۆتۈپتۇ، بۇ قىزلارمۇ چىرايلىق ئۆسۈپ بويىغا يېتىپ-تۇ. شۇ يۇرتنىڭ خىلۋەت بىر يېزىسىدا ھەمرا ئىسىملىك بىر يىگىت بولۇپ، قىزلارغا ئۇنىڭ كۆزى چۈشۈپتۇ، ئۇلار ئىچىدىن بىر ئەقىللىق قىزنى تاللاپ، ئۇنىڭ بىلەن توي قى-لىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپتۇ. ئۇ قايسى قىزنىڭ ئەقىللىق ئى-كەنلىكىنى سىناپ بېقىش ھەققىدە كۆپ باش قاتۇرۇپتۇ ۋە ئاخىر چارە تېپىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بىر ئالتۇن ئۈزۈك ئاپتۇ ۋە ئالتۇن ئۈزۈكنى كۆل بېشىدىكى سۆگەت شېخىغا شولىسى سۇغا چۈشۈپ تۇرىدىغان قىلىپ ئىلىپ قويۇپتۇ.

بىر كۈنى قىزلارنىڭ چوڭى كۆل بويىغا سۇغا چىقىپتۇ، ئۇ سۇ ئالاي دەپ كۆلگە شۇنداق قارىغانىكەن، بىر ئالتۇن ئۈزۈك ئۇنىڭ كۆزىگە چېلىقىپتۇ. ئۇ قىز خۇشال بولۇپ، ئۈزۈكنى سۇزۇۋالاي دەپ، قولىنى سۇغا سالغانىكەن، سۇ بىر داۋالغۇپلا ئالتۇن ئۈزۈك كۆزدىن غايىب بوپتۇ. سۇ جىم بول-غاندىن كېيىن قارىسا، ئالتۇن ئۈزۈك يەنە كۆلدە پەيدا بوپتۇ. ئۇ يەنە قولىنى سۇغا ساپتۇ، لېكىن ئالتۇن ئۈزۈك يەنە كۆز-دىن غايىب بوپتۇ. بۇ قىز شۇنچە ھەپىلىشىپمۇ ئۈزۈكنى

ئالالماي، سۇيىنى ئېلىپ ھەسرەت بىلەن ئۆيگە قايتىپتۇ.
ئەتىسى ئىككىنچى قىز سۇغا چىقىپتۇ. ئۇمۇ كۆل بويىغا كېلىپ شۇنداق قارىغۇدەك بولسا، كۆلدە بىر ئالتۇن ئۈزۈك تۇرغۇدەك، ئۇمۇ قولىنى سالغانىكەن، سۇ بىر داۋالغۇپلا ئالتۇن ئۈزۈك كۆزدىن غايىب بوپتۇ. سۇ جىم بولغاندا قارىسا، ئۈزۈك يەنە سۇدا پەيدا بوپتۇ. ئۇ يەنە بىرھازاغىچە ئاۋارە بوپتۇ، لېكىن ئۈزۈكنى تاپالماپتۇ.
يەنە بىر كۈن ئۆتۈپتۇ، سۇغا چىقىش نۆۋىتى ئۈچىنچى قىزغا كەپتۇ. ئۇمۇ كۆل بويىغا كېلىپ شۇنداق قارىسا، كۆلدە بىر ئالتۇن ئۈزۈك تۇرۇپتۇ. ئۇمۇ ئاچىلىرىدەك سۇغا قول سېلىپ، ئۈزۈكنى سۇزۇۋالماقچى بوپتۇ، لېكىن ئۇمۇ ئۈزۈككە ئېرىشەلمەي سۇيىنى ئېلىپ قايتىپتۇ.
تۆتىنچى قىزمۇ ئۈزۈكنى ئالالماپتۇ. ئەمدى سۇغا چىقىش نۆۋىتى كەنجى قىزىغا كەپتۇ. ئۇ كۆل بويىغا كېلىپ قارىغۇدەك بولسا، كۆلدە بىر ئالتۇن ئۈزۈك كۆزىگە چېلىقىپتۇ. ئۇمۇ ئالتۇن ئۈزۈكنى ئېلىش ئۈچۈن قولىنى سۇغا سالغانىكەن، ئالتۇن ئۈزۈك يوق بولۇپ كېتىپتۇ. كەنجى قىز ئويلىنىپتۇ، سىنچىلاپ سۇغا قاراپ، ئۈزۈكنىڭ سۇدا ئەمەسلىكىگە كۆزى يېتىپ، سۆگەتكە شۇنداق قارىغانىكەن، سۆگەت شېخىدىكى ئالتۇن ئۈزۈك ئۇنىڭ كۆزىگە چېلىقىپتۇ. كەنجى قىز ئالتۇن ئۈزۈكنى ئاپتۇ ـ دە، خۇشال بولۇپ، قىن ـ قىنىغا پاتماي سۇيىنى ئېلىپ ئۆيگە راۋان بوپتۇ.
قىزنىڭ ئالتۇن ئۈزۈكنى ئەكەلگەنلىكى توغرىسىدىكى خەۋەر چوڭ ئاچىسىنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئاچىلىرى ئالتۇن ئۈزۈكنى سىڭلىسىدىن تارتىۋېلىشنى ئويلىشىپتۇ، لېكىن ئۇلار ئۈزۈكنى تارتىۋالالمىغاندىن كېيىن تولىمۇ ھەسەتخورلۇق قىلىشىپ، ئاتا ـ ئانىسىغا: «كەنجى

سىڭلىمىز يامان يولغا مېڭىپ قاپتۇ، بىر گاداي بىلەن تويى قىلماقچى بوپتۇ ۋە ئۇنىڭ بىر تال ئالتۇن ئۈزۈكىنى ئاپتۇ» دەپ، چېقىپتۇ. قىزنىڭ ئاتا ـ ئانىسى بۇ گەپلەرگە ئىشە-نىپ، قىزىغا ئاھانەت قىلىپ:

— ھەي يۈزى قېلىن، نېمىشقا بىر يالاڭ تۆش بىلەن توي قىلماقچى بولدۇڭ؟ باي باينىڭ قاياشى، كەمبەغەل كەم-بەغەلنىڭ قاياشى. سەن بىزنىڭ يۈزىمىزنى چۈشۈرۈپسەن، يو-قال كۆزىمىزدىن! سەندەك قىزىمىز يوق، ماڭ، شۇ گاداي بىلەن نەگە بارساڭ بار! — دەپتۇ. كەنجى قىز ئازابلىنىپ:

— ھۆرمەتلىك دادا، ئانا، ماڭا ئىشىنىڭلار، مەن باش-قىلاردىن ئۈزۈك ئالمىدىم، بۇ ئۈزۈكنى كۆل بويىدىكى سۆ-گەتتىن ئالدىم، — دەپتۇ.

بىراق، قىزنىڭ ئاتا ـ ئانىسى بۇ گەپلەرگە ئىشەنمەي، ئۇنى ئۆيدىن ھەيدەپ چىقىرىپتۇ.

بۇ بىچارە قىز ھەيدەپ چىقىرىلغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ باردىغان يېرى يوق كۆز يېشى قىلغان پېتى بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ كۆل بويىغا كەپتۇ. كۆل بويىدا ئاپئاق ساقال-لىق بىر بوۋاي ئولتۇرغانىكەن. بۇ قىزنىڭ يىغلاپ تولىمۇ ھەسرەتلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن بوۋاي مۇلايىملىق بىلەن:

— نېمانچە قايغۇرىسىز، قىزچاق؟ — دەپ سوراپتۇ. قىز بوۋايغا كۆل بويىدىن ئالتۇن ئۈزۈك تېپىۋالغانلىقىنى، كېيىن ئاچىلىرىنىڭ قىلغان يامانلىقىنى، نەتىجىدە ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئۆيدىن ھەيدەپ چىقارغانلىقىنى بىر ـ بىرلەپ سۆزلەپ بې-رىپتۇ. بوۋاي بۇنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلىپ:

— قايغۇرماڭ، قىزچاق، يۈرۈڭ، مەن بىلەن مېڭىڭ، ما-ڭا يېتىشەلىسىڭىز، بىللە مېڭىڭ، يېتىشەلمىسىڭىز، ھاسام-

نىڭ ئىزىغا قاراپ ماڭسىڭىز بولىدۇ، ــ دەپتۇ ۋە ھاسىغا تايانغىنىچە مېڭىپتۇ. قىز بوۋاينىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ مېڭىپتۇ، لېكىن بىردەمدىن كېيىن بوۋايغا يېتىشەلمەي يىراقتا قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قىز ھاسىنىڭ ئىزىغا قاراپ مېڭىپتۇ. چۆلدە يالغۇز قالغانلىقىدىن قورقۇپ يىغلاپتۇ. ئۇ يىغلىغان پېتى ھاسىنىڭ ئىزىنى بېسىپ ئالدىغا قاراپ مې-ڭىۋېرىپتۇ. بىرھازا ماڭغاندىن كېيىن بىر مەھەللىگە كېلىپ قاپتۇ. بۇ مەھەللىدە چىرايلىق بىر ئۆي بولۇپ، ئىشىك ئال-دىدا بىر كىشى تۇرغانىكەن. قىز ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

ــ ھاسىغا تايىنىپ ئۆتكەن بوۋاينى كۆردىڭىزمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ. قىزنىڭ سۆزى تۈگە - تۈگىمەيلا ئۆيدىن چىرايلىق بىر يىگىت چىقىپتۇ. قىز سىنچىلاپ قارىسا، بۇ يىگىت ھې-لىقى ھاسىغا تايانغان بوۋايغا بەكمۇ ئوخشاپ كېتىپتۇ. يىگىت

تولىمۇ قىزغىنلىق بىلەن:
— قىزچاق، كېلىڭ، ئۆيگە كىرىڭ! — دەپتۇ.
قىز بۇ يىگىتنىڭ تولىمۇ قىزغىن، سىلىق مۇئامىلىسىنى كۆرۈپ، ئۆيگە كىرىپتۇ. يىگىت قىزغا:
— قايغۇرماڭ، مانا بۇ ھەم سىزنىڭ ئۆيىڭىز، ھەم مېنىڭ ئۆيۈم بولىدۇ، — دەپتۇ. قىز بۇ گەپنى ئاڭلاپ تولىمۇ ھەيران بولۇپ:
— قانداقسىگە مېنىڭ ھەم سىزنىڭ ئۆيىڭىز بولىدۇ؟ — دەپتۇ. يىگىت قىزنىڭ دەرگۇماندا بولۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئۆتكەن ئىشلارنى بىرقۇر سۆزلەپ بېرىپتۇ:
— ئىسمىم ھەمرا. سىلەرنىڭ بەش ئاچا - سىڭىلنىڭ ئىچىدىن ئەقىللىق بىر قىزنى ئۆزۈمگە لايىق تاللىماقچىدىم. قايسىڭلارنىڭ ئەڭ ئەقىللىق ئىكەنلىكىڭلارنى سىناش ئۈچۈن ئالتۇن ئۈزۈكنى كۆل بويىدىكى سۆگەت شېخىغا ئىلىپ قويۇپ، بىر دالدىدا مۆكۈپ تۇرغانىدىم. ئالتۇن ئۈزۈكنى ئاخىر سىز ئالغاندىن كېيىن، بوۋايدەك ياسىنىپ، كۆل بويىدا يۈز كۆرۈشۈش ئۈچۈن سىزنى كۈتۈپ ئولتۇرغانىدىم. سىز ئۆيدىن ھەيدەپ چىقىرىلغاندىن كېيىن، مەن سىزنى ئۆز ئۆيۈمگە باشلاپ كەلدىم. قىزچاق، مەن ئويلاپ يۈرگەن چىرايلىق، ئەقىللىق قىز سىز بولىسىز.
قىز ھەمرانىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، ھەم خۇشال بوپتۇ، ھەم ئىزا تارتىپ يەرگە قاراپتۇ. كەنجى قىز يىگىتنىڭ تولىمۇ سەممىي - سادىق ئىكەنلىكىگە كۆزى يېتىپ، ھەمرا بىلەن توي قىلىشقا ماقۇل بوپتۇ. ئۇلار خۇشال - خۇرام توي قىلىپ، بىر - بىرىگە سادىق بولۇپ بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ.

ۋاپادار ئەر-خوتۇن

ئۆتكەن زاماندا ھوشۇر باي دېگەن قاسساپنىڭ بارات ئاخۇن دېگەن بىر خىزمەتچىسى بار ئىكەن. بارات ئاخۇننىڭ يېشى ئون بەشتىن ئاشقان توختىخان دېگەن چىرايلىققىنا بىر قىزى بار ئىكەن. بۇ قىز راۋابقا ئۇستا، ئەقىللىق، چېچەن ھەم گەپچى ئىكەن. شۇ كۈنلەردە ھوشۇر باي قوي سويغاندا پوكانچىلىق قىلىدىغان، قولى بوشىغاندا كوچىدا كاۋاپچىلىق قىلىدىغان توختى دېگەن ياشقىنا بىر يىگىت ئۇلارغا قوشنا بولۇپ كۆچۈپ كەپتۇ.

توختىخان ھەر كۈنى ئىشنى تۈگىتىپ بولغاندىن كېيىن راۋاب چالىدىكەن. توختى كۈنلەر ئۆتۈپ قىزغا ئاشىق بولۇپ قاپتۇ. يىگىت ناخشىنى ياخشى ئېيتىدىغان، رەڭگىرويى، بوي - تۇرقى كېلىشكەن بولغاچقا، قىزمۇ يىگىتنى پات - پات كۆرمىسە ئىچى پۇشىدىغان بولۇپ قاپتۇ. توختى قىزنىڭ ئۆيدە بولمىغان ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ راۋاب چېلىشنى ئۆگىنىپتۇ. خېلى ۋاقىتلاردىن كېيىن يىگىتمۇ راۋاب چېلىشنى خېلى ئوبدانلا ئۆگىنىپ قاپتۇ. بىر كۈنى توختى راۋاب چېلىپ ئولتۇرۇپ كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. بۇ چاغدا قىز راۋابنى تىڭشاپ تۇرغانىكەن، راۋابنىڭ ئاۋازى پەسلەپ توختىغاندىن كېيىن قىز ئاستا ئۆيگە كىرىپ قارىسا، توختى راۋابنى قۇ-

چاقلاپ ياتقان. قىز تۇيدۇرماي يىگىتنىڭ قولىدىن راۋابنى ئېلىپ، ئۆزىنىڭ ياخشى كۆرىدىغان پەدىسىگە جايىنى. يىگىت ئويغىنىپ قارىسا قولىدا راۋاب يوق، قىز راۋاب چېلىپ ئولتۇرغان. راۋابنىڭ ئۈنلۈك، مۇڭلۇق ساداسىغا ئەگىشىپ يىگىت بۇ قوشاقنى ناخشا قىلىپ ئېيتىپتۇ:

مەن كەمبەغەل ئۆيۈمدە،
دەرد - ئەلەملىك كۈنۈمدە،
سېنى خۇش قىلاي دېسەم،
ھېچ نەرسە يوق قولۇمدا.
قاتتىق - قۇرۇق نەرسىنى
مەن ساڭا قويالمايمەن.
سەن مېھرىبان قىزچاققا
بىر توخۇ سويالمايمەن.
بۇ ھويلىغا كەلگىلى
بىر يىلچە بولۇپ قالدى.
سەن جانانىڭ دەردىدە
يۈرىكىم كاۋاپ بولدى.
ياد ئېتىپ غەزەل ئوقۇپ،
چېلىشىم راۋاب بولدى.
غۇنچە بويلۇق جانان قىز
ئاي يۈزۈڭگە قاراتتىڭ.
راۋابنى قولدىن ئېلىپ،
شوخ بۇلبۇلدەك سايراتتىڭ.

قىزنىڭ يۈزى ئاناردەك قىزىرىپ، راۋابنى قويۇپ، چىچىنى ئويناپ، يەرگە بىرئاز قاراپ تۇرۇپ، ئاندىن كۆزىنى يىگىتكە تىكىپتۇ. يىگىتنىڭ كۆزى قىزغا تىكىلىپتۇ. ئىككى

www.uyghurkitap.com

كۆز بىر - بىرىگە تىكىلىپ سىرداشقاندىن كېيىن، قىز يەرگە قاراپ خىيال سۈرۈپ تۇرۇپتۇ. يە-گىت راۋابنى قولىغا ئېلىپ:

بۇ راۋابنى ئالسىڭىز،
زەخمەك ئۇرۇپ چالسىڭىز.
كۆڭلىڭىزدىكىنى ئېيتىپ،
يۈرىكىمگە ئوت سالسىڭىز.

دېگەن بېيىتنى ئوقۇپ، راۋابنى قىزغا سۇنۇپتۇ. قىز راۋابنى ئېلىپ مۇڭلۇق ناخشا بىلەن ئۆز دەردىنى بايان قىپتۇ:

ئېيتالمىدىم زادىلا
خىجىللىقتا سۆزۈمنى.
باشقىنى ئويلىمايمەن،
سىزگە بەردىم كۆڭلۈمنى.
بۇگۈن ئالدىم راۋابنى،
بار دەردىمنى ئېيتىمەن.
سىز بىلەن قوشۇلغاندا
مەن مۇرادقا يېتىمەن.
تاڭ سەھەرنىڭ شامىلى
قىزىلگۈلنىڭ ئاشىقى.
شامالغا تەزىم قىلۇر
مۇھەببەتنىڭ مەشۇقى.
ئاق كۆڭۈللۈك ئەي يىگىت،
سىزنى كۆپ ياد ئېتىمەن.

ئىشىكىڭىزگە مىڭ بىرىپ
سىز ئىپتالماي كىتىمەن.
نەچچە يەردىن مەن ئۆچۈن
سوۋغا ــ سالام كەپتۇمىش.
«توختىخاننى بەرسۇن» دەپ
مىنىڭ ئاتامغا دەپتۇمىش.
ئاڭلىشىمچە، يېقىندا
باي ئوغلىغا بەرگۈدەك.
توي قىلىمىز دېيىشىپ
ئىمام، مەزىن كەلگۈدەك.
ئۆچ كۈن بولدى بۇ گەپنى
قەمبەرخاندىن ئاڭلىدىم.
ئاتامغىمۇ دېمىدىم،
تۈزۈك تاماق يېمىدىم.
كېچىلىرى ئۇخلىماي
قانلار يۇتۇپ يىغلىدىم.
بۇ تەلىيىم كاج تەلەي،
نە قىلارنى بىلمىدىم.
باي ئۆيىدە ئۆمرۈم ئۆتتى،
يۈندى تۆكۈپ كۈنۈم كەتتى.
يېشىم ئون بەشكە كەلگەندە
شۇم خەۋەر ماڭا يەتتى.
ئالتە ياشلار چېغىمدا
ئانام سەيدەم ئۆلۈپ كەتتى.
شۇندىن بېرى ئاشۇنداق
يېتىملىك ماڭا يەتتى.

مەن ئۆزۈم مىسكىن بالا،
يامانلىقنى بىلمەيمەن.
تارتقان كۈنۈم بەك ئېغىر،
يالغان گەپنى دېمەيمەن.
ئۆلسەم مەيلى ئاچلىقتا،
باي ئوغلىغا تەگمەيمەن.
قانچە زۇلۇم تارتساممۇ
بايلارغا خوش دېمەيمەن.
مىڭ تۈرلۈك دەرد ـ ئەلەمدىن
بىر ـ ئىككىنى دەپ قويدۇم.
بۇ بېيىتىمنى ئوقۇپ مەن
راۋابىمنى چېپ قويدۇم.
ھەر ۋاقىت بىكار بولساق
سۆزلىشىپمۇ تۇرارمىز.
ئىككىمىز چىڭ بىرلىشىپ
مەقسەتكىمۇ يېتەرمىز.

ئۇلار ھەر ئاخشىمى شۇ ۋاقىتتا كۆرۈشۈپ تۇرۇشقا ۋەدىلىشىپتۇ. يەتتە ـ سەككىز كۈنگىچە شۇنداق كۆرۈشۈپ ھال ـ مۇڭ ئېيتىپ يۈرۈشۈپتۇ.

بىر كۈنى كېچىسى قىزنىڭ دادىسى ئويغىنىپ قارىسا، قىزى يېنىدا يوقمىش. ئۇ تالاغا چىقسا، توختىنىڭ ئۆيىدىن ناھايىتى يېقىملىق راۋاب بىلەن ناخشىنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. بارات ئاخۇن، توختى تېخىچە ئۇخلىماپتۇ، قىزىم شۇ يەردە بولۇپ قالمىسۇن يەنە دەپ، يېقىن كېلىشىگە قىزنىڭ ئاۋازى چىقىپتۇ. ئاستىلاپ بېرىپ پەنجىرىنىڭ تۆشۈكىدىن قارىسا، توختى بىلەن توختىخان بىر ـ بىرىگە قارىشىپ مېھمان كىشىلەردەك يۈكۈنۈپ ئولتۇرغۇدەك. قىز توختىغا قاراپ مۇنۇ ناخشىنى ئېيتىۋاتقۇدەك:

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com

قەغەز دېگەن نېپىز نەرسە
چەكمىگۈچە تېشىلمەس.
ئىچىمدىكى مەقسەتنى
دېمىگۈچە يېشىلمەس.
بىز باغلىغان مۇھەببەتنى
پولات قىلىچ كېسەلمەس.
بۇ كېچە قاراڭغۇدا
ئوبدان سۆزلىشىۋالدۇق.
راۋابنى خوش سايرىتىپ
تۆت پەدە چېلىشىۋالدۇق.

قىزنىڭ دادىسى قىزىمنىڭ توختىغا كۆڭلى چۈشكەنكەن، قانداق قىلىشىم كېرەك؟ مەن باينىڭ ئوغلىغا لايىق كۆرگەن تۇرسام، بۇ قانداق ئىش، دەپ تۇرۇشىغا، يىگىت ناخشا باشلاپتۇ:

قەغەز نىپىز كۆرۈنىدۇ
تۇتقۇچە تىشىلگۇدەك.
خىلى سۆزلىشۋالدۇق
كۆڭلىمىز يىشىلگۇدەك.
سىزنى كۆرگەندىن بىرى
كۆڭلۇم بەكمۇ خۇش مىنىڭ.
جاپادىن قۇتۇلغاندەك
پۇت ـ قوللىرىم بوش مىنىڭ.
ئەگەر بىر كۈن ئاتىڭىز
باينىڭ ئوغلىغا بەرسە.
ئاتىڭىزغا ئەپ بىرەر
باي ئوغلى خۇرۇم مەسە.
قانداق قىلاي ئۇ ۋاقىتتا
يالغۇزلۇق ماڭا كەلسە.
پۇلى نۇرغۇن بايلىرىم
تويغا قوينى سويىدۇ.
ئاتىڭىزنىڭ ئالدىغا
تۇماق، تونىنى قويىدۇ.
بۇ كۈنى نىكاھ قىلىپ،
ئۆيگە ئىلىپ ماڭىدۇ.
پىقىر توختى شۇ كۈندە
يالغۇز ئۆيدە قالىدۇ.
دەردىڭىزدە كۆپ يىغلاپ
يىراققا يول سالىدۇ.
سىزنى ھەر چاغ ياد ئىتىپ
بۇ راۋابنى چالىدۇ.

شۇ كۈنلەرنى ئويلىسام
يىغا كېلەر كۆزۈمگە.
سىزگە تۇرۇپ قارىسام
نۇر ياغىدۇ يۈزۈمگە.
مەن ئولتۇرۇپ ئويلىسام
غېرىب بولۇپ چۆللەردە.
بەلگە بەلۋاغ باغلىسام
ئاشۇ دەردلىك كۈنلەردە.
سىزنىڭ يوق ئىلاجىڭىز،
بىرىۋېتەر ئاتىڭىز.
ئۆز سىرىمنى ئېيتىشقا
يوق ئىكەن ئۆز ئانىڭىز.
قانداق چىداي، سىز يالغۇز
باي ئۆيىدە قالسىڭىز.
يەنە خۇشال بولىمەن
مېنى ئىزدەپ كەلسىڭىز.
بەك تەس قېچىش، قۇتۇلۇش
باي ئۆيىدە بولسىڭىز...

بۇنىڭدىن قىزنىڭ دادىسى بۇ ئىككىسىنىڭ مۇھەببىتىنىڭ قانچىلىك چوڭقۇرلاشقانلىقىنى سېزىپ، مەن قىزىمنىڭ بەختىنى ئىزدەپ بايغا بېرەي دېسەم، بۇنىڭ ماڭا ئوخشاش ھېچ نەرسىسى يوق بىر گادايغا كۆڭلى چۈشۈپتۇ. توختىنىڭ ئۆزىگە پايدىسى يەتمىگەن تۇرسا، ماڭا قانداق پايدىسى تېگەر، دەپ ئويلاپتۇ. دەل شۇ ۋاقىتتا قىزنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ:

مېنىڭ ئاتام رەھىم قىلماي
باينىڭ ئوغلىغا بەرسە.

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېكى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

باي ئوغلىغا مېنى بېرىپ
ئۈچىسىغا تون كېيسە.
باينىڭ ئوغلى بىر كۈنى
مېنى ئېلىپ كەتكەندە،
كېچىمەن مەن بۈ جاندىن
باي ئوغلىغا چۈشكەندە.
ئاتام شۈندا بىلىپ قالار،
باي قېنىمنى ئىچكەندە.
«قىزىڭىز شۈ توختىخان،
دەرياغا ئۆزىن تاشلاپتۈ»
ياكى «بوغۈلۈپ ئۆلۈپتۈ»
دېگەن خەۋەرنى ئىشىتكەندە.
ئاتامۈ ئارمان قىلار،
مەن ئالەمدىن كەتكەندە.
ئاتام ئۆيدە ئۈخلايدۈ،
مېنىڭ دەردىمنى ئۈقمايدۈ.
سىز توختىغا تەگسەمەن،
مۈرادىمغا يەتسەمەن.
راۋاب چېلىپ چۆللەردە،
بىرگە مېڭىپ يۈرسەمەن.
قىسقىغىنا ئۆمرۈمدە،
ئويناپ ـ كۈلۈپ ئۆتسەمەن.
مۈرادىمغا يەتمەيمەن
باي قولىدا ئۆلسەمەن.
ئاتام هازىر بولسىدى،
سۆزلىرىمنى ئۈقسىدى،
ئۆلۈشۈمنى بىلسىدى.
بايغا مېنى بەرگەندە.

www.uyghurkitap.com

توختى ئاكا، كۆڭلىڭىز
ھەرگىز يېرىم بولمىسۇن.
ئىككىمىزنىڭ ئىشىنى،
قاسساپ بېگىم ئۇقمىسۇن.
ئۇقۇپ قالسا ئاچچىقلاپ،
گېلىمىزنى بوغمىسۇن.
خوتۇنى يامان خوتۇن،
كەپكۇر بىلەن ئۇرمىسۇن.
باي ئۆيىگە بارسامۇ،
ئۆلۈم دەپلا بارىمەن.
بويۇن سۇنماي ئۇنىڭغا،
ئۆزۈمگە خەنجەر سالىمەن.
ھايات قۇتۇلسام ئەگەر،
سىزنى ئىزدەپ تاپىمەن.
تاپالمىسام بۇ يەردىن،
يۇرتتىن يۇرتقا چاپىمەن.
چاچلىرىمنى يوشۇرۇپ،
ئەركەك ئادەم بولىمەن.
قايسى جايدا بولسىڭىز،
ھايات بولسام بارىمەن.
مەن بايغا خوتۇن ئەمەس،
ئاتام زورلاپ بېرەلمەس.
مەن سىزنى تاپمىغۇچە،
كۆڭلۈم ئېچىلىپ كۈلمەس.
مېنى ئۇرۇپ ھەم زورلاپ،
مۇرادىغا يېتەلمەس.

قوللىرىمدىن سۆرەپمۇ
مېنى ئېلىپ كېتەلمەس.
ئېلىپ كەتسە تۇرمايمەن،
بايغا خوتۇن بولمايمەن.
توختى ئاكا، مەن سىزنى
ئۆلگۈچە ئۇنتۇمايمەن.
سىزدىن قېلىپ جاھاندا
بىر كۈنمۇ ياشىمايمەن.
مانا مېنىڭ سۆزۈم شۇ،
سىزگە بەرگەن ۋەدەم شۇ.

قىزنىڭ دادىسى قىزى بىلەن يىگىتنىڭ سۆزلىرىنى تىڭشاپ، ئەمدى قاندان قىلىشىم كېرەك، بايغا بەرسەم قىزىمدىن ئايرىلىدىكەنمەن. توختىغا بەرسەم قانداق بولار، ئۇنىڭدا ئون تۆت يۇلغۇن زىختىن باشقا ھېچ نەرسە يوققۇ، دەپ

ئويلاپ تۇرۇشىغا، ئۆيدىن قىز بىلەن يىگىت چىقىپ ئۇنى كۆرۈپ، خىجىل بولغانلىقتىن تۇرۇپلا قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قىزنىڭ دادىسى باشقا گەپ قىلماي، قىزنى ئېلىپ ئۆزىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كېتىپتۇ. قىز يەرگە قاراپ تۇرۇپتۇ. دادىسى:

— قىزىم، ئۇ بىر گاداي تۇرسا، ئۇنىڭ بىلەن بىر بولۇپ يوقسۇللۇقنىڭ دەردىنى تارتقۇچە، ئۆزۈڭنىڭ بەختى ئۇچۇن بىر باي كىشىگە خوتۇن بولساڭ ياخشى ئەمەسمۇ؟ — دەپتۇ. قىز ناھايىتى خىجىللىق بىلەن:

— بايىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ تاۋار - دۇردۇن كىيىپ كۈندە دەككە يېگەندىن، توختىنىڭ ئۆيىدە ماتا كىيىپ خۇشال يۈرگىنىم ياخشىراق ئەمەسمۇ؟ — دەپتۇ. دادىسى، بايغا بېرىمەن دەپ ئويلىغىنىم خام خىيال ئىكەن، دەپ ئويلاپ، قىزىغا:

— بولىدۇ، ئۆزۈڭنىڭ دېگىنىڭگە بېرەي، خاتىرجەم بول، — دەپتۇ. قىزنىڭ ئويىغا، دادامنىڭ مۇشۇ سۆزىنى ئاڭلاشقا پەنجىرىدە توختى بولسىدى، ئۆز قۇلىقى بىلەن ئاڭلىسا ئىدى، دېگەن خىياللار كەپتۇ. دېمىسىمۇ قىزنى دادىسى يېتىلەپ كىرىپ كەتكەندە، توختى نېمە ئەھۋال بولاركىن، دەپ پەنجىرىگە كېلىپ مارىلاپ تىڭشاپ تۇرغانىكەن. توختى بۇ سۆزنى ئاڭلاپ خاتىرجەم بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىككى ئاشىق - مەشۇقنىڭ كۆڭلى تىنىپتۇ.

شۇ كۈنلەردە كۈندە توختىنىڭ بايلاردىن ئەلچى كېلىشكە ۋە قاساپ بايىنىڭ بېشىنى گاڭگىرىتىشقا باشلاپتۇ، چۈنكى بۇ بايلار، بارات بولسا بايىنىڭ مالىيى، بايغا دېسەك، گادايىنىڭ ئىشىنى توغرىلايدۇ، دەپ ئويلىشىدىكەن. ھوشۇر قاساپ توختىخاننى يۈز - ئابرۇيلۇق بىرەر بايغا بېرىپ ھەم ئابرۇي، ھەم پايدا تېپىشنى، يەنە بىر تەرەپتىن پالەچ ئوغلىغا ئېلىپ بېرىشنىمۇ ئويلاپ يۈرىدىكەن. بىر كۈنى توختىخان بايىنىڭ

كالىسىغا ھەلەپ ئېتىپ ئېغىلدا تۇرسا، باينىڭ پالەچ ئوغلى يەر سىيپىلاپ قىزنىڭ قېشىغا كىرىپتۇ. باي ئۆز كۆڭلىدە قىزنى بىر سىناپ كۆرمەكچى بوپتۇ، چۈنكى ئۇ كۆڭلىدە، ئەگەر قىز ئوغلۇمغا بوي بەرسە ئېلىپ بېرىمەن، بولمىسا مەن ئۆلۈپ كەتسەم بۇ پالەچكە ئەل بولماي رەسۋا قىلىدۇ، دەپ ئويلىغانىكەن. باينىڭ ئوغلى قىزغا قاراپ: «سىزنىڭ قولىڭىز ئاپئاق كۈمۈشكە ئوخشايدىكەن» دەپ، قىزنى گەپكە تۇتۇپ سۆيۈۋاپتۇ. قىز پالەچنىڭ كاچىتىغا كېلىشتۈرۈپ ئىككى تەستەك ساپتۇ. پالەچ:

— مەن سېنى ئالغاندا ئەدىپىڭنى بېرىمەن ! — دەپتۇ.

توختىخان:

— سەندەك پالەچكە تەگمەيمەن، سېنىڭ پۇلۇڭ قۇرۇسۇن، مەن سېنىڭ قولۇڭغا چۈشكۈچە ئۆلۈۋالىمەن، — دەپتۇ. باي بۇ ئەھۋالنى كۆزىتىپ تۇرغانلىقتىن، قىزنى تىرىك قولغا چۈشۈرگىلى بولمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپتۇ. ئۇ ئەلچى ئەۋەتكەنلەرنىڭ ئىچىدىن ياقۇپ پىخسىقنىڭ پۇلى كۆپ دەپ، توختىخاننى شۇنىڭ ئوغلى سەمەت گاچىغا بېرىشنى قارار قىپتۇ. ئۇنى بالىلار «سەمەت كېكەچ» دېيىشىدىكەن. بۇ كېكەچ ئۆزىنىڭ كېكەچلىكىگە قارىماي، ناخشا توۋلاپ زاڭلىشىپ يۈرىدىكەن. باي بىر كۈنى باراتنى چاقىرتىپ، توي توغرىسىدا سۆز ئېچىپتۇ:

— قىزىڭنىڭ تەلىيى بار ئىكەن. ياقۇپبايىنىڭ سەمەت بايۋەچچە دېگەن بىر ئوغلى بار، شۇنىڭغا بەرسەك قانداق دەيسەن؟ ساڭا يۇقىرى مەھەللىدىكى ياخشى يەردىن ئون مو يەر، باغلىق بىر قورۇ - جاي، ئىككى ساغلىق قوي بېرىدۇ، ساغلىق قويلار تۇغۇپ كۆپىيىدۇ. باي بولۇپ قالىسەن. سېنىڭ يېشىڭمۇ بىر يەرگە بېرىپ قالدى، دائىم مۇشۇنداق ئۆتۇ-

www.uyghurkitap.com

ۋەرسەڭمۇ بولمايدۇ، — دەپتۇ. بۇ سۆز بىلەن بارات ئۆزىنى ئالداۋاتقانلىقىنى سېزىپ:

— مەن يالغۇز قىزىمنى ئەرگە بەرمەيمەن، قىزىمنىڭ بويى ئۆسكىلەڭ بولغان بىلەن يېشى كىچىك. ئەگەر يەرگە بەرسەم قىزىمنىڭ تەڭتۇشى، قولۇمغا قول، پۇتۇمغا پۇت بولىدىغان بىرىگە بېرىمەن، — دەپتۇ.

— قىلغان ياخشىلىقلىرىمنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟ مېنىڭ تۇزۇمنى يېدىڭ، ئىككى ئېغىزلىق ئۆيۈمنى بەردىم. سەن مېنىڭ قېشىمدا بولغىنىڭ ئۈچۈن هال - ئوقىتىڭ ئوبدان بولۇپ قالدى. سېنىڭ ئاتا - بوۋاڭمۇ مېنىڭ ئۆيۈمدە تۇزۇمنى يېگەن. مەن شۇلارنىڭ هۆرمىتىنى قىلسام بىلمەيۋاتىسەن. بىز يۇرت كاتتىلىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، باراتنى يەرگە قاراتمايلى دەپ، ئىككى ئېغىزلىق ئۆيگە كىلەملىرىنىمۇ سېلىپ قويدۇق. بىرنەچچە كۈندىن كېيىن توي قىلىمىز، — دەپتۇ باي. بارات ئاخۇن باينىڭ سۆزىگە كۆنمەپتۇ. باي ئاغزىغا كەل- گىنىنى دەپ تىللاپ، باراتنىڭ ئۆيىگە كىرىپ باراتنىڭ ئاتا - بوۋىسىدىن قالغان بىر قازان، بىر قۇم چۆگۈننى تارتىۋېلىپ، كونا يوتقان، بورا، يىرتىق كىگىزلىرىنى تاشقىرىغا تاشلاپ، كۆچ دېسە كۆچ دەپ قوغلاپتۇ. بارات بىلەن توختىخان ئەسكى - تۈسكى يوتقان - كۆرپىلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ كوچىغا چىقىپتۇ، قانداق قىلىشىنى بىلمەي كۆزىدىن ياش تامچىلىرى ئېقىشقا باشلاپتۇ. شۇ چاغدا قىز:

— دادا، رەنجىمەڭ، خاپا بولماڭ، قايغۇرماڭ، ئۆي تاپال- مىساق گۇمبەزدە ياتارمىز. دادا، يۈرۈڭ بۇ تەرەپكە، — دەپ دادىسىنى باشلاپ مېڭىپتۇ. قىزنىڭ خىيالى، هېسسىياتى توختىدا ئىكەن. بۇلار كوچا ئارىلاپ مېڭىپتۇ. توختى كاۋاپ- چىلىق قىلىۋاتقان يەرگە كەلگەندە، توختى قىزنى كۆرۈپ

دەرھال ئىشىنى تاشلاپ قىزنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ، قىز كۆتۈرگەن يۈكنى كۆتۈرمەكچى بوپتۇ، قىز لېۋىنى چىشلەپ، «قايتىپ كېتىڭ» دېگەن ئىشارەتنى قىپتۇ. ئۇلار كوچىدا ئۇيان يۈرۈپتۇ، بۇيان يۈرۈپتۇ، ئاخىر ئېلاخۇنباي دېگەن كىشىنىڭ ھويلىسىغا ئورۇنلىشىپتۇ. قىز ئېلاخۇنباينىڭ قورۇسىغا ئورۇنلاشقانلىقىدىن توختىغا خەۋەر بېرىپتۇ. توختى ئالدىراپ ـ تېنەپ كاۋاپنى سېتىپ تۈگىتىپ، ھوشۇربايىنىڭ ھويلىسىغا بېرىپ:

— باي ئاكا، مەن كۆچۈپ كېتىمەن، — دەپتۇ. ھوشۇرباي:

— نېمىشقا كۆچۈپ كېتىسەن؟ سېنىڭمۇ چورۇقۇڭ قورۇي دېدىمۇ؟ — دەپ تەنە قىپتۇ. توختى:

— مېنىڭ ئولتۇرغان ئۆيۈم زەي ئىكەن. بۇ ئۆي مېنى بېسىپ ئۆلتۈرىدىغاندەك تۇرىدۇ، شۇڭدىن قورقتۇم. كۆچۈپ كېتىمەن، — دەپتۇ. ھوشۇرباي:

— سەن ئاتاڭنىڭ ئۆلۈكىنىمۇ مېنىڭ پۇلۇم بىلەن ئۇزاتتىڭ، ئەگەر بەك كۆچۈپ كەتكۈڭ بولسا گەدىنىڭدىكى شۇ قەرزلىرىڭنى قايتۇر، — دەپتۇ.

توختى ئاتىسىدىن مىراس قالغان نەرسىلەرنى يىغىشتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ ئىشلەپ تاپقانلىرىنى قوشۇپ، ئۆيلەنسەم لازىم بولار دەپ، ئازراق پۇل يىغىپ قويغانىكەن. توختى شۇ پۇللىرىنى بەرسىمۇ باي رازى بولماي، ئۇنىڭ كاۋاپدانلىرى بىلەن زىخلىرىغىچە تارتىۋېلىپ، ئۇرۇپ قوغلاپ چىقىرىپتۇ. ئۇ ئېلاخۇنباينىڭ ئىشىكىگە بېرىپتۇ. ئېلاخۇنباي توختىنى كۆرۇپ، ئۆيىگە كىرگۈزمەي ھەيدىۋېتىپتۇ. ئاڭغىچە بارات چىقىپ:

— بۇ مېنىڭ ئىنىمنىڭ بالىسى، سىز بۇنى كىرگۈزمىسىڭىز بىزمۇ كېتىمىز، — دەپ پەش قىلىپ، ئاران دېگەندە ئۇنى ئېلىپ قاپتۇ.

www.uyghurkitap.com

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئىلاخۇنباي قىزغا چاقچاق قىـ-
لىدىغان بولۇپ قاپتۇ. بىر كۈنى ئىغىلدا قىزنى تۇتۇۋېلىپ،
كۆكسىنى مىجىپ سۆيۈۋاپتۇ. بۇ ئەھۋال تەكرارلىنىشقا
باشلاپتۇ. بۇنىڭغا چىدىمىغان قىز ئامالسىز دادىسىغا، توختى-
غا بولۇۋاتقان ئەھۋالنى ئېيتىپتۇ. دادىسى كۆپ ئويلاپ تۇر-
ماستىنلا، بىر مەزىن بىلەن ئۆزىنىڭ بىرنەچچە كەمبەغەل
بۇرادەرلىرىنى چاقىرىپ قىزىنى توختىغا نىكاھ قىلىپ قو-
يۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قىز - يىگىت مۇرادىغا يېتىپتۇ.

ئارىدىن كۆپ ئۆتمەي بارات كېسەل بولۇپ ئالەمدىن ئۆ-
تۇپتۇ. توختىخان ئۈچ ئوغۇل تۇغۇپتۇ. شۇ چاغلاردا شەھەردە
ئوغرى كۆپىيىشكە باشلاپتۇ. بايلار ھەر كۈنى بىر كەمبەغەلنى
ياللاپ ئۆيلىرىنى كۆزەت قىلدۇرىدىغان بوپتۇ. ئىلاخۇنباي
توختىنى نۆۋەتچى قىلىپ بىر كېچىسى كوچىغا چىقىرىپتۇ،
توختى تاڭ ئاتقاندىلا ئۆيىگە قايتىپتۇ. قارىسا ئايالى توختىخان
كىچىك بالىسىنىڭ جەسىتىنى باغرىغا باسقىنىچە ھوشىدىن
كەتكەن، ئوتتۇرانچى بالىسى ئوچاققا چۈشۈپ ئۆلگەن، چوڭ
ئوغلى «دادا ! ئاپا !» دەپ يىغلاپ تۇرغان. توختى ئۆزىنى يو-
قىتىپ قويۇشقا ئاز قاپتۇ. ئۇ توختىخانىنىڭ يۈزىگە سۇ چې-
چىپ يۈرۈپ ھوشىغا كەلتۈرۈپتۇ. توختىخان يىغلاپ تۇرۇپ
بولغان ۋەقەنى توختىغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئەسلىي ئىش
مۇنداق بولغانىكەن: توختى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، شۇ
مەھەللىدىكى قاسىم قورساق دېگەن باي بىر ياققا بارماقچى
بولۇپ، ئىلاخۇنبايدىن توختىخاننى خوتۇنىغا ھەمراھ بولۇش
ئۈچۈن سوراپ كىرىپتۇ. توختىخان: «ئۈچ بالام بىلەن ئۆيىنى
يالغۇز تاشلاپ بارالمايمەن» دەپ يالۋۇرسىمۇ، ئىلاخۇنباي ئۇنى
بېرىشقا زورلاپتۇ. توختىخان: «خوتۇن كىشى خوتۇن كىشىنىڭ
قاياشى، بارسام باراي، ئۆيدە توختى يوق» دەپ ئويلاپ، كىچىك

ئوغلىنى ئېلىپ قاسىم قورساقنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ. قاسىم قورساقنىڭ خوتۇنى پەردازلىرىنى قىلىپ بولۇپ، توختىخانغا: «مەن بۈگۈن كېچىنى باي ئادىشىم بىلەن ئۆتكۈزىمەن، سەن ئۇنىڭ مالىيى بىلەن ئۆتكۈزىسەن» دەپتۇ. توختىخان: «ئۆلۈم- گە رازىمەنكى، مۇنداق ئىشقا رازى ئەمەسمەن» دەپتۇ. باينىڭ خوتۇنى توختىخاننى زورلاپ كۆندۈرەلمىگەندىن كېيىن، ئۇرۇشقا باشلاپتۇ. توختىخان باينىڭ خوتۇنىنى تېگىگە بېسىۋېلىپ تازا ساپتۇ. باينىڭ خوتۇنى ئورنىدىن تۇرۇپ، توختىخانغا كۈچى يەتمەي ئۇنىڭ يەردە ئىڭراپ ياتقان بالىسىنى دەسسەپ ئۆلتۈ- رۈپتۇ ۋە توختىخاننى شۇ ئۆيگە سولىۋاپتۇ. توختىخان بالى- سىنى باغرىغا بېسىپ، تاڭ ئاتقۇچە يىغلاپتۇ. تاڭ ئاتقاندىن كې- يىن توختىخان بالىسىنىڭ جەسىتىنى كۆتۈرۈپ ئۆيىگە كېلىپ، ئۆيدىكى ھادىسىنى كۆرۈپ ھوشىدىن كەتكەنىكەن.

بۇ ئىككى دەردمەن شەھەرنى تاشلاپ، كوۋدە - كۆرپىلىرى- نى كۆتۈرۈشۈپ، شەھەرنىڭ ئەڭ يىراق يېرىگە جايلاشقان قەبرىستانلىقتىكى گۈمبەزگە بېرىپ جايلىشىپتۇ. توختى كۈندۈزى شەھەرگە كىرىپ كاۋاپچىلىق قىلىدىكەن، توختىخان بالىسىنى كۆتۈرۈپ يۈرۈپ ئوتۇن تېرىيدىكەن. بىر كۈنى توختى شەھەرگە كىرىپ كېتىپتۇ. توختىخان ئوتۇن تېرىشقا جاڭگالغا بېرىپتۇ. شۇ كۈنى باشقا بىر يۇرتنىڭ ھاكىمى شى- كارغا چىقىپ، بىر كېيىكنى قوغلاپ كېلىپ توختىخانغا يو- لۇقۇپ قاپتۇ. توختىخان بۇنىڭ كۆزىگە چۆل پەرىسىدەك كۆ- رۈنۈپتۇ. ئۇ توختىخاندىن ھال - ئەھۋال سوراپتۇ. توختىخان كەچۈرمىشلىرىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. ھاكىم:

— سەن كاۋاپچى ئېرىڭنى تاشلا، مەن سېنى ئەمرىمگە ئالاي، — دەپتۇ. توختىخان:

— مەن ئۇنىڭدىن كەچمەيمەن، — دەپتۇ. قانخور ھاكىم

كېيىك ئورنىغا توختىخاننىڭ بالىسىنى تېپىپ. توختىخاننى ئېلىپ كېتىپتۇ ۋە مەھكىمىگە ئاپىرىپ كېچىسى ئۇنىڭغا تېگىشكە ئۇرۇنۇپتۇ. توختىخان ھاكىمغا قارشىلىق قىپتۇ. ھاكىم ئىلاج قىلالماي، توختىخاننى شەھەر ئايلاندۇرۇپ، سازايى قىلىشقا بۇيرۇپتۇ، ئاندىن زىندانغا ساپتۇ.

توختى كاۋاپچىلىقنى تۈگىتىپ بارسا ئايالى ۋە بالىسى يوق. ئۇ ئىزدەپ جاڭگالغا كەلسە بالىسى ئۆلۈك ياتقان. ئۇ يىغلاپتۇ، قاقشاپتۇ، ئاخىر كاۋاپچىلىقنى يىغىشتۇرۇپ قويۇپ، خوتۇنىنىڭ راۋابىنى ئېلىپ ئۆگەنگەن پەدىلىرىگە چېلىپ، ئات ئىزىنى بويلاپ خوتۇنىنى ئىزدەپ مېڭىپتۇ، ئاخىر خوتۇنى بار شەھەرگە كەپتۇ، شەھەردە بىر ناۋاي بىلەن تونۇشۇپ، شۇنىڭغا ئىشلەپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى ھاكىمنىڭ خوتۇنى ئوغۇل تۇغۇپتۇ. ھاكىمنىڭ ئانىسى:

— ئوغلىڭىزنىڭ ئۆمرىنىڭ ئۇزۇن، دۆلىتىڭىزنىڭ زىيادە بولۇشى ئۈچۈن زىنداندىكى كىشىلەرنى ئازاد قىلساق، — دەپتۇ. ھاكىم ماقۇل كۆرۈپ، زىنداندىكىلەرنى ئازاد قىپتۇ. توختىخان زىنداندىن چىقىپتۇ. ئەر ـ خوتۇن تېپىشىپ، بىر ـ بىرىنى كۆرۈپ يىغلاپ كېتىپتۇ. ئۇلار شەھەردىن يىراق جايغا بېرىپ، دەريادىن سۇ چىقىرىپ، چۆل ـ باياۋاننى گۈللەندۈرۈپ، كېيىنكى ئۆمۈرلىرىنى خۇشال ـ خۇرام ئۆتكۈزۈپتۇ.

شەيتاننىڭ تىجارىتى

كۆنلەرنىڭ بىرىدە بىر كىشى ئېغىر يۈك ئارتىلغان ئې-
شەكنى ھەيدەپ ناھايىتى ئالدىراش كېتىۋاتقان شەيتان بىلەن
ئۇچرىشىپ قاپتۇ ۋە ھەيرانلىق بىلەن سوراپتۇ:

— ئى شەيتان، مۇنچە ئالدىراپ نەگە ماڭدىڭ؟ ئېشەككە
ئارتىۋالغىنىڭ نېمە؟

— نەگە ماڭاتتىم، — دەپتۇ شەيتان، — سودا - سېتىق
قىلغىلى ماڭدىم. ئېشەككە ئارتىۋالغىنىم ئۇخلىساڭ چۈشۈڭ-
گىمۇ كىرمەيدىغان بازىرى ئىتتىك مال.

— سودىگەرچىلىك قىلاي دېدىم دېگىن، — دەپتۇ ھېلىقى
كىشى، — ئۇنداقتا، سېنىڭ ساتىدىغان مېلىڭ قانداق مال؟

— بۇ ماللارنىڭ ئىسمى كىبىر، ھەسەت، تەمەننا، خىيا-
نەت، كاززاپلىق، رىيا - مەككارلىق دېيىلىدۇ، — دەپتۇ شەيتان.

شەيتاننىڭ سۆزىگە ھەيران بولغان كىشى يەنە سوراپتۇ:

— ئى شەيتان، سەن ئىسمىنى ئاتىغان بۇ نەرسىلەر مال
ئەمەس، ساپلا گۇناھقۇ؟ بۇنداق نەرسىلىرىڭنى كىممۇ ئالار؟

— ئالىدۇ، — دەپتۇ شەيتان، — مەسىلەن، كىبىرنى
بىلىمىنىڭ تايىنى يوق چالا موللىلار ئالىدۇ، ھەتتا يېتىشمەي
تالىشىپمۇ قالىدۇ، چۈنكى چالا موللىلار كىبىرگە ناھايىتى
ھېرىسمەن كېلىدۇ. ئۇلار نامدارلارغا نەچچە پۈكلىنىپ سالام

قىلىدۇيۇ، ئادەتتىكى كىشىلەرنىڭ سالىمىنى ئۇلارنىڭ ئېلىش-نىڭ ئورنىغا قولىدىكى ھاسىسىنى تەڭلەپ پۇلىغا قىلىپ قو-يۇپ ئۆتۈپ كېتىشىدۇ. مانا بۇ كىبىر بولماي نىمە ھەسسەتنى كىشىلەرنىڭ پايدىسىغا، بەختىگە چىدىمايدىغان كىشىلەر ئالى-دۇ. بۇنىڭ خېرىدارلىرى ئىچىدە ئەمەلدارلار، ھەتتا پادى-شاھلارمۇ بار. بۇنداق ئەمەلدارلار ئەمەل - مەنسەپ كويىدا بىرى يەنە بىرىنى كۆرەلمەي، ئورنىغا تىقىش ئۈچۈن پادىشاھقا چاقىدۇ، مەندىن ئېشىپ كېتەرمىكىن، دېگەن خىيال بىلەن پىتنە - پاسات تېرىيدۇ. دېمەك، ھەسەتخورلۇق شەھەردىمۇ، سەھرادىمۇ، ئەمەلداردىمۇ، پۇقرادىمۇ، ئوردىدىمۇ بار. مەن ئۇ-نى ھەر جاينىڭ، ھەركىمنىڭ ئېھتىياجىغا قاراپ ساتىمەن. تەمەننانى ئۆزىنىڭ ئەمەل - ئىبادىتىنى باشقىلاردىن يۇقىرى چاغلاپ، مەن كۆپ ئەمەل - ئىبادەت قىلدىم، مەنچىلىك ئىستىقامەتلىك كىشى تېپىلمايدۇ، پالانى ئۇنداق، پۇستانى مۇنداق دەپ، ئۆزىنى ھېچكىمگە تەڭ قىلمايدىغان ئەخمەقلەر ئالىدۇ. بۇ خىلدىكى كىشىلەر «تەمەننا مېلى»نى قىممەت با-ھادا سېتىۋالىدۇ. خىيانەت - كاززاپلىقنى قىسمەن نائەھلى ئېلىپساتارلار كۆپرەك ئالىدۇ. ئۇلار جىڭ - تارازا، گەز - مېتىرلارنى ساق تۇتمايدۇ، خېرىدارلارنى بابلىماقنىڭ غېمىدە يۈرىدۇ، ئەرزان مالغا قىممەت باھا قويىدۇ. بەزىلەر قەسەم بى-لەن كاززاپلىقنى يوشۇرىدۇ. ئۇلار ھەتتا ئۆزىنىڭ خوتۇن - بالىلىرىغىمۇ راست گەپ قىلمايدۇ. بۇ خىل مالغا ئەنە شۇ خىلدىكى كىشىلەر تازا ئېھتىياجلىق. رىيا - مەككارلىقنى خالىس خىزمەت قىلمايدىغان كىشىلەرگە ساتىمەن. بۇنداقلار مەيلى ئىبادەت قىلسۇن، مەيلى ئىش - ھەرىكەتتە بولسۇن، ھەممىنى مەلۇم غەرەزدە قىلىدۇ. ئۇلار ئاتا - ئانىسىغا بول-سۇن، تەربىيە بەرگەن ئۇستازلىرىغا بولسۇن خالىس خىزمەتتە

بولمايدۇ.

شەيتان ئاخىردا شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي يولۇچى، ئەگەر مېنىڭ سۆزۈمگە پۈتمىسەڭ ۋە ياكى ماللىرىمنىڭ خېرىدارلىرىنىڭ كۆپ ئىكەنلىكىگە ئىشەنمىسەڭ، مەن بىلەن بىللە جاھان بازىرىغا بارغىن. ناۋادا كېرەك بولسا خالىغان ماللىرىڭنى سېتىۋال.

ھېلىقى كىشى شەيتانغا مىڭ لەنەت، ئۇنىڭ ماللىرىنى سېتىۋالغۇچىلارغا يۈز مىڭ نەپرەت ئوقۇپ، ئاشۇ خىل ماللارنى ئالىدىغان خېرىدارلارنىڭ چىقماسلىقىنى ئاللادىن تىلەپ، ياقىسىنى چىشلىگىنىچە ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

پادشاھنىڭ سالىمى

زامانىنىڭ زامانىسىدا بىر دانىشمەن سەپەرگە چىقماقچى بولۇپ، مىڭ تىللانى بىر ئەتتارغا ئامانەت قويۇپ كېتىپتۇ، بىرقانچە ئايدىن كېيىن قايتىپ كېلىپ ئەتتاردىن مىڭ تىللانى سوراپتۇ، لېكىن ئامانەت ئالغۇچى تېنىۋاپتۇ. ئۇنىڭ بىلەن دانىشمەن جېدەللىشىپ بوغۇشۇپ قاپتۇ. ئادەملەر توپلىشىپ، دانىشمەنگە نەسىھەت قىلىپ:

— بۇ ئادەم ئىنتايىن ئىنساپلىق، ئەگەر سىزدىن مىڭ تىللا ئالغان بولسا، ھەرگىزمۇ تېنىۋالمىغان بولاتتى، — دېيىشىپتۇ. بەزىلىرى:

— ئەگەر يەنە جېدەللەشسەڭ، ئۆزۈڭ زىيان تارتىسەن، — دەپ دانىشمەننى قورقۇتۇپتۇ. دانىشمەن نائىلاجلىقتىن ئۆز ئەھۋالىنى يېزىپ پادىشاھقا سۇنۇپتۇ. پادىشاھ ئەھۋالنى ئۇقۇپ:

— سىز ئۇنىڭ دۇكىنىنىڭ ئالدىدا ئۈچ كۈن ئولتۇرۇڭ، تۆتىنچى كۈنى مەن شۇ جايدىن ئۆتۈپ سىزگە سالام قىلىمەن، سىز گەپ قىلماي ئولتۇرىۋېرىڭ. مەن ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن پۇللىرىڭىزنى تەلەپ قىلىڭ، ئۇ نېمە دېسە، دەرھال كېلىپ ماڭا خەۋەر قىلىڭ، — دەپتۇ.

دانىشمەن پادىشاھنىڭ دېگىنى بويىچە ئامانەت ئالغۇچىنىڭ دۇكىنى ئالدىدا ئۈچ كۈن ئولتۇرغانىكەن، تۆتىنچى كۈنى پا-

دىشاھ ناھايىتى ھەيۋەت بىلەن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ دانىشمەننى كۆرۈپتۇ ـ دە، ئېتىنىڭ چۇلۋۇرىنى تارتىپ بۇرۇلۇپ دانىشمەنگە ھۆرمەت بىلەن سالام بېرىپتۇ ۋە:

— ئى بۇرادىرىم، كەچ كىرگەندە مېنىڭ قېشىمغا بېرىڭ، قانداق دەرد ـ ئەھۋالىڭىز بولسا، ماڭا ئېيتىڭ، — دەپ يولىغا راۋان بوپتۇ. دانىشمەن بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپلا جايىدا ئولتۇرىۋېرىپتۇ. ئامانەتكار بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ قورقۇپ كېتىپ، دانىشمەنگە:

— ئى تەقسىر، ئۆتكەن ئىشلارنى ماڭا قايتىدىن سۆزلەپ بېرىڭ. ماڭا ئامانەتنى بەرگەندە كىم بار ئىدى؟ قەيەردە بەرگەنىدىڭىز؟ ئېھتىمال ئۇنتۇپ قالغان بولۇشۇم مۇمكىن، — دەپ يېلىنىپتۇ. دانىشمەن مىڭ تىللانى ئامانەت بېرىش جەريانىنى سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن، ئامانەت ئالغۇچى:

— سىز راست دەۋاتىسىز، ئەمدى يادىمغا كەلدى، — دەپ دانىشمەنگە مىڭ تىللانى بېرىپ، ئۇستىلەپ كۆپ ئەپۇ سوراپتۇ.

ئىشچان قىز

زامانىنىڭ زامانىسىدا، ئىسمى ئۆزگىرىپ كەتكەن بىر يۇرتتا بىر ئادەم بولۇپ، ئۇنىڭ ئىسمى قەيس ئىكەن. ئۇنىڭ ئايالى ئۆلۈپ كېتىپ، بىر جۈپ قوشكېزەك قىزى بىلەن قاپتۇ. قىزلارنىڭ بىرىنىڭ ئىسمى پاتىمە، بىرىنىڭ ئىسمى زۆھرە ئىكەن.

قەيسنىڭ ئايالى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن، قايتا ئۆيلىنىشنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەي، بىر جۈپ قىزنى تەربىيىلەپ چوڭ قىلىشنى ئۆزىنىڭ ئۆمۈرلۈك بۇرچى قىپتۇ. بۇ ئارزۇغا يېتىش ئۈچۈن جاپا تارتسا ئۆكۈنمەپتۇ، ئېغىر بىسىملارغا يۈكۈنمەپتۇ، قىزلارنى ياخشى تەربىيىلەپتۇ، لېكىن ئىككى قىزنىڭ مىجەزى ئىككى خىل بولۇپ يېتىشىپ چىقىپتۇ. پاتىمە ئىشچان، قانائەتچان، كۆيۈمچان ئىكەن، زۆھرە ھورۇن، ھاكاۋۇر ئىكەن.

كۈنلەردىن بىر كۈنى قەيس ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قاپتۇ. ئۇ ئىككى قىزنىڭ تەقدىرىنى ئويلاپ بېشى قېتىپتۇ، ئاخىر كۆزىنىڭ تىرىكىدە ئۆي - مۈلۈكلىرىنى بۆلۈپ قويۇشنى ئويلاپ، پاتىمە بىلەن زۆھرەنى چاقىرىپ ئۆز خىيالىنى ئۇلارغا ئېيتىپتۇ. زۆھرە:

— مەن ئۆي ۋە ئۆي بىساتلىرىنى ئالىمەن، — دەپتۇ.

قەيس بۇ گەپنى ئاڭلاپ ناھايىتى ئازابلىنىپ:

— ئىككى بولسا بىرى سىنىڭ، بىرى پاتىمەنىڭ بولسۇن، — دەپتۇ. زۆھرە زادى كۆنمەپتۇ. پاتىمە:

— سىڭلىم ئۆزى دېگەنلىرىنى ئالسۇن. ئەگەر سەن رازى بولساڭ مەن قوناقتىن بىر پۇت، تورۇسقا قىسىقلىق بىر سىقىم كۆدە ئۇرۇقى، بىر يۈز توققۇز تال تاۋۇز ئۇرۇقىنى ئالسام بولدى، — دەپتۇ.

قەيس ئۇلارغا دۇۋەت - قەلەم ئەكەلدۈرۈپ ۋەسىيەتنى يېزىپ بولۇپ ئۇ ئالەمگە سەپەر قىپتۇ، ئىككى قىز يىغلاپتۇ، قاقشاپتۇ، ئورنىغا كەلمەپتۇ.

ئاتىسىنىڭ ئاخىرەتلىك ئىشلىرى تۈگەپ يەتتە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، زۆھرە پاتىمەنى ئۆيدىن ھەيدەپ چىقىرىپتۇ.

پاتىمە ئامالسىز ئۆزىگە تەئەللۇق قوناق، تاۋۇز، كۆدە ئۇ-

رۇقىنى ئېلىپ، ئۆيدىن چىقىپ ناھايىتى يىراق دەريا بويىدى-كى بوزغا يېتىپ بېرىپتۇ.

پاتىمە گەرچە بۇ يەردە ئادەم بولمىغىنى بىلەن بىر يىلغۇ قىلىشقا ئەپلىك جاي ئىكەنلىكىنى پەملەپتۇ ــ دە، مۇشۇ ئو-رۇندا ماكانلىششنى ئويلاپتۇ.

بۇ يەردە تۈرلۈك ھايۋانلار كۆپ بولۇپ، يىرتقۇچلاردىن كېچىسى ئوت قالاش بىلەن قوغدىنىپتۇ. ياۋا ئالما، نەشپۈت-لەرنى يىغىپ، بىر تەرەپتىن، يېسە، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇنى چوڭ بىر تۈزلەڭلىكنىڭ ئۈيەر ــ بۇيېرىگە كۆمۈپ قويۇپتۇ. كۆمۈلگەن ئالما، نەشپۈتنىڭ پۇرىقىنى ئالغان ياۋا چوش-قىلار كېلىپ، ئالما، نەشپۈتلەرنى ئىزدەپ تۈزلەڭلىكنىڭ ھەممە يېرىنى ئوڭتەي ــ توڭتەي قىلىپ قېزىۋېتىپتۇ. تويپا يۇمشاپتۇ.

پاتىمە قېزىۋېتىلگەن يەرنىڭ كۆپ قىسمىغا قوناق، ئاز قىسمىغا تاۋۇز ۋە كۆدە تېرىپتۇ. زىرائەتلەر ئۈنۈپ چىققاندىن كېيىن، پاتىمە كېچىسى پۈتۈن ئەتراپقا گۈلخان يېقىپ زى-ياندا شلاردىن ساقلاپتۇ. بۇ يەردە ياۋا ئۆچكىلەر كۆپ ئىكەن. پاتىمە ئۇلارنى ئەپلەپ ــ سەپلەپ ئۆزىگە رام قىلىۋاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى سېغىپ سۈتىنى ئىچىپ كۈن ئۆتكۈزۈپتۇ.

تاۋۇزلار پىشىپ، قوناق باش ئېلىپ، كۆدە كۆرپە بول-غاندا، بىر شەھەرنىڭ شاھزادىسى ئوۋغا چىقىپ يولدىن ئادى-شىپ بۇ يەرگە كېلىپ قاپتۇ. ئۇ ئۆز ئېلىدە كۆرۈپ باقمىغان بۇ مۆجىزىلەرنى كۆرۈپ ھەيران بوپتۇ. ئۇسساپ كەتكەن شاھزادىنىڭ تەنتەك ھەمراھلىرى، نېمە بولسا بولسۇن يا ئۆ-لۈم، يا كۆرۈم دەپ، بىر تاۋۇزنى چېقىپ يېمەكچى بولغانى-كەن، تاۋۇزدىن «ئىشلىگەن چىشلەيدۇ، ئىگىمىزدىن سوراپ يېسەڭلار دەردىڭلارغا داۋا بىز، رەنجىڭلارغا شىپا بىز. ئەدەپ-

سىزلىك قىلساڭلار، قان چىقارماي بوغۇزلاپ، تۇيدۇرماستىن يۇڭۇزلاپ، جىنىڭلارنى ئېلىپ ياندا قويىدىغان بىۋاپا بىز» دې-گەن سادا كەپتۇ. شاھزادە:

— بەس، توختاڭلار! — دەپتۇ. شاھزادىنىڭ مەسلىھەتى بىلەن ئۇلار تاۋۇزلارنىڭ ئىگىسىنى تېپىش ئۈچۈن ئەتراپنى ئىزدەپتۇ. بىر چاغدا ئۇلار بىر ئالىچۇققا كەپتۇ. شاھزادە ئات-تىن چۈشۈپ:

گۈلدىن كۆڭلەك كىيىپتۇ
زەپ ياراشقان ئالىچۇق.
سالام ئېلىك ئالسىكەن
قولى ئالتۇن قارانچۇق.

دەپتۇ. پاتىمە شاھزادىنىڭ سالىمىنى ئاڭلاپ:

ساڭىمۇ سالام، يىگىت،
ئالىچۇققا مەرھەمەت.
ھەق ئالمايمەن تائامغا،
كىرىكى پەقەت رەھمەت.

دەپتۇ. شاھزادە ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى ئالىچۇققا كىرىپ، تۆردىن ئورۇن ئاپتۇ. ئامان - ئېسەنلىك سورىشىپ بولغاندىن كېيىن پاتىمە تالاغا چىقىپتۇ - دە، ئىككى تاۋۇزنى قولتۇق-لىغىنىچە كىرىپ:

تاۋۇز تىلاي سىلەرگە،
ئاۋۋال تائام دەپتىكەن.
بۇرۇنىسىدا خىزىرمۇ
ئىشتەي بىلەن يەپتىكەن.

www.uyghurkitap.com

دەپتۇ ۋە تاۋۇز تىلىپ، مېھمانلارنى يېيىشكە تەكلىپ قىپتۇ. مېھمانلار ھەرقانچە ئۇسساپ كەتسىمۇ يېيىشكە جۈرئەت قىلال-ماپتۇ. شاھزادە:

ھېلى تاۋۇز دېگەنتى
ئىشلىگەن چىشلەيدۇ دەپ.
باشلاپ بەرسە ئىگىسى،
ھۇزۇر ئالساق بىزمۇ يەپ.

دەپتۇ. پاتىمە ئۇلارنىڭ تاۋۇز كۆرۈپ باقمىغانلىقىنى پەملەپتۇ ـ دە، ئالدى بىلەن ئۆزى ئېغىز تېگىپتۇ. شاھزادە ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى ئۇسساپ ئۆلەي دەپ قالغاچقا، ئۈرۈق ۋە شاپىقى-نى قوشۇپ يېگىلى تۇرۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن پاتىمە:

مال سويغان گۆشىنى يەر،
تېرە يېگەننى كۆرمىدىم.
گۆشىنى يەپ توختىغان،
سۆڭەك يېگەننى كۆرمىدىم.

دەپ قاقاقلاپ كۈلۈپتۇ.

شاھزادە ئۆزلىرىنىڭ بۇ يېڭى تۆئىمىنى يەپ قاملاش-تۇرالمىغانلىقىنى ناھايىتى ئىتتىك سېزىپتۇ ـ دە

شاپىقىنى يېمەيتتۇق،
تاتلىقلىقى يېگۈزدى.
تەشنالىقنى قاندۇرۇپ،
يەنە بارمۇ دېگۈزدى.

دەپتۇ. پاتىمە يەنە تاۋۇز ئەكىرىپ ئۇلارغا تىلىپ بېرىپتۇ. ئۇلار قانغۇچە يەپ ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇرۇپتۇ. مېھمانلار ھار-

دۇقىنى چىقىرىپ بولغاندىن كېيىن، نۇرغۇن رەھمەتلەر ئېيە- تىپ يۇرتقا قاراپ يول ئاپتۇ.

شاھزادە ئاتقا مىنىپ يولغا چىققاندىن كېيىن، تەكرار - تەكرار ئارقىغا قاراپتۇ. ھەمراھلىرى شاھزادىنىڭ ئاشىقى بى- قارار بولغانلىقىنى سېزىپتۇ.

ئۇلار يۇرتىغا يېتىپ بېرىشى بىلەن شاھزادە سامانىدەك سارغىيىپ كېتىپتۇ. تېۋىپ تەكلىپ قىلىپ، داۋالاتسىمۇ شىپا تاپماپتۇ. پادىشاھ ئوغلىنىڭ ھالىدىن ئەنسىرەپ، ھەمراھلىرىدىن كۆرگەن - بىلگەنلىرىنى سۈرۈشتۈرۈپتۇ. شاھزادىنىڭ ھەمراھلىرى ئۆز ئۇستىدە كۆرگەنلىرىنى پادى- شاھقا يىپىدىن - يىڭنىسىغىچە بايان قىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ تېخىمۇ قىزىقىپتۇ. پادىشاھ ئوڭ قول ۋەزىرىنى ئور- نىدا قالدۇرۇپ، سول قول ۋەزىرىنى ۋە باشقا خىزمەتچى - مۇھاپىزەتچىلەرنى ئېلىپ ھېلىقى قىزنى زىيارەت قىلىشقا جابدۇنۇپتۇ. شاھزادە تېتىكلىشىپ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئاتىسى بى- لەن بىللە بېرىشنى ئىلتىماس قىپتۇ. پادىشاھ ماقۇل كۆرۈپتۇ.

ئۇلار ئۈچ كۈن يول مېڭىپ قىز بار دىيارغا يېتىپ بې- رىپتۇ. پادىشاھ ئەتراپىدىكى يېشىللىق ۋە ئوخشاپ كەتكەن قوناق، تاۋۇزلارنى كۆرۈپ ھاياجىنىنى باسالماي قاپتۇ.

ئالىچۇقنىڭ ئالدىغا بېرىپ:

شاھ دەپتىمەن ئۆزۈمنى،
بىر تۈپ دەرەخ تىكمەيمۇ.
شاھنىڭ شاھى بۇندا ئىكەن،
خەق مېنى شاھ دېگەيمۇ.
شاھ قىزىم سالام ساڭا،
قولۇم كۆكسۈمدە مانا.
ھۇزۇرۇڭغا كىرەيمۇ؟
جاۋابىڭنى بەر ماڭا.

دەپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان قىز مۇلايىم ئاۋازدا:

ئەسسالام، شاھ ئاتىمىز،
سالامەتمۇ تەنلىرى؟
بەختلىكمۇ قېرى ـ ياش،
تىنچ ـ ئامانمۇ ئەللىرى؟
ھۇزۇرۇمغا سىلەرنى
قىزغىن تەكلىپ قىلىمەن.
شاھ ئاتام دۇئا بەرسە،
شۇنچە خۇرسەن بولىمەن.

دېگەن جاۋابنى بېرىپ، پادىشاھقا ئېگىلىپ سالام بېرىپ ئۆيگە تەكلىپ قىپتۇ.

مېھمانلار ئۆيگە كىرىپ ئورۇن ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، قىز ئۇلارغا تاۋۇز تىلىپ ئەكەپتۇ، پادىشاھ ۋە ھەمراھلىرى بۇ تۆئىمنى يەپ ھەيران بوپتۇ. پاتمە كەينىدىن سۈت، كۆ-جە كەلتۈرۈپتۇ. مېھمانلار بۇنى ئىچىپ تېخىمۇ ھۇزۇرلىنىپ-تۇ. پادىشاھ ئۇۋ قىلىپ گۆش يېيىشنى بىلگەن بىلەن، سۈت-تىن پايدىلىنىشنى بىلمىگىنىگە، ئاشلىقنى يىراق جايلاردىن

ئالتۇنغا تېگىشىپ ئەكەلگىنى بىلەن، تېرىپ كۆپەيتىشىنى بىلمىگىنىگە ئەپسۇسلىنىپتۇ.
تاماقتىن كېيىن، پادىشاھ پۇتۇكچىگە بۇگۇندىن باشلاپ پادىشاھلىقنى پاتىمەگە ئۆتكۈزۇپ بېرىدىغانلىقى ھەققىدە جاكارنامە يېزىشنى بۇيرۇپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پاتىمە نۇرغۇن تۇزۇت ۋە ھۆرمەت بىلەن رەت قىپتۇ. پادىشاھ ئاخىر قىزنى ئۆزىگە مەسلىھەتچى بولۇشقا ئۇندەپتۇ. پاتىمە ئامالسىز ماقۇل بوپتۇ. ئۇ پادىشاھقا مەسلىھەت بېرىپ، بوز ئېچىشنى تېخىمۇ كېڭەيتىپتۇ.
ئارىدىن ئۈچ يىل ئۆتۈپتۇ. شاھزادە پاتىمەگە كۆيۈپ كاۋاپ بولۇپ، كۈنلەردىن بىر كۈنى ئۇنىڭغا ئۆز مۇھەببىتىنى ئىزھار قىپتۇ. لېكىن، پاتىمە مۇنداق بىر شەرت قويۇپتۇ:
— زۆھرە ئىسىملىك سىڭلىم بار، شۇنى تېپىپ ئەكەلدۇرسىڭىز ئاندىن توي قىلىمەن، — دەپتۇ.
شاھزادە زۆھرەنى ئىزدەپ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. قەيىستىن قالغان ماكانغا بارسا، زۆھرە يوق ئىكەن. قولۇم - قوشنىلاردىن سۈرۈشتە قىلسا، زۆھرە ئاتىسىدىن قالغان مال - مۈلۈكلەرنى بۇزۇپ - چېچىپ تۈگىتىپ، ئۆيلەرنىمۇ سېتىپ تۈزۈتۈپ، قەرزگە بوغۇلۇپ، قۇل بازىرىدا سېتىلىپ باشقا يۇرتقا كەتكەنىكەن.
شاھزادە يۇرتمۇيۇرت ئىزدەپ - سۈرۈشتۈرۈپ، ئاخىر ئۇنى بىر قۇل بازىرىدىن تېپىپتۇ. ئۇنىڭ مەيدىسىگە باھاسى ئېسىقلىق بولۇپ، باشقا قۇللاردىن خېلى ئەرزان ئىكەن. شاھزادە ئاخىر ئۇنى سېتىۋېلىپ ئۇستۇۋىشىنى يەڭگۈشلەپ، يولدا ياخشى كۈتۈپ، پاتىمەنىڭ يېنىغا قايتۇرۇپ كەپتۇ. پاتىمە بىلەن زۆھرە قۇچاقلىشىپ يىغا - زار قىلىشىپتۇ.
زۆھرە پاتىمەنىڭ ھوزۇرىغا كەلگەندىن كېيىن ھەپتە

ئۆتمەي ھەسەت قىلىشقا باشلاپتۇ، لېكىن جاندۇرماپتۇ. ۋەدە بويىچە شاھزادە بىلەن پاتىمەنىڭ توي تەييارلىقى باشلىنىپتۇ. ئەتە توي، دېگەن ئاخشىمى تۇيۇقسىزدىن پاتىمە بىھوش بولۇپ يىقىلىپتۇ. پادىشاھ ئۆز ساقىلىنى يۇلۇپ ھەسرەت چېكىپتۇ، شاھزادە ئۆزىنى كاچاتلاپ سەلدەك ياش تۆكۈپتۇ، ئەل - يۇرت قايغۇغا چۆمۈپتۇ. دەل شۇ چاغدا كورىدىكى خام سۈتتىن:

بۇ كېسەلگە مەن داۋا،
زەھەر بەردى بىۋاپا.
كۆرۈپ تۇردۇم ھەممىنى،
زۆھرە دېگەن بىۋاپا.

دېگەن زۇۋان چىقىپتۇ. بۇلۇڭدىكى قوناق:

خام سۈت يالغان سۆزلىمەس،
راستلىقىغا مەن گۇۋاھ.

دەپتۇ. تاۋۇز، سېۋەتتىكى كۈدە:

سۆزى توغرا، بىز گۇۋاھ،
قىچىپ كەتمىسۇن ھەرگىز
زۆھرە دېگەن بىۋاپا.

دەپتۇ. شاھزادە دەرھال خام سۈتنى پاتىمەنىڭ ئاغزىغا تېمىتقانىكەن، پاتىمە كۆزىنى ئېچىپ ئېسىگە كەپتۇ. پاتىمە سوئال نەزەرى بىلەن شاھزادىگە قارىغانىكەن، شاھزادىدىن بۇرۇن سۈت، قوناق، كۈدىلەر بايىقى سۆزلەرنى تەكرارلاپتۇ. غەزەپلەنگەن خەلق زۆھرەنى تۇتۇپ، چېچىنى يۇلۇپتۇ. پاتىمە خەلققە ھاي بېرىپ، ئۇلارنى توختىتىپتۇ. خەلق ئۇنىڭغا ئۆلۈم جازاسى بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ. پاتىمە:

www.uyghurkitap.com

— ياق ! بۇنىڭغا ئۆزىنى ئاقلاش ئۈچۈن ئۆمۈرلۈك بىر ۋەزىپە بېرەيلى. شەھىرىمىزنىڭ شەرقىدە بىر ئىگە - چاقىسىز بوۋاي، غەربىدە بىر ئىگە - چاقىسىز موماي بولۇپ، ئۇلار ھالىدىن كېتىپ، ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغان، زۆھرە ئۇلارنىڭ ئاش - ئوزۇقىنى تەييارلاپ، ئۇلارغا كېچە - كۈندۈز قارىسۇن، — دەپتۇ.

زۆھرە گۇناھىنى يۇيۇش ئۈچۈن مەڭگۈ شۇلارغا قاراشقا بەلگىلىنىپتۇ.

پادىشاھ پاتىمەنىڭ سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلگەندىن كېيىن ئوتتۇز كۈن ئويۇن - تاماشا، قىرىق كۈن توي - تۆكۈن قىلىپ، شاھزادە بىلەن چېتىپ قويۇپتۇ.

«ياخشىلىققا ياخشىلىق ھەركىمنىڭ ئىشى، يامانلىققا ياخشىلىق ئاقىلنىڭ ئىشى» دېگەن سۆز شۇنىڭدىن قالغانمىش.

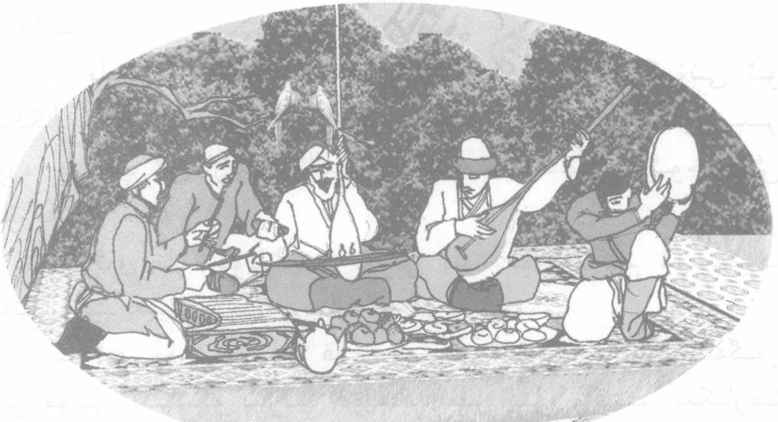

ئۇيغۇر كىتاب تورپېتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئېرىڭ بولغان پېرىڭ بولۇر

بۇرۇنقى زاماندا بىر باي ئۆتكەنىكەن. ئۇنىڭ نۇرغۇن يەر ـ زېمىنى، ھېسابسىز چارۋىلىرى بار ئىكەن. باينىڭ ئۈچ قىزى بولۇپ، چوڭ قىزىنىڭ چېچىغا ئاق كىرىپتۇ، كىچىك قىزى-نىڭ يېشى ئوتتۇزغا ئۇلىشىپتۇ. باينىڭ قىزلىرى ناھايىتى چىرايلىق بولغاچقا، تەرەپ ـ تەرەپتىن ئەلچىلەر كەلگەنىكەن. باي ئاچ كۆز، تويماس بولغاچقا، ئەلچىلەرنى جاھاندا ماڭا تەڭ كەلگۈدەك باي بولسا قىزىمنى بېرىمەن، بولمىسا بەرمەيمەن، دەپ يولغا سالىدىكەن. شۇنىڭ بىلەن قىزلىرى ئولتۇرۇپ قالغانىكەن.

ئۇ باينىڭ بىر تاز قويچىسى بار ئىكەن. بىر كۈنى ئۇ جاڭگالغا مال باققىلى كېتىۋاتسا، چاتقاللار ئارىسىدىن بىر بۆرە چىقىپ قويلارنىڭ ئالدىنى توسۇپ، ئادەمگە ئوخشاش سۆزلەپ:

— ئەي تاز، قويۇڭدىن بىرنى بەر، قورسىقىم ئېچىپ كەتتى، — دەپتۇ. قويچى تاز قورقۇپ كېتىپ:

— ئەي بۆرە غوجام، قوي مېنىڭ ئەمەس، باينىڭ. ئەگەر بىر قويىنى سىلىگە بېرىپ قويسام، بىر يىل ۋاقتىم بىكارغا كېتىدۇ، چۈنكى مېنىڭ بىر يىللىق ئىش ھەققىم بىر قوزى-لىق قوي، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ. بۆرە تازنىڭ ھالىنى كۆرۈپ:

— ئەي تاز، ئۇنداق بولسا بايدىن سوراپ كەلگۈچە قو-
يۇڭنى يېمەيدىغانلىقىمغا قەسەم قىلىپ بەرسەم ئۇنامسەن؟ —
دەپتۇ. قويچى تاز:

— قەسەم قىلىپ بەرسىلە ئۇنايمەن، — دەپتۇ.

— ئەگەر سەن بايدىن سوراپ كەلگۈچە قويۇڭنى يېسەم،
ئۆيىدە قىزى تۇرۇپ ئەرگە بەرمىگەن بېخىللارنىڭ بېخىلى
بولۇپ كېتەي، —
دەپ قەسەم قىپتۇ
بۆرە.

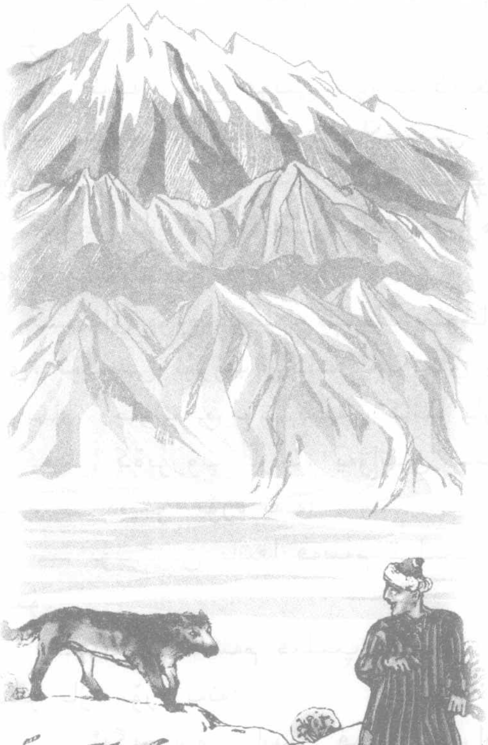

قويچى تاز بۆ-
رىنىڭ قەسىمىنى
ئاڭلاپ خىيالىغا
باينىڭ ئۈچ قىزى
كەپتۇ-دە:

— ئەي بۆرە
غوجام، مېنىڭ
خوجايىنىمنىڭمۇ
ئۈچ قىزى بار،
ئالدىنىڭ بېشى ئا-
قاردى، كىچىكىنىڭ
بېشى ئوتتۇزغا
ئۇلاشتى. ئۇلارنى
ئەرگە بەرگەن بول-
سا، ئالدى بىرنەچ-
چە پەرزەنت كۆرگەن
بولاتتى. ئەگەر سى-
لىنىڭ مۇشۇ قە-

www.uyghurkitap.com

سەمىلەرنى ئېلىپ خوجايىنىنىڭ ئالدىغا بارسام تېرەمنى تەتۈر سويىدۇ، — دەپ، باينىڭ ئالدىغا بۆرە ئۇچۇن نېمە سوراپ بې-رىشقا ئۇنىماپتۇ. بۆرە تازنىڭ بارغىلى ئۇنىمايۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ:

— باشقا قەسەم قىلىپ بەرسەم ئۇنامسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— قېنى، مەن ئاۋۋال قەسەملىرىنى ئاڭلاپ باقاي، — دەپتۇ قويچى تاز.

— ئەگەر سەن قوينى سوراپ كەلگۈچە قويۇڭنى يېسەم، مال - مۈلكىنىڭ ئۆشرە - زاكىتىنى ئايرىمايدىغان جازانە-خورلاردىن بولاي، — دەپ قەسەم قىپتۇ بۆرە.

قويچى تاز بۇ قەسەمنى ئاڭلاپ دەرھال باينى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپتۇ - دە:

— ۋاي بۆرە غوجام، مېنىڭ خوجايىنىممۇ نەچچە مىڭ قوي، تۆگىسى تۇرۇپ زاكات ئايرىماي يا ئاشلىقتىن ئۆشرە ئايرىماي، جازانىخورلۇق بىلەن كاتتا باي بولۇپ كەتكەن. مەن بۇ گەپنى كۆتۈرۈپ بارسام يەۋاتقان نېنىمدىن ئايرىلىپ قالىمەن، — دەپتۇ. بۆرە يەنە:

— بۇنىڭدىن باشقا قەسەم قىلىپ بەرسەم بارامسەن؟ — دەپتۇ.

— ئاۋۋال قەسەم قىلىپ باقسىلا، مەن ئاڭلاپ باقاي، — دەپتۇ تاز. بۆرە يەنە:

— ئەگەر سەن بايدىن قوينى سوراپ كەلگۈچە قويۇڭنى يەيدىغان بولسام، ئىشىكىنىڭ ئالدىدا مەسچىت تۇرۇپ ئۆيىدە ناماز ئۆتەيدىغانلار قاتارىدا بولاي، — دەپ قەسەم قىپتۇ.

قويچى تاز بۇ قەسەمنى ئاڭلاپ يەنە ئۆز خوجايىنىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ:

— ئەي بۆرە غوجام، مېنىڭ خوجايىنىمنىڭ ئىشىكى ئالدىدا مەسچىت بار تۇرۇپ نامازنى ئۆيدە ئۆتەيدۇ. بۇنى بىلىپ تۇرۇپ سىلىنىڭ بۇ گەپلىرىنى كۆتۈرۈپ بارسام، مېنىڭ يېگەن نېنىم ھارام بولمامدۇ؟ — دەپ يەنە ماڭغىلى ئۇنىماپتۇ. بۆرە قويچى تازنىڭ ماڭمىغانلىقىنى كۆرۈپ پەيلىنى بۇزۇپ:

— سەن بايدىن قوي سوراپ كەلمىسەڭ سېنى يەيمەن، — دەپ خىرىس قىپتۇ. بۆرىنىڭ ئەلپازىنى كۆرگەن تاز قورقۇپ كېتىپ:

— ئازراق تەخىر قىلىپ تۇرسىلا، ھازىر كېلىمەن، — دەپ ئۆلەر - تىرىلىشىگە باقماي، يىقىلىپ - قوپۇپ تۇيىسىنى قاقماي باينىڭ ئالدىغا قاراپ كېتىپتۇ.

قويچى تاز باينىڭ ئالدىغا يېتىپ بېرىپ بولغان ئەھۋالنى تەپسىلىي سۆزلەپ بېرىپ، بۆرىنىڭ بىرىنچى قەسىمىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. دېگەندەك، باي بۆرىنىڭ بىرىنچى قەسىمىنى ئاڭلاپ:

— ھۇ، بېشىڭنى يەيدىغان تاز، تېرەڭنى تەتۈر سويىمەن، سەن نېمە يالغان سۆزلەيسەن! — دەپ قولىغا پىچاق ئېلىپ ئۇنى قوغلاپ كېتىپتۇ. قويچى تاز بايغا يالۋۇرۇپ - يېلىنىپ مىڭ تەستە ئۇنى پەيلىدىن ياندۇرۇپ، بۆرىنىڭ ئىككىنچى قەسىمىنى ئېيتقانىكەن:

— ھۇ، ئاقچى تاز، كۆكچى تاز، سەن مېنى ھاقارەتلىگۈچى بولدۇڭمۇ؟ كۆزۈمدىن يوقال! — دەپ قولىغا توقماق ئېلىپ قوغلاپ كېتىپتۇ. قويچى تاز بايغا يەنە يالۋۇرۇپ:

— كەتسەممۇ كېتەي، بىراق قويلارنى كۆرسىتىپ قويۇپ كېتەي، — دەپتۇ.

— تولا كاپشىماي قويلارنىڭ يېنىغا بار! — دەپتۇ باي

يادىغا قويلىرى كېلىپ، تازنى ھەيدەپتۇ. بۇ چاغدا قويچى تاز بۆرىنىڭ ئۈچىنچى قەسىمىنى ئېيتىپتۇ. باي بۇنى ئاڭلاپ:

— ھۇ نائىنساپ تاز، يېگىنىڭ ھارام بولغۇر، بۆرىمۇ گەپ قىلغان بارمۇ؟! قوي يېمەيدىغان بۆرىمۇ بارمۇ! سەن شۇنچە قوينى بۆرىگە تاشلاپ بېرىپ بۇ يەرگە كەلدىڭمۇ ھاڭۋاقماي، قويلارنىڭ يېنىغا بار! — دەپ ھەيدەپتۇ. قويچى تاز:

— ماڭا ئىشەنمىسىلە، مەن بۆرىگە نېمىدەپ بارىمەن، يەم بولغىلىمۇ؟ ئۇنىڭدىن كۆرە بارمىغىنىم تۈزۈك، بولمىسا ئىككىمىز تەڭ بارىمىز، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ. باي ئۇنى ماڭغۇزالماي ئۆزىمۇ بىرگە بېرىشقا مەجبۇر بوپتۇ.

باي قويچى تازنى ئالدىغا سېلىپ بارسا، قويلار جايىدا

www.uyghurkitap.com

تۇرۇپتۇ، سانسا ھەممىسى ساق چىقىپتۇ، لېكىن بۆرىنىڭ سايىسىمۇ كۆرۈنمەپتۇ. باي تازدىن:

— بۆرە قېنى؟ — دەپ سوراپتۇ. تاز:

— مەن ئۆيگە قايتقاندا مۇشۇ يەردە قويلارغا قاراپ قالغان، — دەپتۇ.

باي تۇرۇپ ئويلىنىپ قاپتۇ ۋە بۆرىنىڭ ۋەدىلىرىنىڭ ھەممىسى ئۆزىنىڭ قىلمىش ـ ئەتمىشلىرى ئىكەنلىكىنى ئۆز ئىچىدە ئىقرار قىپتۇ. بۇنىڭدىن ئەجەبلەنگەن باي، بۆرە قوي يېمىگەن يەردە مەن نېمە ئۈچۈن ئىنساپلىق بولمايمەن، نېمە ئۈچۈن شۈكۈر ـ قانائەت قىلمايمەن؟ ! مەن بىر بۆرىچىلىك بولالمىدىم، دەپ ئويلاپ قورقۇپ قاپتۇ ھەم شۇ جايىنىڭ ئۆزىدىلا:

— ھەي قويچى تاز، سەن ئۈچ قىزىمدىن قايسىسىنى ئالساڭ شۇنى بېرەي، — دەپتۇ. قويچى تاز:

— ئەي باي ئاكا، سىلىنىڭ چوڭ قىزلىرى مېنى يامان كۆردۇ، سىلىنىڭ خىزمەتلىرىدە بولغاندىن بۇيان بىرەر قېتىممۇ ئۇنىڭ ئاغزىدىن ياخشى گەپ ئاڭلاپ باقمىدىم. ئۇ مېنى كۆرسىلا:

لەپپە، لەپپەڭ، لەپپەڭ تاز،
گېپى يوغان بەتتام تاز.
لەپپە، لەپپەڭ، لەپپەڭ تاز،
بېشى يېغىر، شورتاڭ تاز.

دەپ ئاغزىدىن چۇشۇرمەي مېنى بەك زاڭلىق قىلىدۇ. مەن شۇ چوڭ قىزلىرىنى ئالسام، — دەپتۇ. باي رازىلىق بېرىپتۇ ۋە چوڭ قىزىنى تازغا چېتىپ قويۇپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن باي كەلگەن ئەلچىلەرنى قايتۇرماي، قالغان ئىككى قىزىنىمۇ ياتلىق قىپتۇ.

باي قىزلىرىنى ئەرگە بېرىپ بولغاندىن كېيىن، ئىشىنچا مال، ئاشلىقلىرىنىڭ ئۆشرە ـ زاكىتىنى ئايرىپ، يۇرت ـ جا-قىگە تارقىتىپ بېرىپتۇ. باينىڭ چوڭ قىزىمۇ ئۈسلەپتە يىغلاپ ـ قاقشىغان بولسىمۇ، تەقدىر شۇنداق ئوخشايدۇ دەپ، ئۆزى ياخشى كۆرمىگەن تاز بىلەن بىرگە ئۆتۈشكە كۆنۈپ قاپتۇ.

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، «ئېرىڭ بولغان پىرىڭ بولۇر» دې-گەن گەپ باينىڭ چوڭ قىزى بىلەن قويچى تازنىڭ كەچۈر-مىشىدىن قالغانىكەن.

ئالبيشىل تۇخۇم

بۇنىڭدىن كۆپ يىللار ئىلگىرى بىر شەھەر بولغانىكەن. بۇ شەھەرنىڭ كىشىلىرى خاتىرجەم، راھەت - پاراغەتلىك تۇرمۇش كەچۈرىدىكەن. شۇ راھەت - پاراغەتلىك تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقان كىشىلەر قاتارىدا سەمەت ئىسىملىك بىر كىشى بولۇپ، ئۇ ئايالى بىلەن باشقا كىشىلەرگە ئوخشاش ھالال ئەمگەك قىلىپ خاتىرجەم ياشايدىكەن. سەمەت بىلەن ئايالى ناھايىتى ئىناق بولۇپ، خۇدا قوشقان بىر جۈپلەر ئىكەن. ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا تاپا - تەنە، بىر - بىرىنىڭ كۆڭلىگە ئازار بېرىدىغان سۆزلەرمۇ بولمايدىكەن. سەمەت كۈندە سودا - سېتىق بىلەن تاپقان پۇلغا گۆش - ياغ، ئۇن - تۇز، سەرەڭگە سېتىۋالغاندىن سىرت، ئۆزىگە ۋە ئايالىغا كېرەكلىك نەرسىلەرنى سېتىۋالىدىكەن. ئايالىمۇ چېۋەر، ئىشچان ئايال بولغاچقا، ئۆي ئىچىنى رەتلىك، پاكىز تۇتىدىكەن. ئۇلارنىڭ ئۆي بىساتلىرى تەل بولۇپلا قالماي، ئايالىنىڭ كىيىم - كېچەك، زىبۇزىننەتلىرىمۇ تەل ئىكەن. شۇڭلاشقا، ئايال ھېچ نەرسىنىڭ غېمىنى يېمەي، ئېرى سودا - سېتىقتىن قايتىپ كەلگۈچە ھەر كۈنى تاماق ئېتىپ ئىشىككە قاراپ ئولتۇرىدىكەن...

كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئايال ئادىتى بويىچە ئاشمانتا ئېتىپ قويۇپ، ئېرىنىڭ ئىشىكتىن خۇش تەبەسسۇم بىلەن كىرىشى-

كىتاب تورىبېكىتى
ئۇيغۇر
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

نى كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ. لېكىن، ئېرىنىڭ كېلىدىغان ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ قارىسى كۆرۈنمەپتۇ. ئېرىنىڭ بىرەر خىيىمخەتەرگە يولۇقۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرىگەن ئايال نەچچە رەت ئىشىكنىڭ ئالدىغا چىقىپ، نەچچە رەت يېنىپ كىرىپتۇ. ئېرى كەچ كىرىپ قاراڭغۇ چۈشكەندە قاش ـ قاپاقلىرى سىيـلىنغان، خاپا هالدا قورۇق قول ئۆيگە كىرىپتۇ. ئېرىنىڭ بۇ هالىدىن ئەجەبلەنگەن ئايال:

— نېمە بولدىڭىز، ئەجەب كەچ قالدىڭىزغۇ؟ بەك ئەندىشە قىلدىم، — دەپتۇ. سەمەت ئايالىنىڭ چىرايىغىمۇ قارىماي:

— تولا ۋالاقشىۋەرمەي، يەيدىغان نەرسەڭ بولسا ئېلىپ كەل، — دەپتۇ قوپاللىق بىلەن. ئايال ئېرىنىڭ مىجەزىنى ياخشى بىلگەچكە، بىرەر ئىشقا خاپا بولۇپ قالغاندۇ ياكى بىرەرى بىلەن بىرنەرسە دېيىشىپ قالغاندۇ، دەپ ئويلاپ، كۆپ گەپ قىلماي، ئېرىنىڭ ئالدىغا داستىخان سېلىپ، تەييار قىلىپ قويغان ئاشمانتىسىنى ئەكېلىپ قويۇپتۇ. ئادەتتىكى كۈنلەردە تاماقنى ناهايىتى كۆڭۈللۈك، بەھۇزۇر يېيىشىدىغان ئەر ـ خوتۇن بۈگۈن گەپ ـ سۆزسىز تاماق يېيىشىپتۇ. بۇ

ھالنى تۇگىتىش ئۇچۇن ئايالى:

— نېمە بولدى، تاماق يېگۈڭىز كەلمەيدىغۇ؟ بىرەر... — دېيىشىگە، سەمەت:

— ئادەم دېگەن تاماقنى شۇنچىلىكلا يېمەمدۇ، مەن كالدىدىم، — دەپ ۋارقىراپتۇ. بۇ سۆز ئايالغا ئېغىر كېلىپ، ئايال تاماقنى يېدىمۇ يا تاماق ئايالنى يېدىمۇ، ھېچبىر ئىسسىق باسماي، خۇددى چىۋىن يەۋالغاندەك كۆڭلى غەش بولۇپ بىئارامچىلىقتا قاپتۇ...

ئەتىسى ئايال سەھەر تۇرۇپ، ئۆي ئىچىنى يىغىشتۇرۇپ، ناشتىلىق چاي ئۇچۇن تۇتۇش قىپتۇ. سەمەت يوتقاندىن چىقماي يېتىۋېرىپتۇ. ئايال تاماقنى تەييارلاپ بولۇپ چاقىرغاندىلا، يەنە گەپ - سۆز قىلماي ئېزىلىپ ئورنىدىن تۇرۇپ، يۇز - كۆزىنى چالا - بۇلا يۇيۇپ ئازراقلا ناشتا قىلىپ، سودا - سېتىق قىلىش ئۇچۇن كېتىپ قاپتۇ.

ئېرى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئايالى ئۆي، ھويلا - ئاراملارنى قايتا سۇپۇرۇپ، سۇ چېچىپ، يۇگۇر - يېتىم ئىشلار بىلەن ئاخشامقى ۋە ئەتىگەنكى كۆڭۈلسىزلىكنى ئۇنتۇپ كېتىپتۇ، كەچ كىرگەندە يەنە چۆچۈرە ئېتىپ قويۇپ ئېرىنى ساقلاپتۇ. ئېرى يەنە كەچ كىرگۇچە كەلمەپتۇ. ئايال ساقلاپ - ساقلاپ، ئاخىر ئۇخلاپ قاپتۇ. بىر چاغدا ئىشىكنىڭ «تاراق» قىلغان ئاۋازىدىن ئايال چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتىپتۇ، قارىغۇدەك بولسا، تۇن نىسپىدىن ئېشىپ كەتكەنىكەن. شۇڭا، ئايال ئېرىگە:

— بالدۇرراق قايتىپ كەلسىڭىز بولماسمىدى، — دەپتۇ. سەمەت ئالىيىپ قاراپ قويۇپ:

— سېنى باقىمەن، دەپ مۇشۇنداق پايپېتەك بولۇپ يۇرىمەن، — دەپتۇ زەردە بىلەن. ئېرىنىڭ بۇنداق قوپال مىجە-

زىنى كۆرگەن ئايال باشقا سۆز قىلماپتۇ. سەمەت تەييار بولۇپ قالغان تاماقنىمۇ يېمەي، ئۆز ئورنىدا يېتىپتۇ.

ئەتىسى سەمەت يەنە گەپ ـ سۆزسىز سودا ـ سېتىق قىلىش ئۈچۈن ئۆيدىن چىقىپ كېتىپتۇ. ئايالمۇ ئۆيدە يوق. گۆر ـ يېتىم ئىشلارنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ئادەتتىكىدەك تاماقنى تەييارلاپ قويۇپ، ئېرىنى ساقلاپ ئولتۇرۇپتۇ، لې-كىن ئېرى يەنە ئۆز ۋاقتىدا كەلمەپتۇ. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن سەمەت چالا ـ بۇلا ناشتا قىلىپ گەپ ـ سۆزسىز چىقىپ كەتسە، كېچىسى يېرىم كېچىدە ئۆيگە كىرىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپ، ھەپتىلەر توشۇپتۇ، ھەپتىلەر ئۆتۈپ، ئايلار توشۇپتۇ. بۇ ھال ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئەر ـ خوتۇنلۇق مۇناسىۋىتىنى ئاجىزلاشتۇرۇپ، يات ئادەملەردەك ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويۇپتۇ. بۇنىڭ بىلەن ئايالنىڭ كۆڭلىگە ھەر خىل خىياللار كېپتۇ، لېكىن ئۆز ئېرىنى گۇناھكار قىلىغۇسى كەلمەپتۇ. كۈنلەر شۇنداق كۆڭۈلسىز ئۆتۈۋەرگەچكە، ئاخىر ئېرىم بۇزۇلۇپ، باشقا بىر ئايالغا قاراپ قالدىمۇ يا، دەپ گۇمان قىپتۇ. بىراق، يەنىلا ئېرىگە بولغان ساداقىتى بويىچە گۇماننى يوقىتا چىقارغۇسى كەپتۇ. لېكىن، كۈنلەر شۇنداق ئۆتۈۋەرگەچكە، ئايال ئۆز گۇمانىنىڭ راست ـ يالغانلىقىنى بىلىپ باقماقچى بولۇپ، يەنە بىرقانچە كۈننى ئۆتكۈزۈۋېتىپتۇ.

بىر كۈنى سەمەت يەنە چالا ـ بۇلا ناشتا قىلىپ گەپ ـ سۆزسىزلا سودا ـ سېتىق قىلىش ئۈچۈن مېڭىپتۇ. ئايالمۇ ئېرىنىڭ كەينىدىنلا ئۇستۇۋېشىدىكى كىيىملەرنى يەڭگۈشلەپ، يۈزىگە چۈمبەل تارتىپ، ئىشىككە قۇلۇپ سېلىپ، ئېرىنىڭ كەينىدىن قارا كۆرۈنە مېڭىپتۇ. سەمەت شەھەرنىڭ ئاۋات كوچىلىرىدىن بىرنەچچىنى كەينىدە قالدۇرۇپ، ئۆزى سودا ـ

سېتىق قىلىندىغان كوچىغا يېتىپ بېرىپتۇ، لېكىن ئۆزىنىڭ دۇكىنى تەرەپكە بىر قاراپ قويۇپ، باشقا بىر تەرەپكە مېڭىپتۇ، بىر دوقمۇشتىن ئۆتۈپ، كىچىك بىر هويلىنىڭ ئالدىغا بېرىپ توختاپ ئەتراپقا قاراپ قويۇپ، هويلىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىپتۇ. ئېرى كىرىپ كەتكەندىن كېيىن، ئايالمۇ ئۇنىڭ كەينىدىن هويلىغا كىرىپتۇ. قارىسا، ئېرى بىر ئۆيگە كىرىپ كېتىپتۇ. ئايال هېلىقى ئۆينىڭ ئىشىك يوچۇقىدىن مارىسا، ئېرى قاش - كۆزىگە قويۇق گىرىم قىلغان، يۈزىگە ئۇپا - ئەڭلىك سۈرگەن، سېرىق، پالكۆز بىر ئايال بىلەن ئىرمىشىپ - چىرمىشىپ ئولتۇرغۇدەك. ئايال ئەس - هوشىنى يوقىتىپ قويغىلى تاس - تاس قاپتۇ. ئۇ مىڭ تەسلىكتە ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، ئېرىگە قىلغان ئەقىدىسىگە مىڭ بىر پۇشايمان قىلىپ،

دەرد - ئەلەمدە يۈرەكلىرى ئۆرتىنىپ كەينىگە يېنىپ، سەۋدايىلارچە يۈگۈرۈپ ئۆيگە قايتىپ كەپتۇ، ئۆيگە كىرىپ ئىشىكنى ئىچىدىن تاقاپ، هارغۇچە يىغلاپ ئىچىنى بوشىتىپتۇ، يىغىسىنى توختىتىپ، قانداق قىلىش توغرىلۇق كۆپ ئويلىنىپ،

ئېرىدىن ئاجرىشىپ كەتمەكچى بوپتۇيۇ، يەنىلا كۆڭلى ئۇ-
نىماپتۇ، جەڭگى - جېدەل چىقارماقچى بوپتۇ، لېكىن ئۇ ئۆز-
نىڭ ۋە ئېرىنىڭ ئىززەت - ئابرۇيىنى تۆكۈۋېلىشتىن ئەن-
سىرەپتۇ، شۇنداق خىياللار بىلەن بولۇپ ھېچبىر چارە تاپال-
ماي ئىچى تىت - تىت بولۇپ، يۈرىكى دەرد - ئەلەمدىن
لەختە - لەختە قانغا تولۇپ، خېلى كۈنلەرنى ئۆتكۈزۈپتۇ.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئايال تۇخۇم پوشكىلى سىلىش
ئۈچۈن تۇخۇملارنى چىقىرىۋېتىپ، ئېرىنى ئەپچىل بىر چارە
بىلەن يامان يولدىن قايتۇرۇشنىڭ يولىنى تېپىپتۇ، ئۆزىنىڭ
بۇ ئەقلىنى تاپقانلىقىغا خۇش بولۇپ كەتكەن ئايال، نىمە ئۇ-
چۈن نەچچە ۋاقىتلاردىن بېرى تۇخۇم پوشكىلى سالمىغاندىمەن
دەپ، ئۆز - ئۆزىگە كايىپ، دەرھال قىلىۋاتقان ئىشىنى توخ-
تىتىپ، ئۆز ئەقلىنى بىر سىناپ كۆرۈشكە تۇتۇش قىپتۇ.
ئايال بىر سىۋەت تۇخۇمنى قىزىل، يېشىل، سېرىق، قارا،
بىغىررەڭ، ئالىيېشىل قىلىپ ھەر خىل - ھەر رەڭدە بوياشقا
باشلاپتۇ. ئۇتتۇرلۇق بويىغىنىنى ئۇتتۇرلۇق پىشۇرۇپ لېگەنگە
تىزىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ھەر خىل - ھەر رەڭدە بويالغان تۇ-
خۇملارنى پىشۇرۇپ بىر لېگەننى توشقۇزۇپتۇ. ھەر خىل رەڭ-
دىكى توخۇملار لېگەنگە تىزىلىپ كۆزنى قاماشتۇرۇپ، ئالا-
چەكمەن قىلىۋېتىدىغان بىر تۈسكە كىرىپتۇ. ئايال تەييارلىق
قىلىپ بولۇپ ئېرىنى ساقلاپتۇ. ئېرى يەنە يېرىم كېچىدە
ئۆيگە كىرىپ، ئۆز ئورنىدا يېتىپتۇ...

ئەتىسى ئايال قايماق چايىنى تەييارلاپ، ئېرىنى ئويغىتىپ-
تۇ. سەمەت ئورنىدىن تۇرۇپ، يۈز - كۆزلىرىنى يۇيۇپ، ناشتا
قىلىشقا ئولتۇرۇپتۇ. بۇ چاغدا ئايال تەييارلاپ قويغان تۇخۇم-
نى ئېرىنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. سەمەت لېگەندىكى ھەر خىل -
ھەر رەڭدىكى تۇخۇملارنى كۆرۈپ، كۆزى ئالاچەكمەن بولۇپ،

ھەيرانلىقتا ئاغزىنى ئاچقىنىچە ئولتۇرۇپ قاپتۇ. بۇ چاغدا ئا-يال لىگەندىن قىزىل رەڭدە بويالغان تۇخۇمنى ئېلىپ ئېرىگە تۇتقۇزۇپتۇ. سەمەت قولىدىكى قىزىل تۇخۇمنى چېقىپ يەپ بولۇشىغا، ئايال لىگەندىن سېرىق رەڭدىكى تۇخۇمنى ئېلىپ بېرىپتۇ، سەمەت بۇنىمۇ يەپ بوپتۇ. ئايال يەنە قارا رەڭدىكى تۇخۇمنى ئېلىپ بېرىپتۇ، سەمەت بۇنىمۇ يەپ بوپتۇ. شۇنداق قىلىپ، سەمەت يەتتە - سەككىز دانە تۇخۇمنى يەپ بولغاندا، ئايال يەنە ئېلىپ بەرمەكچى بوپتۇ. بۇ چاغدا سەمەت:

— ھەممىسى ئوخشاش ئىكەنغۇ؟ ! — دەپتۇ. بۇ چاغدا ئايال:

— نەرى ئوخشاش ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئىچى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سەمەت. بۇ چاغدا ئا-يال يەنە:

— تېشى ئوخشىمامدىكەن؟ — دەپ قايتۇرۇپ سوراپتۇ.

— ئوخشىمايدىكەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سەمەت. شۇ چاغدا ئايال ئېرىگە ئۆز مۇددىئاسىنى ئېيتىشنىڭ پۇرسىتى كەلگەنلىكىنى بىلىپ:

— راست ئېيتتىڭىز، بىز ئاياللارمۇ مۇشۇ ھەر خىل بويالغان تۇخۇملارغا ئوخشاش، تېشىمىز ھەر خىل - ھەر رەڭدە بولغان بىلەن، ئىچىمىز تۇخۇمنىڭ ئېقى بىلەن سېرد-قى ئوخشاش بولغاندەك ئوخشاش، — دەپتۇ. ئايالىدىن بۇ گەپنى ئاڭلىغان سەمەت ئىشنىڭ تېگى - تەكتىگە يېتىپ، ئۆزىنىڭ نادانلىق قىلغانلىقىغا قاتتىق پۇشايمان قىلىپ، ئايا-لىنىڭ ئالدىدا ئىزا - ئاھانەتتىن ئاسمانغا چىقىپ كېتەي دېسە ئاسمان ئېگىز، يەرگە كىرىپ كېتەي دېسە يەر قاتتىق تۇيۇلۇپ، ئاغزىنى ئاچقانچە ئولتۇرۇپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن سەمەتنىڭ بولمىغۇر ئىشى خەلقئىلەمگە پۇر كەتمەي، يېپىق

قازان يېپىق بويىچە قاپتۇ.

شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، سەمەت ئۆزىنىڭ كەم ئەقىللىق قىلغانلىقىغا توۋا قىلىپ، يامان يولدىن يېنىپ، ئائىلىسى بىلەن بىرلىكتە تىنچ، خاتىرجەم، راھەت ـ پاراغەتلىك تۇرمۇشنى باشلاپتۇ. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇلارغا قوشنا ئايال سەمەتنىڭ ئايالىغا ئېرىنىڭ يولدىن چىققانلىقىنى دادلاپ كىرگەنىكەن، سەمەتنىڭ ئايالى ئۇ ئايالغا ئۆزىنىڭ ئىشلەتكەن ئەقلىنى ئۆگىتىپ قويۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئايالمۇ تۇخۇمنى بوياپ ئېرىگە يېگۈزۈپ، ئېرىنى يامان يولدىن قايتۇرۇپتۇ.

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، تۇخۇمنى بوياپ سېتىش شۇنىڭدىن قالغانىكەن.

www.uyghurkitap.com

پادشاھنىڭ ئەندىشىسى

بۇرۇنقى زاماندا بىر ئادىل پادشاھ ئۆتكەنىكەن. ئۇنىڭدىن بارلىق پۇقرالار ئىنتايىن رازى ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر كىشى پادىشاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— ئۆتكەن كېچە ھەززەتلىرىنىڭ ئادەملىرىدىن بىرەيلەن ئۆيۈمگە باستۇرۇپ كىرىپ، زورلۇق بىلەن قىزىمغا چېقىلدى، — دەپ ئەرز قىپتۇ. پادىشاھ ئۇ كىشىگە:

— ئەگەر ئۇ كىشى يەنە سىنىڭ ئۆيۈڭگە باستۇرۇپ كىرسە، دەرھال مېنىڭ ئالدىمغا كەل، — دەپتۇ.

ئەتىسى ئاخشىمى ھېلىقى لۈكچەك يەنە ھېلىقى ئادەمنىڭ ئۆيىگە باستۇرۇپ كىرىپتۇ. بىچارە ئادەم دەرھال بېرىپ پادىشاھقا ئېيتىپتۇ. پادىشاھ ئاڭلاپلا قىلىچىنى ئېلىپ ئۇنىڭ بىلەن ئۆيىگە بېرىپتۇ. پادىشاھ ئۆيگە كىرىش بىلەن تەڭلا چىراغنى ئۆچۈرۈپتۇ - دە، باسقۇنچىنى ئۆلتۈرۈپتۇ. ئاندىن چىراغنى ياندۇرۇپ، ئۆلگۈچىنىڭ يۈزىنى كۆرۈپتۇ ۋە: «خۇداغا شۈكۈر» دەپتۇ، ئاندىن پادىشاھ ئۆي ئىگىسىگە:

— ئەمدى ھەممە ئىش تامام بولدى. ئۆيۈڭدە قانداق تاماق بولسا، ئېلىپ كەل، — دەپتۇ. ئۆي ئىگىسى تاماق ئەكەپتۇ. پادىشاھ ناھايىتى خۇشاللىق بىلەن غىزالىنىپتۇ. ئۆي ئىگىسى پادىشاھتىن:

www.uyghurkitap.com

— ئۇلۇغ، مەرھەمەتلىك شاھىم، سوئال سورىغانلىقىمنى كەچۈرگەيلا. نېمە سەۋەبتىن ئۆيگە كىرىپلا چىراغنى ئۆچۈرۈرىلا، كېيىن يەنە نېمىشقا ياندۇرىلا؟ ئۆلگەن كىشىنى كۆرۈپ خۇداغا شۈكۈر قىلىپ، ئاندىن كېيىن تاماق يەيلا؟ — دەپ سوراپتۇ تەزىم بىلەن. پادىشاھ:

— بۇنداق يامان ئىشنى مېنىڭ ئوغلۇمدىن باشقا كىشى قىلىشقا جۈرئەت قىلالمايدۇ، دەپ گۇمان قىلىپ چىراغنى ئۆچۈردۈم. ئەگەر ئوغلۇم بولسا، مەن ئۇنىڭ يۈزىنى كۆرسەم، قولۇم تىترەپ قالار ئىدى، ئۇنىڭ مۇھەببەت رىشتى مېنىڭ قوللىرىمنى يۇگەنلىۋالغان، جان ـ جىسمىمنى دەرمانىمدىن كەتكۈزەر ئىدى، ئۇنداقتا مەن ئادالەت يولىغا قەدەم قويالمىغان، ھېچبولمىغاندا تەمتىرەپ قالغان بولاتتىم. شۇڭا، چىراغنى ئۆچۈردۈم. خۇداغا شۈكۈر دېگىنىمنىڭ سەۋەبى، چىراغنى ياندۇرۇپ قارىسام، ئۇ مېنىڭ ئوغلۇم ئەمەسكەن، بۇنىڭدىن خۇداغا شۈكۈر ئېيتتىم. تاماقنى تويغۇچە يېگىنىمنىڭ سەۋەبى شۇكى، سەن كېلىپ ماڭا ئەرز ـ شىكايەت قىلغان چاغدىلا باسقۇنچى لۈكچەكنى ئۆلتۈرمىگۈچە تاماق يېمەيمەن دەپ، ئۆزۈمگە ئەھدە قىلغان. شۇنىڭدىن تارتىپ ھازىرغىچە تاماق يېمىدىم، قورسىقىم بەكلا ئاچقانىدى، شۇڭا ھۇزۇرۇڭدا تويغۇدەك تاماق يېدىم، — دەپتۇ.

يامان ئوغرى

بۇرۇن بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن، ئۇ خەلقىنىڭ دەرد-ئەھۋالىغا يەتمەيدىكەن. پادىشاھنىڭ خاسىيەتلىك بىر تۆگىسى بار ئىكەن، ئۇ تۆگىنىڭ يۈڭىنىڭ ھەممىسى مەرۋايىت ئىكەن. تۆگە كاتتا بىر ئىمارەتنىڭ ئىچىدە ياتىدىكەن. كېچىسى تۆگە ياتقان ئۆي يوپيورۇق بولۇپ كېتىدىكەن. بۇ تۆگە ھەپتىنىڭ ئالتە كۈنىدە يېتىپ دەم ئېلىپ، بىر كۈن ئوزۇق يېگىلى چىقىدىكەن. پادىشاھنىڭ: «مېنىڭ تۆگەم ھېچقانداق چەكلىمىگە ئۇچرىمايدۇ، ھەرقانداق ئېتىزلىقتا كىرىپ ئوتلايدۇ، ھەرقانداق كىشىنىڭ ئۇنى توسۇشقا ھەددى يوق» دېگەن پەرمانى بار ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن بۇ تۆگە خەلققە نۇرغۇن زىيانلارنى كەلتۈرۈپ زۇلۇم سالىدىكەن، قىسقىسى خەلققە بالايىئاپەت كەلتۈرىدىكەن. خەلق بۇ دەردلەرنى ئىچىگە يۇتۇپ، سىرتقا چىقىرىشقا ئامالسىز ئىكەن. بىرنەچچە ئادەم توپلاشقان يەردىلا مۇشۇ تۆگە توغرىسىدا سۆز بولىدىكەن.

مۇشۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، مۇشۇ پادىشاھ تۇرۇشلۇق شەھەرگە باشقا يەردىن بىر ئوغرى كېلىپ بۇ تۆگە ھەققىدىكى كىشىلەرنىڭ زارلاشلىرىنى ئاڭلاپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئوغرى، ھە، ئەسلى ئوغرىلايدىغان نەرسە مۇشۇ ئىكەن، بۇنى كۆزدىن يوقىتىپ، خەلقنىڭ ماختىشىغا ئېرىشمەيمەنمۇ، دەپ

ئويلاپتۇ. ئۇ شەھەردىكى يۈرەكلىك ياشلارنىڭ بىرنەچچىسىنى تېپىپ، ئۇلارغا: «مەن تۆگىنى شەھەر دەرۋازىسىدىن ئاچىقىپ كەتمەكچى، ماڭا ياردەملىشىڭلار، كىشىلەرنى ئازابتىن قۇتۇلدۇرايلى» دەپتۇ. تۆگە ئوزۇق يېگىلى سىرتقا چىققان كۈنى ئۇلار تۆگىنى سالما تاشلاپ تۇتۇۋاپتۇ، ئوغرى تۆگىنى شەھەردىن خېلى يىراقتىكى ئۆزىنىڭ ئۆيىگە ئەكېلىپ ئۇنىڭ مەرۋايىت يۇڭى بىلەن دوۋسىقىنى ئېلىپ قويۇپ، قالغان گۆشىنى مەھەللىدىكىلەرگە تارقىتىپ بېرىپ، ئۆزىگە ئازراق ئېلىپ قاپتۇ. ئەمدى گەپنى پادىشاھتىن ئاڭلايلى:

پادىشاھ قارىغۇدەك بولسا تۆگىسى قايتىپ كەلمەپتۇ. ئەتىسى بىر كۈن قاراپتۇ، يەنە كەلمەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بارلىق ياساۋۇللارغا شەھەر ئىچى ۋە سىرتىنى ئاختۇرۇشقا بۇيرۇپتۇ. قانچە ئاختۇرغان بولسىمۇ، ئۇلار تۆگىنىڭ ئىز - دېرىكىنى ئالالماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ بارلىق ۋەزىر - ۋۇزرالىرىنى يىغىپ: «قانداق قاپ يۈرەك مېنىڭ تۆگەمگە زىيانكەشلىك قىلدى؟ بۇنى تېپىش كېرەك، سىلەرنىڭ قانداق مەسلىھەتىڭلار بار؟» دېگەندە، ۋەزىرلەر:

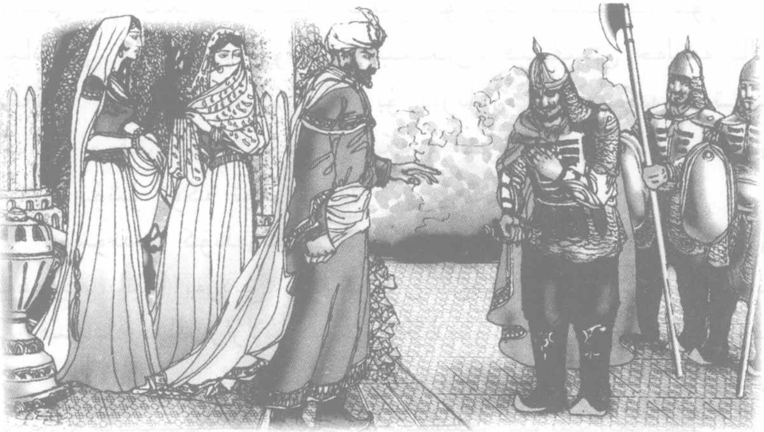

www.uyghurkitap.com

— پادىشاھىئالەم، بىزنىڭ مەسلىھەتىمىز: بۇ ئىشنى شەھەرگە جاكارلىساق، تۆگىنى تېپىپ بەرگەن ئادەمگە زور ئىنئام بېرىدىغانلىقىمىزنى ئېيتساق، شۇ چاغدا ئۇنى ئىزدەپ تېپىپ بېرىدىغانلار چىقىدۇ، — دەپتۇ. پادىشاھ ئويلاپ باقسا توغرا. شۇنىڭدىن كېيىن پادىشاھ پەرمان چىقىرىپتۇ. ئۇنىڭدا «تۆگىنى تېپىپ بەرگۈچىگە ئۆزى رازى بولغۇدەك ئىنئام بې-رىمەن ھەم ھاياتىغا كېپىللىك قىلىمەن» دەپ، قول ئاستى-دىكى ھەممە يۇرتلارغا جاكارچىلارنى ئەۋەتىپتۇ. جاكاردىن كې-يىن بۇ ئىشنى ھەممە ئادەم ئاڭلاپتۇ.

شۇ يۇرتتا بىر موماي بولۇپ، بۇ مومايدا ئاز - تولا جا-دۇگەرلىكمۇ بار ئىكەن، لېكىن بۇ موماي شۇ چاغقىچە ياتلىق بولمىغانىكەن، چۈنكى ھەرقانداق ئەر كىشى ئۇنىڭدىن قورقى-دىكەن. موماي بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپتۇ.

— پادىشاھىئالەم، جاكار چىقىرىپلا، تۆگىلىرىنى مەن تاپسام، قانداق ئىنئام بېرىدىلا؟ — دەپ سوراپتۇ. پادىشاھ:

— ئۆزۈڭ ئېيت. نېمە تەلەپ قىلساڭ، مەن شۇنى بېرى-مەن، — دەپتۇ. موماي:

— مەن مۇشۇ ياشقا كەلگۈچە ياتلىق بولمىدىم. مېنى ئون سەككىز ياشلىق بىر يىگىتكە چىتىپ قويىدىلا، يەنە پۈ-تۈن ئۆمرۈمگە يەتكۈدەك بايلىق بېرىدىلا، — دەپتۇ. پادىشاھ ماقۇل بوپتۇ، ئىككىسى خەت - توختام قىلىشىپتۇ.

— ئەمدى، — دەپتۇ موماي، — ئىككى سېۋەتكە تارغاق، سۆزگە قاتارلىق ئايالارغا كېرەكلىك بۇيۇملارنى قاچىلاپ بەرسىلە.

ئىككى سېۋەتنى مېلى بىلەن مومايىنىڭ دېگىنىدەك تەي-يارلاپ بېرىپتۇ. موماي بۇنى كۆتۈرۈپ، سېتىقچى سىياقىغا كىرىۋېلىپ يۇرت ئارىلاپ چىقىپ كېتىپتۇ. موماي سېتىقچى-

لىق قىلىش داۋامىدا، مال ئېلىشقا توپلانغان ئادەملەرگە: «مۇشۇ يۇرتتا تۆگە باققان ياكى بولمىسا تۆگە گۆشى ساتقان ئادەملەرنى بىلەمسىلەر؟ مېنىڭ بويىغا يەتكەن بىر ئوغلۇم ھازىر ناھايىتى قاتتىق ئاغرىق، مەن ئۇنى ھەكىملەرگە كۆرسەتسەم، تۆگە گۆشىنىڭ شورپىسىنى ئىچۈرسە ياخشى بولۇپ قالىدۇ، دېدى. مەن بىر نامرات تۇل خوتۇن، تۆگە ئېلىپ سويۇشقا قۇربىم يەتمەي، تۆگە سويغانلار بولسا شۇنىڭدىن بىرەر پارچە گۆشىنى ئاپىرىپ قىزىمغا شورپا قىلىپ بېرەي دېگەنىدىم. ماڭا تۆگە گۆشى تېپىپ بەرسەڭلار، قانداق مال ئالساڭلار ھەقسىز بېرىمەن» دەپ مېڭىپتۇ. موماي سېتىقچىلىق قىلىپ يۈرۈپ شەھەردىن يىراقلاپ ھېلىقى يامان ئوغرىنىڭ يۇرتىغا كېلىپ قاپتۇ. شۇ چاغدا ئۇ ئوغرى سىرتقا چىقىپ كەتكەن بولۇپ، ئۆيدە ئۇنىڭ ئايالى قالغانىكەن. ئۇلارنىڭ بالىسى يوق ئىكەن. ئۇ ئايال ئۆزى گۈزەل بولسىمۇ، ئەقىلسىزراق ئىكەن. ھېلىقى موماي قوڭغۇراقلىرىنى جىرىڭلىتىپ بۇ مەھەللىگە كەلگەندە، ئۆيدە زېرىكىپ ئولتۇرغان ئوغرىنىڭ ئايالى، سېتىقچى كەلدى، دەپ يۈگۈرۈپ چىقىپ تارغاق، سۈزگە قاتارلىق نەرسىلەرنى ئاپتۇ، لېكىن پۇل بەرسە موماي ئالماپتۇ. ئوغرىنىڭ ئايالى مومايدىن نېمە ئالىدىغانلىقىنى سورىسا، موماي بايىقى گەپلەرنى دەپتۇ. شۇ چاغدا ئوغرىنىڭ ئايالى:

— ئۇنداق بولسا ئوڭاي گەپكەن، تۆگە گۆشى دېگەن بىزنىڭ ئۆيدە جىق، يۈرسىلە، — دەپ مومايىنى ئۆيىگە باشلاپ كىرىپ، قازانغا گۆش سالماقچى بوپتۇ. موماي:

— مېنىڭ قىزىم ئۆلەر ھالەتتە، شۇڭا مەن گۆشنى ئېلىپ چاققان ئۆيگە باراي، مۇشۇ گۆشتىن ماڭا ئازراق بېرىڭ، — دېگەندىن كېيىن، ئوغرىنىڭ ئايالى:

— گۆشتىن ئەنسىرىمىسىلە، بىزدە گۆش جىق، بۇ گۆش

تۇگەپ كەتكەن تەقدىردىمۇ ئېرىم يەنە تېپىپ كېلىدۇ، — دەپتۇ. موماي:

— سىلەر بۇنى قەيەردىن ئەكەلگەن؟ — دەپ سوراپتۇ. ئايال:

— ئېرىم بىر تۆگىنى ئەكېلىپ سويۇپ قولۇم - قوشنىلارغا بېرىپ، قالغىنىنى سۇرلەپ ئېلىپ قويغانتى، — دەپتۇ.

موماي ھېلىقى گۆشتىن ئېلىپ خالتىغا قاچىلاپ، ئىككى سېۋەتتىكى نەرسىلەرنى ئۆي ئىگىسىگە ھەدىيە قىلىپ بېرىپتۇ - دە، گۆشنى كۆتۈرۈپ شەھەرگە قايتىپتۇ.

ئەمدى گەپنى يامان ئوغرىغا يۆتكەيلى:

يامان ئوغرى يۇرت كېزىپ يۈرۈپ، پادىشاھ ئەمدى قانداق شۇملۇقلارنى قىلىۋاتىدۇ، دەپ ئويلاپ، ھېلىقى ئەل - ئاغىنىلەرنى تېپىپ ئۇلاردىن سورىغانىكەن، ئۇلار: «پادىشاھ جاكار چىقىرىپ، ئوغرىنى تېپىپ بەرگەن ئادەمگە ئۆزى رازى بولغۇدەك سۆيۈنچە بېرىدىغان بولدى. بۇنى ئاڭلاپ ئەرگە تەگمىگەن بىر موماي، مەن تېپىپ بېرىمەن، مېنى ياش يىگىتكە ياتلىق قىلىندىلا، ئۆمرۈمگە يەتكۇدەك بايلىق بېرىدىلا، دېدى، پادىشاھ ماقۇل بولدى. شۇنىڭ بىلەن موماي تۆگىنى ئىزدەپ چىقىپ كەتتى» دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ھېلىقى ئوغرىنىڭ كۆڭلىگە گۇمان چۈشۈپتۇ. ئۇ، ھەي، مېنىڭ ئەقىلسىز خوتۇنۇمغا يولۇققان بولسا، ئەھۋالنى دەپ قويمىغىيدى، دەپ ئەنسىرەپ دەرھال ئۆيىگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ئۆيىگە بارسا خوتۇنى ھېلىقى سېۋەتتىكى پەرداز بۇيۇملىرى بىلەن ئۆزىنى ياساپ ئولتۇرغۇدەك.

— بۇ نېمە ئىش؟ — دەپ سوراپتۇ ئوغرى خوتۇنىدىن.

— بىر موماي كەپتىكەن، — دەپتۇ خوتۇنى، — ئۆيدە قىزى خەتەرلىك ئەھۋالدا ئىكەن، تۆگە گۆشى دورا بولۇپ قاپتۇ. مەن يېرىم خالتا تۆگە گۆشى بەرگەنىدىم، بۇ نەرسى-

www.uyghurkitap.com

لەرنىڭ ھەممىسىنى ماڭا بىكارغا بېرىۋەتتى، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئوغرى خوتۇنىغا:

— بولدى، بۈگۈندىن باشلاپ ئىككىمىز ئىگىلىرىنى ئاجراشتۇق، ئۆي - ماكان ھەممىسى ساڭا قالدى، — دەپ ئۆيدىن چىقىپ، يوشۇرۇپ قويغان يەردىن تۆگىنىڭ مەرۋايىت يۈكى بىلەن دوۋسىقىنى ئېلىپ خۇرجۇنغا قاچىلاپتۇ — دە، چىقىپ كېتىپتۇ.

ئەمدى پادىشاھقا كېلەيلى:

ھېلىقى جادۇگەر ئايال كېلىپ پادىشاھقا ئەھۋالنى ئېيتقاندىن كېيىن، پادىشاھ ياساۋۇللارنى ئوغرىنىڭ ئۆيىگە ئەۋەتىپتۇ. ياساۋۇللار بارسا ئوغرى يوق.

شۇنىڭدىن كېيىن پادىشاھ، ئۇ يامان نەرسە ئىكەن، ئەمدى ماڭا يەنىمۇ خەۋپ يەتكۈزۈشى مۇمكىن، دەپ ئويلاپ ئوغرىنىڭ يەنە نېمىلەرگە زىيانكەشلىك قىلىش ئېھتىماللىقى بارلىقىنى ئويلاپتۇ. پادىشاھنىڭ بويىغا يەتكەن ئىنتايىن گۈزەل بىر قىزى بار ئىكەن. پادىشاھ، ئۇ ئەمدى زىيانكەشلىك قىلسا مۇشۇ قىزىمغا زىيانكەشلىك قىلىشى مۇمكىن، شۇنىڭ ئۈچۈن قىزىمنى قوغدىشىم كېرەك، دەپ دەرھال ۋەزىر - ۋۇزرالىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، مەخسۇس بىر ساراي سالماقچى بوپتۇ ۋە سارايىنىمۇ سالدۇرۇپتۇ. قىز تۇرىدىغان ئۆيگىچە يەلەمپەي قىلىپ، ھەربىر يەلەمپەيگە ئادەم قەدەم قويسىلا قاتتىق جىرىڭلاپ كېتىدىغان قوڭغۇراقلارنى بېكىتىپتۇ، سارايىنىڭ ئەتراپىغا نەچچە يۈزلىگەن ياساۋۇللارنى قويۇپتۇ.

پادىشاھ بۇنىڭ بىلەن ئازراق خاتىرجەم بولۇپ، يەنە شۇ ئوغرىنىڭ دېرىكىنى قىلىپ ياتسۇن، گەپنى ئوغرىغا يۆتكەيلى:

ئوغرى، توختا، سەن ئۆزۈڭچە جادۇگەرنى ئىشقا سېلىپ يېپ ئۈچىغا ئىگە بوپسەن. ئەمدى مېنىڭ ھۈنىرىمنى يەنە

كۆرۈپ باققىن دەپ، شەھەرگە كىرىپتۇ ۋە ھېلىقى ئىمارەتنى كۆرۈپتۇ. ئۇ كىشىلەردىن سوراپ بۇ ئىمارەتنى پادىشاھ قىزىنى ساقلاش ئۈچۈن سالدۇرغانلىقىنى بىلىپتۇ.

بۇ ئىمارەتنى ساقلايدىغان ياساۋۇللار كېچىسى كىرىپ قاقماي ساقلاپ كۈندۈزى دەل چۈش ۋاقتىدا، ئەمدى ئادەم كىرەلمەيدۇ، دەپ ئۇخلايدىكەن. بۇ ئەھۋالنى بىلگەن ئوغرى بىر كۈنى بېشىغا سەللە ئوراپ، ئۇچىسىغا ئاق پەرىجە كىيىپ پەرىشتە سۈپەت ياسىنىپ، مەرۋايىت يۈك قاچىلانغان خۇرجۇننى مۇرىسىگە ئارتىپ ھېلىقى سارايىنىڭ يېنىغا كەپتۇ. ئۇ بىرىنچى پەلەمپەيگە كېلىپلا خۇرجۇندىكى يۈكنى قوڭغۇراقنىڭ ئىچىگە تىقىپتۇ. شۇ ئۇسۇل بىلەن تاكى قىز بار ئۆيگە بارغۇچە بولغان ئارىلىقتىكى قوڭغۇراقلارنىڭ ھەممىسىگە يۈك تىقىپتۇ. قىز ياتىدىغان ئۆينىڭ ئىشىكىگە بېرىپ، سۇ قاچىلانغان تۆگىنىڭ دوۋسىقىنى ئىلغۇغا ئېسىپ قويۇپ ئىشىكنى چېكىپتۇ. قىز ئۇخلاۋاتقانىكەن، ئۇ كۆزىنى ئېچىپ:

— كىم؟ — دەپ سوراپتۇ. ئوغرى:

— مەن ئاسماندىن چۈشكەن پەرىشتە، — دەپتۇ. قىز دەرھال كېلىپ ئىشىكنى ئېچىپ قارىغۇدەك بولسا، راستىنىلا ئاپئاق كىيىنگەن پەرىشتە ئىكەن. ئوغرى:

— قىزىم، مەن ئاللانىڭ ئەمرى بويىچە سىزنى ئاسمانغا ئاچىقىپ كەتمەكچىمەن. دۇنيادا پەرىشتىدىن ئۈچى بار، بىرى ئاسماندا، بىرى مەن، يەنە بىرى بولسا سىز، — دېگەنىكەن، قىز ئۇنىڭغا ئىشىنىپ:

— ياساۋۇللار ئويغانغۇچە بۇ يەردىن كېتەيلى، — دەپتۇ.

— ئالدىرىماڭ، — دەپتۇ ئوغرى، — ئۇلار ئويغانسىمۇ مېنى كۆرەلمەيدۇ. مېنىڭ كىيىمىمنىڭ بىرەر يېرى سىزگە تېگىپ تۇرسىلا سىزنىمۇ كۆرەلمەيدۇ، خاتىرجەم بولۇڭ. مەن

ئاسماندىن چۈشكۈچە ھېرىپ كەتتىم، شۇڭا مەن بۇ يەردە يې-تىپ ئارام ئېلىشىم كېرەك، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ قىز ئوغرىغا ئورۇن راسلاپ بېرىپتۇ. ئوغرى ئورۇندا يېتىۋېلىپ قىزنىمۇ بىللە يېتىشقا دەۋەت قىپتۇ. قىز ئىككىلەنمەيلا ئوغرىنىڭ يېنىدا يېتىپتۇ. ئوغرى ئۇياقتىن - ئۇياقتىن سۆزلەپ يۈرۈپ قىزنى ئېرىتىپتۇ - دە، ئىككىسى قوشۇلۇپ-تۇ. شۇنداق قىلىپ، ئوغرى مەقسىتىگە يېتىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئوغرى قىزغا:

— ئەمدى مەن تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇۋالاي، سىز تەييارلىقىڭىزنى قىلىپ تۇرۇڭ، — دەپ، قىزنى ئۆيدە قويۇپ ئىشىكتىن چىقماقچى بولغاندا، قىز ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپتۇ:

— ياق، سىز كېتىپ قالسىڭىز بولمايدۇ، مەن رەسۋا بولدۇم، ئەمدى سىزدىن ئايرىلمايمەن، — دەپتۇ. ئوغرى:

— ياق، مەن كەتمەيمەن، ئەگەر ئىشەنمىسىڭىز چاپىنىم-نىڭ پېشىنى تۇتۇپ تۇرۇڭ. مەن ئىشىك ئالدىدا تاھارەت ئا-

لىمەن، — دەپتۇ — دە، چاپىنىنىڭ پېشىنى قىزغا تۇتقۇزۇپ قويۇپ ئۆزى سىرتقا چىقىپتۇ. ئۇ چاپىنىنىڭ پېشىنى كېسىۋېتىپ، ئىشىك بېشىدا ئېسىقلىق تۇرغان ھېلىقى دوۋساقنىڭ كىچىككىنە يېرىنى تېشىپ قويۇپتۇ. دوۋساقتىكى سۇ جىرىلداپ يەرگە چۈشۈۋېرىپتۇ. ئوغرى شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىۋاپتۇ. قىز چاپاننىڭ پېشىنى تۇتۇپ، سۇنىڭ جىرىلدىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ: «پەرىشتە دېگەن خويمۇ ئۇزاق تاھارەت ئالىدىكەن» دەپ تۇرۇۋېرىپتۇ. خېلىدىن كېيىن دوۋساقتىكى سۇ تۈگەپ ئاۋاز توختىغاندا، قىز ئەمدى قايتىپ كىرىدۇ دەپ، قارىسا يەنە كىرمەپتۇ. قىز ئالدىراپ چاپاننىڭ پېشىنى قاتتىق تارتىپتىكەن، قارىسا قولىدا چاپاننىڭ كېسىۋەتكەن پېشى تۇرغۇدەك. ئىشىكنى ئېچىپ قارىسا، پەرىشتە يوق، ئىشىك بېشىدا سۈيى تۈگىگەن دوۋساق ئېسىقلىق تۇرغۇدەك. شۇنىڭ بىلەن قىز بىر چىرقىراپلا ھوشىدىن كېتىپتۇ. شۇ چاغدا سارايدىكى كېنىزەكلەر ئويغىنىپ چىقىپتۇ. ياساۋۇللارمۇ ئۇيقۇسىنى ئېچىپ قىز تەرەپكە مېڭىپتۇ. پەلەمپەيدىكى قوڭغۇراقلارمۇ جىرىڭلىماپتۇ، ئۇنىڭ ئىچىگە قارىسا پادىشاھنىڭ ھېلىقى تۆگىسىنىڭ يۈكى، ئىشىك بېشىدىمۇ تۆگىنىڭ دوۋسىقى تۇرغۇدەك. بۇ ئەھۋاللاردىن خەۋەر تاپقان پادىشاھ ئۆزىنى كاچاتلاپ كېتىپتۇ، مېنىڭ تۆگەمنى يوقاتقانمۇ شۇ، قىزىمنى بۇلغىغانمۇ شۇ، زادى ئۇنى بوش قويمايمەن دەپ، ھەممە ئاماللارنى ئىشلىتىپ بېقىپتۇ، لېكىن ئوغرىنى زادىلا تاپالماپتۇ.

پادىشاھ ئوغرىنى ئىزدەپ تۇرسۇن، گەپنى قىزغا يۆتكەيلى:

پادىشاھنىڭ قىزى ھېلىقى كۈندىكى قوشۇلۇش ئارقىلىق ھامىلىدار بولۇپ قاپتۇ. ئۇنىڭ ئاي - كۈنى توشۇپ ئوغۇل تۇغۇپتۇ. ئوغۇل تۇغۇلغاندىن كېيىن پادىشاھ ئۇنى ئارزۇلاپ باقتۇرۇپتۇ. كۈنلەر، ئايلار ئۆتۈپ بالا تۆت ياشقا كىرىپ قاپ-

www.uyghurkitap.com

تۇ. پادىشاھ بىر كۈنى ۋەزىر ـ ۋۇزرالىرىنى مەسلىھەتكە چا-
قىرىپتۇ ۋە ئۇلارغا:
— بىز بىر ئوغرىنى تاپالماي ئۆتۈپ كېتىمىز، سىلەر
ياخشى بىر مەسلىھەت كۆرسىتىڭلار، مەن ئوغرىنى قىيما-
چىيما قىلمىسام كۆزۈم ئوچۇق كېتىدۇ، — دەپتۇ. ۋەزىر-
ۋۇزرالار ئويلىشىپ:
— پادىشاھىئالەم، كۆڭۈل دېگەن ئۇلۇغ نەرسە. قىزلىرى
بىر ئوغۇل تۇغدى. بۇ ئوغۇل ئاشۇ ئوغرىنىڭ بالىسى، مۇشۇ
بالا ئۆزىنىڭ دادىسىنى تونۇيدۇ. بىز تەۋەيىمىزدىكى بارلىق
بالاغەتكە يەتكەن ئەرلەرنى يىغىپ مۇشۇ بالىنىڭ ئالدىدىن
ئۆتكۈزەيلى. بالا كىمنى دادا دېسىلا شۇنى سوراقتا تارتايلى، —
دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ. بۇ مەسلىھەت پادىشاھنىڭ دىتىغا
يېقىپتۇ ـ دە:
— بوپتۇ ئەمىسە، ئىشنى باشلايلى، — دەپتۇ. پادىشاھ-
نىڭ قىلماقچى بولغان بۇ ھەرىكىتىدىن ھىلىقى ئوغرىمۇ
خەۋەر تېپىپتۇ ـ دە، ئامال ئىزدەپتۇ. ئۇ ئۆز يېنىدىكى پۇل-
نىڭ ھەممىسىگە گازىر ـ پۇرچاق قاتارلىق نەرسىلەرنى ئې-
لىپ، شەھەردىكى ئۇششاق بالىلارنىڭ ھەممىسىگە تارقاتقىلى
تۇرۇپتۇ. ئۇ:
— مېنى دادا دېسەڭلار سىلەرگە كۈندە كېلىپ بىرنەر-
سىلەرنى بېرىمەن، — دەپتۇ. بارغانسېرى بۇ شەھەردىكى كى-
چىك بالىلارنىڭ ھەممىسى ئۇنى كۆرگەندە «دادام كەلدى» دەپ
ئەگىشىۋالىدىغان بوپتۇ.
كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشاھ بارلىق بالاغەتكە يەتكەن ئەر-
لەرنى يىغىپ، ھىلىقى بالىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈزۈشكە باشلاپ-
تۇ، لېكىن بالا ھېچكىمنى «دادا» دېمەپتۇ. ھىلىقى ئوغرىمۇ
بۇ چاغدا شەھەردە ئىكەن. شۇڭا، ئۇ: «بالا، مېنى تونۇمدۇ يا

تونۇمامدۇ، بىر سىناپ باقاي، ئەگەر تونۇپ قالسا قۇتۇلۇشقا يەنە ئامالىم بار» دەپتۇ ـ دە، باشقىلارغا ئارىلىشىپ بالىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپتۇ. ئۇ بالىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە بالىمۇ قاراپ تۇرۇپ كېتىپ، «دادا» دەپلا ئۇنىڭغا ئېتىلىپتۇ. شۇ ھامان ياساۋۇللار ئوغرىنى تۇتۇپ، سۆرەپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپتۇ. پادىشاھ:

— خوش، سەن تۆگەمنى ئوغرىلىغان ئوغرىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ياق، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئوغرى، — مەن ئۇنداق ئىشتا يوق، مەن ئۇششاق ـ چۈششەك سودا ـ سېتىق بىلەن جېنىمنى باقىمەن.

پادىشاھ:

— ئۇنداق بولسا، ئەتىگەندىن بېرى نەچچە مىڭ ئادەم ئۆتتى. بۇ بالا ھېچكىمنى «دادا» دېمەي، سېنى نېمىشقا «دادا» دەيدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئوغرى:

— پادىشاھئالەم، كىچىك بالا دېگەن نېمە دېمەيدۇ. كوچىغا چىقسام ئۇششاق بالىلارنىڭ تولىسى مېنى دادا دەيدۇ، — دەپتۇ. پادىشاھ بۇ گەپكە ئىشەنمەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ ئوغرى، — ماڭا ياساۋۇللارنى قوشۇپ قويسىلا، راست ـ يالغانلىقىنى ئايرىپ كېلىدۇ.

پادىشاھ ئوغرىنىڭ دېگىنى بويىچە بىرنەچچە ياساۋۇلنى ئۇنىڭغا قوشۇپ كوچىغا چىقىرىپتۇ. دەرۋەقە ئۇلار كوچىغا چىقسا، ئۇنى كۆرگەن كىچىك بالىلارنىڭ ھەممىسى «دادا» دەپ ئەگەشكۈدەك. ياساۋۇللار قايتىپ كېلىپ، بۇ ئەھۋالنى پادىشاھقا مەلۇم قىپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ پادىشاھ بېشىنى تۇتۇپ قاپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

— ھەي، راستىڭنى ئېيت، سەن ھەقىقەتەن مېنىڭ تۆ-

كىتاب تورىبكىتى
ئۇيغۇر
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېگى ئادرېسى

گەمنى ئوغرىلاپ، قىزىمغا چېقىلغان بولساڭ، سەن ئەقىلسىز ئوغرىلاردىن ئەمەس، بەلكى ئەقىللىق، چېچەن ئوغرى ئىكەنسەن، چارە ـ تەدبىردە مەندىن ئۈستۈن چىقتىڭ. ئەمدى مېنىڭ يۇرت سورىغۇدەك يۈزۈم قالمىدى. راستىنى ئېيتسام، قىرىق بىر كېچە ـ كۈندۈز توي قىلىپ قىزىمنى ساڭا بېرىمەن، پادىشاھلىقىمنىمۇ بېرىمەن. يۇرت چوڭلىرى ئالدىدا توختام تۈزىمەن، ـــ دەپتۇ ـ دە، يۇرت چوڭلىرى ئالدىدا خەت ـ توختام قىلىپ ئوغرىنىڭ قولىغا تۇتقۇزغاندىن كېيىن، ئوغرى:

ـــ ئاشۇ ئوغرىنىڭ دەل ئۆزى مەن، ـــ دەپ ۋەقەنىڭ جەريانىنى پادىشاھقا سۆزلەپ بېرىپتۇ، ـــ بۇ ئوغرىلىقنى خەلقنى ئازابتىن قۇتقۇزۇش ئۈچۈن قىلدىم، چۈنكى تۆگىلىرى خەلققە جىق ئازاب سالغانىدى. تۆگىنى ئوغرىلىغىنىمدىن كېيىن سىلى مېنى تۇتۇشقا ئامال ـ چارە قوللاندىلا، شۇنىڭدىن كېيىن مەنمۇ چارە ئىشلەتتىم.

پادىشاھ ئۇنىڭ دېگەنلىرىگە قايىل بوپتۇ ـ دە، ئۆز ۋەدىسى بويىچە قىرىق بىر كېچە ـ كۈندۈز توي قىلىپ قىزىنى ئوغرىغا بېرىپتۇ، پادىشاھلىق تەختىنىمۇ ئۆتكۈزۈپ بېرىپتۇ. ئوغرى تەختكە چىققاندىن كېيىن، خەزىنىدىكى دۇنيالارنى يېتىم ـ يېسىرلارغا تارقىتىپ بېرىپ، ئادىللىق بىلەن شەھەر سوراپ دۇنيادىن ئۆتۈپتۇ.

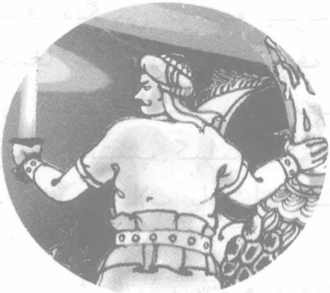

يېرىم پۇرچاق

بۇرۇنقى زاماندا بىر ئەر - خوتۇن ئۆتكەن بولۇپ، ئۇلار-نىڭ بەش بالىسى بار ئىكەن. ئۇلار كۈنلۈكى ئاسماندىن چۈشكەن يەتتە كىشىلىك ئوزۇق بىلەن كۈن كەچۈرىدىكەن.

بىر كۈنى ئەر - خوتۇن ئىككىيلەن مەسلىھەتلىشىپ، كىچىك ئىككى بالىسىنى ئېزىقتۇرۇۋېتىپ، ئۇلارنىڭ ھەققىنى ئۆيدە قالغانلار بۆلۈشۈپ يېمەكچى بوپتۇ - دە، دادىسى كى-چىك ئىككى بالىسىنى ئارقىسىغا سېلىپ، يىراق بىر يەردى-كى ئۈجمىلىككە ئاپىرىپ، ئېگىز ئۈجمىنىڭ ئۈستىگە چى-قىپ تۇرۇپ:

— بالىلىرىم، مەن ئۈجمە قاققىلى تۇرسام، ئۈستۈنگە قارىماڭلار، ئۇچاماندا كېيىمىم يوق، — دەپ ئۈجمىنى قاتتىق سىلكىشكە باشلاپتۇ. بالىلار باش كۆتۈرمەي ھە دەپ ئۈجمە يېيىشكىلى تۇرۇپتۇ. بالىلارنىڭ دادىسى ئۈجمىدىن - ئۈجمى-گە ئاتلاپ قېچىپ كېتىپتۇ. بالىلار ئۈجمە يەپ قورسىقى تويۇ-غاندىن كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۈجمىگە شۇنداق قارىسا، دادىسىنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ بالىلار: «ۋاي دادا، سىز نەدە؟» دەپ يىغلىشىپتۇ. دادىسى كەلمىگەندىن كېيىن، ئاخىر بېشى قايغان، پۇتى تايغان تەرەپكە كېتىپتۇ. بالىلارنىڭ دادىسى ئۆيىگە قايتىپ كەپتۇ. ئەتىسى ئاسماندىن

www.uyghurkitap.com

يەتتە كىشىلىك ئوزۇق چۇشمەي، بەش كىشىلىك ئوزۇق چۇ-
شۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئەر ـ خوتۇن قىلغان ئىشلىرىغا مىڭ
بىر پۇشايمان قىلىپ، ئىككىسى بالىسىنى ئىزدەپ تاپالماپتۇ.

ئىككى بالا شۇ ماڭغىنىچە بىر يەردە كېتىۋاتسا، كىچىد-
كىنىڭ ئالدىغا بىر تال پۇرچاق ئۇچراپتۇ. پۇرچاقنى پارچىلاپ
يېرىمىنى ئۆزى يەپ، يېرىمىنى ئاكىسىغا بېرىپ يولىنى يەنە
داۋاملاشتۇرۇپ كېتىۋاتسا، ئۇلارنىڭ ئالدىغا تۇگمەنىنىڭ ئوقى
ئۇچراپتۇ. ئۇكىسى:

— بۇ ئوقنى ئېلىۋېلىپ ئۆيگە ئالغاچ بارايلى، بىرەر
نەرسىگە لازىم بولۇپ قالار، — دەپتۇ. ئاكىسى:

— يول ئازابىدا ھېرىپ جان ئاران قالغاندا، بۇنى كۆتۈ-
رۈپ نېمە قىلىمىز؟ — دەپتۇ. ئاكا ـ ئۇكا ئىككىيلەن مەس-
لىھەتلىشىپ بىر يەرگە كېلەلمەي، ئاخىر ئۇكىسى ئاكىسىغا:

— ئۇنداق بولسا يېرىم پۇرچىقىمنى بەر، ئۆزۈم يەپ،
بۇنىمۇ ئۆزۈم كۆتۈرىمەن، — دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان ئا-

كىسى نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي، ئاخىر ھېلىقى ئوقنى كۆ-
تۈرۈپ مېڭىشقا مەجبۇر بوپتۇ. ئۇلار بىر قويۇق ئورمانلىققا
يېتىپ كەپتۇ - دە، مۇشۇ يەردە ئارام ئېلىپ ئەتە ئەتىگەندە
يولغا چىقىشنى ئويلىشىپ تۇرۇشىغا، يىراقتىن قىرىق ئوغ-
رىنىڭ قارىسى كۆرۈنۈپتۇ. ئاكا - ئۇكا قورقۇنچلۇقتا دەرھال
تېرەكنىڭ ئۈستىگە چىقىۋاپتۇ. ئوغرىلار قېرىشقاندەك بالىلار
چىقىۋالغان تېرەكنىڭ تۈۋىگە كېلىپ، پادىشاھنىڭ خەزىنى-
سىدىن ئوغرىلىغان ئالتۇن - كۈمۈشلىرىنى بىر - بىرىگە
كۆز - كۆز قىلىشىپ، ئوغرىلىق ماھارەتلىرىنى سۆزلىشىپ
ئولتۇرۇپتۇ. ئارىدىن بىر ئوغرى:

— ئاغىنىلەر، ئۈشىنىمىزدىكى خۇرجۇن - تاغارلارنى قو-
يۇپ، قازان ئېسىپ تاماق ئېتىپ يەپ، قورسىقىمىزنى تويغۇ-
زۇپ ئاندىن يولىمىزغا ماڭمايمىزمۇ؟ — دەپ مەسلىھەت
كۆرسىتىپتۇ. قالغان ئوغرىلارمۇ بۇ مەسلىھەتكە كۆنۈپ، يوغان
قازاندىن بىرنى ئېسىپتۇ، ئەمما قازانغا قۇيىدىغان ياغ يوق
ئىكەن. ئۇلار قوللىرىنى كۆتۈرۈشۈپ خۇدادىن ياغ تەلەپ قى-
لىشىپتۇ. شۇ ئەسنادا تېرەكنىڭ ئۇچىغا چىقىۋالغان بالىلار-
نىڭ كىچىكىنىڭ كىچىك تەرىتى قىستاپ كېتىپتۇ. چىدىيال-
مىغان بالا ئاكىسىغا:

— ئاكا، سىيگۈم كېلىپ كەتتى، قانداق قىلىمەن؟ —
دەپتۇ. ئاكىسى:

— ئوبدان ئۇكام، ھەرقانچە بولسىمۇ بىردەم چىدا، ئۇلار
بىزنى كۆرۈپ قالسا ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ، — دەپتۇ. گەپكە كۆنمى-
گەن ئۇكىسى:

— مېنى سىيگىلى قويساڭ قوي، بولمىسا يېرىم پۇرچى-
قىمنى بەر ! — دەپتۇ. غەزەپكە كەلگەن ئاكىسى:

— نېمە قىلساڭ قىل، — دەپ قاراپ تۇرۇپتۇ. ئۇكىسى

شۈنداق سىيگەنىكەن، سۈيدۈك قاراقچىلارنىڭ قارنىغا چۈشۈپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئوغرىلار: «خۇدا بىزنىڭ تەلىپىمىزنى قوبۇل قىپتۇ» دەپ، خۇشال بولۇشۇپ، هايت ـ هۇيت دېگۈچە بىر قازان پولۇ ئېتىپ، قوللىرىنى يۇيۇپ ئاشقا ئېغىزى تەگكۈچە، تېرەك ئۈستىدىكى قورسىقى ئېچىپ نەپسى تاقىلداپ كەتكەن بالىلارنىڭ كىچىكى ئاكىسىغا:

— ئاكا، بۇ ئوغرىلارنىڭ بېشىغا ماۋۇ تۈگمەن ئوقىنى تاشلايمۇ؟ — دەپتۇ. ئاكىسى:

— جېنىم ئۇكام، ئۇنداق قىلما، بىكاردىن ـ بىكار جېنىمىزدىن ئايرىلىپ قالىمىز، — دەپ ئۇكىسىغا يالۋۇرۇپتۇ. ئۇكىسى:

— هەي ئاكا، ئەخمەقلىق قىلما. ئالدى بىلەن بۇ ئوقنى ئۇلارنىڭ بېشىغا تاشلاي، بۇنىڭدىن قورقۇپ قېچىپ كەتسە بىزمۇ قۇتۇلىمىز، — دەپتۇ.

— ئۇكام، مەن سەندىن چوڭ بولغاندىكىن مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلا! — دەپتۇ ئاكىسى ئۇكىسىغا يالۋۇرۇپ.

— بۇنى تاشلىغىلى قويمىساڭ، يېرىم پۇرچىقىمنى بەر! — دەپ ئاكىسىغا تەھدىت سالغاندىن كېيىن، ئۇكىسىنىڭ تاپا ـ تەنىسىگە چىدىمىغان ئاكىسى:

— خالىغىنىڭنى قىل، — دەپتۇ. ئۇكىسى تۈگمەننىڭ ئوقىنى شۇنداق بىر تاشلىغانىكەن، ئاش يەپ ئولتۇرغان ئوغرىلارنىڭ بېشىغا چۈشۈپتۇ. ئالاقزادە بولغان ئوغرىلار ئۆلەر ـ تىرىلىشىگە قارىماي، ئوغرىلىغان مال ـ دۇنيالىرىنىڭ ئالدىنىنى ئېلىپ، قالغىنىنى قويۇپ بەدەر قېچىشىپتۇ. بالىلار خۇشال بولۇشۇپ دەرهال دەرەختىن چۈشۈپ، ئولجا قالغان ئالتۇن ـ كۈمۈش، يامبۇ ـ تىللالارنى قويۇنلىرىغا سېلىپ يەنە ئۆز يوللىرىغا راۋان بوپتۇ. بىر يەرگە كەلگەندە، ئۇلارنىڭ

ئالدىغا بىر كونا ئۆي ئۇچراپتۇ. ئاكا - ئۇكا ئىككىيلەن مەسلىھەت قىلىپ، مۇشۇ ئۆيدە قونماقچى بولۇپ ئىشىكنى ئېچىپ قارىسا، بىر ئەسكى تۇگمەن ئىكەن. ئۇلار تۇگمەنگە كىرىپ سۇكەنىنىڭ ئىچىگە كىرىپ يېتىپ تۇرۇشىغا، بىر توپ ياۋايى ھايۋانلار كىرىپتۇ. بەكمۇ قورقۇپ كەتكەن ئاكا - ئۇكا بىر كونا داسنى ئۇرغىلى تۇرۇپتىكەن، قورقۇپ كەتكەن ھايۋانلار ئۆينىڭ ئىچىدە تۆت تەرەپكە پىتىراپ، ئىشىك تەرەپكە قاراپ چېپىشىپ، قىستا - قىستاڭچىلىقتا تۇگمەننىڭ ئوچۇق ئىشىكى جالاقىدە يېپىلىپ قاپتۇ. شۇ ئەسنادا، تۇگمەننىڭ ئالدىدىكى يولدا كېتىۋاتقان قىرىق سودىگەر بۇ ئۆيدىكى گۇمبا - گۇمباڭنى ئاڭلاپ، بىرەر توي - تاماشا بولۇۋاتسا كېرەك، دەپ ئويلاپ تۇگمەننىڭ ئىشىكىنى شۇنداق ئېچىشىغا، قاچقىلى يەر تاپالماي تۇرغان ھايۋانلار پاتىپاراقلىشىپ قېچىپ چىقىپ كېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئاكا - ئۇكىلار كارۋانلارنىڭ ئالدىنى توسۇۋېلىپ:

— سىلەر پادىشاھنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلدىڭلار، پادىشاھ بۇ ھايۋانلارنى بىزگە ئۇسسۇل ئۆگىتىسىلەر دەپ، تۇتۇپ بەرگەن، بىز ئەمدى پادىشاھنىڭ ئالدىغا نېمە دەپ بارىمىز؟ ! — دەپ كارۋانلارنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئاپىرىش ئۇچۇن سۆرەپ مېڭىپتۇ. كارۋانلار بۇ ھايۋانلارنى تۇتۇپ ئەكېلىشكە كۆزى يەتمەي، بېشى قېتىپ ئاخىر بالىلارغا مال - دۇنياسىنىڭ يېرىمىنى بەرمەكچى بوپتۇ. بالىلار رازى بوپتۇ. ئۇلار كارۋانلار بىلەن خوشلىشىپ، مال - دۇنيالىرىنى ئېلىپ، ئۆز شەھىرىگە قاراپ يول ئاپتۇ ۋە ئاتا - ئانىسى بىلەن دىدار كۆرۈشۈپ خاتىرجەم ياشاپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

خاسىيەتلىك دورا

بۇرۇنقى زاماندا شاھمەردان ئىسىملىك بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن. ئۇنىڭ بىر ئوغۇل، بىر قىزى بولۇپ، ئوغلىنىڭ ئېتى ئابدۇل ئىكەن. پادىشاھ ئابدۇلنى تۇغۇلۇشى بىلەنلا ئۆز ھامىيلىقىدىكى شەھەرنىڭ پادىشاھلىقىغا نىشانلاپ، مەخسۇس قەسىر ياستىپ، ئىنىكئانا، قىرىق كېنىزەك ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئارزۇ ـ ئارمانلاپ، ئەتىۋارلاپ بېقىپ چوڭ قىپتۇ، بىراق ئابدۇل كۆزىگە قارىغانسېرى لايغەزەل، ھاڭۋاقتى بولۇپ چىقىپتۇ. شاھ غەمگە پېتىپ، ئاتاقلىق دانىشمەن ـ ئۆلىمالارنى تەكلىپ قىلىپ، ئون مىڭ تىللا خەجلەپ دەرس بەرگۈزۈپتۇ. ئابدۇل ئوڭلانماپتۇ. پادىشاھنىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇپ، سەپراسى مىڭ گەز ئۆرلەپتۇ.

— ئەي ئوردا گۈلى، — دەپتۇ شاھ ئوك قول ۋەزىرىگە، — بىر كېچە ـ كۈندۈز مۆھلەت بېرىمەن. ئابدۇلنى زېرەكلەرنىڭ زېرىكى، چېچەنلەرنىڭ چېچىنى، چاققانلارنىڭ چاققىنى قىلغۇدەك دورا تېپىپ كەل ! مۇشۇ ۋاقىت ئىچىدە تېپىپ كېلەلىسەڭ، ئەجرىڭ ئۈچۈن مىڭ تىللا ئالىسەن، تاپالمىساڭ كاللاڭ مېنىڭ !

ۋەزىر: «خوپ، تەقسىر !» دەپ ئارقىسىچە مېڭىپ، پادىشاھنىڭ قەسرىدىن ئايرىلىپتۇ، ئالدى ـ ئارقىسىغا باقماي

ئۇدۇل تېۋىپ ـ ھەكىملەرنىڭ يېنىغا چېپىپتۇ. ۋەزىر، بۇ
قانچىلىك گەپ ئىدى، ئۇنداق دورىنى بېرىپلا تاپىمەن، مىڭ
تىللانى ساق سالىمەن، دەپ ئويلاپتۇ، ئەمما تېۋىپلار:
— خۇدا ھەققى، ئۆمرىمىزدە ئۇنداق كېسەلگە دورا ياساپ
باققان ئەمەسمىز، بەلكىم ئەرشتە باردۇ، ئاللا ئىگەمگە سېغى-
نىڭلار، — دېيىشىپ دۇكانلىرىنى تاقاشقا باشلاپتۇ.
ۋەزىر تىت - تىت بولۇپ، دورا - دەرمەك بازىرىغا بې-
رىپتۇ. دورىپۇرۇشلارنىڭمۇ جاۋابى شۇنداق بوپتۇ. ۋەزىر بىر
تاختاي ياستىنىپ، ئۇنىڭغا شاھزادە ئابدۇلنىڭ كېسىلىنى پۈ-
تۈپ، ئابدۇلنى داۋالاپ زېرەكلەرنىڭ زېرىكى، چېچەنلەرنىڭ
چېچەنى، چاققانلارنىڭ چاققىنى قىلىپ ساقايتقۇچىلارغا مىڭ
تىللا ئىنئام قىلىدىغانلىقىنى جاكارلاپ، چىقمىغان دۆڭ،
چۈشمىگەن ئوي، بارمىغان يەر قالماپتۇ. ئۇچرىغانلىكى ئادەم
بېشىنى چايقاپ كېتىپ قاپتۇ. ۋاقىت توشۇپتۇ. ۋەزىر بېشى
قېتىپ، غەمگە پېتىپ ئۆيىگە كەپتۇ. ۋەزىر ئوردىدىكى چاغدا
ئۆيىگە ئايلاپ كېلەلمەيدىكەن، خوتۇن، بالا - چاقىلىرى ئۇنى
كۆرۈپ ئەركىلەپ ئالدىغا چىقىپتۇ. ۋەزىر ئۇلارنى باغ-
رىغا بېسىپ، بېشىغا چۈشكەن كۈننى بايان قىلىپ، رازى -
رىزالىق بېرىپتۇ. ئۆيدە يىغا - زار كۆتۈرۈلۈپتۇ. شۇ ئەسنادا
بىرى ئىشىكنى قېقىپتۇ، ۋەزىر ئىشىكنى ئېچىپ، يۈزلىرى
قورۇق، پۈتلىرىدا چورۇق، ساقىلى كىندىكىدىن ئاشىدىغان،
مۈرىسىدە كەتمىنى، قولتۇقىدا سېۋىتى بار بىر دېھقاننى كۆ-
رۈپتۇ. ئۇ ئىشىك ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ئۆيدىكى داد -
پەريادنى ئاڭلاپ كىرگەنىكەن.
— بالام، بېشىڭغا نېمە كۈن چۈشتى؟ — دەپ سوراپتۇ
بوۋاي ۋەزىردىن.
ۋەزىر بولغان ۋەقەنى سۆزلەپ كېلىپ، مۇنداق

www.uyghurkitap.com

مۇناجات ئوقۇپتۇ:

پىرقىرايدۇ بېشىمدا بىر تۈگمەن تېشى،
ئاقۇر دەريا بولۇپ ئۇرۇق - تۇغقان يېشى.
سايىۋەن بوپ بۇ بېشىمغا، جېنىم بوۋا،
بەرسەڭ ئىدىڭ ئابدۇل ئۇچۈن ئېسىل دورا.

بوۋاينىڭ كەچۈرمىشلىرى كۆپ بولغاچقا، بىلىدىغانلىرىمۇ مول ئىكەن. ئۇ ۋەزىرنىڭ ھالىغا يېتىپ، كۆڭۈل ساندۇقىنى ئېچىپتۇ:

— يىغلىما، بالام. شاھزادىگە دورا تاپماق بەكمۇ ئاسان، پۇلىمۇ بەك ئەرزان. ئۇ دورا خاسىيەتلىك ھەم شىپالىق، قويماس تەندە زەررىچە ئىللەت يېگەن ھامان.

بوۋاينىڭ ئېيتقانلىرىنى ئاڭلاپ، ۋەزىرنىڭ دىلى سۆيۈنۈپ، تېنى يايراپ كېتىپتۇ.

— ئەي شەپقەتلىك بوۋا، — دەپتۇ ۋەزىر تىزلىنىپ، — شۇ دورىنىڭ نامىنى دەپ بەرسەڭ.

— قۇلاق سال، بالام، ئول دورىنى ئاتايدۇ مۇساپىرچىلىق شارابى، شاھزادە ئۇنىڭدىن

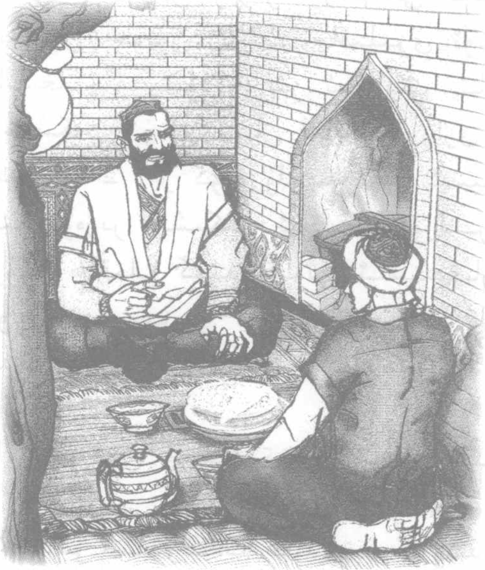

ئىچسە قانغۇچە، ھاسىل بولۇر مەقسەت ـ مۇرادى. ئۇنىڭغا بۇنىڭدىن خاسىيەتلىك دورا يوق. ناۋادا پادىشاھ سوراپ قالسا، دېھقان راخمان بۇيرۇدى، دېگىن. خەير، بالام، مەن كەتتىم، — دەپتۇ بوۋاي.

ۋەزىر بوۋاينىڭ تۇرار جايىنى سورىۋېلىپ ئوردىغا قايتىپتۇ. بېرىلگەن ۋاقىت ئۆتۈپ كەتكەچكە، تۆت جاللات ئوردا ئالدىدا قىلىچلىرىنى يالىڭاچلاپ ۋەزىرنى كۈتۈپ تۇرغانىكەن، ئۇلار ۋەزىرنى دارقىرىتىپ سۆرەپ پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا ئېلىپ كىرىپتۇ.

— داد، پادىشاھىئالەم، — دەپتۇ جاللاتلار، — ۋەزىر قۇرۇق قول كەپتۇ. كالىلىسىنى ئوردىدا ئالامدۇق ياكى جازا مەيدانىدىمۇ؟ ئەمرىڭىزگە قاراپ قالدۇق!

— ئالدىراشما! — دەپتۇ پادىشاھ جاللاتلارنى توسۇپ ۋە ۋەزىردىن سوراپتۇ، — ھەي نامەرد، قېنى، ئېيت، نەگە باردىڭ، نەدە تۇردۇڭ؟

ۋەزىر پادىشاھنىڭ ئايىغىغا تاشلىنىپ يەرنى سۆيۈپتۇ، كەچۈرمىشلىرىنى بايان قىلىپ، دېھقان راخمان بۇيرۇغان دورىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. پادىشاھ شاھىمەردان خۇش بولۇپ جاللاتلارغا ئەمر قىپتۇ:

— جاپاكەش ۋەزىرىمنى دەرھال يۆلەپ تۇرغۇزۇڭلار، پۇتىدىكى ئىشكەلنى بوشىتىڭلار!

جاللاتلار «خوپ» دېيىشىپ، قىلىچلىرىنى قىنىغا ساپتۇ ـ دە، پادىشاھنىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرۈپتۇ. خەزىنىچى مىڭ تىللانى ۋەزىرنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. پادىشاھ دېھقاننى چاقىرتىپ، ئۇنىڭغىمۇ مىڭ تىللا ئىنئام قىپتۇ، قىرىق تۆگە مال ۋە قىرىق قۇل جابدۇتۇپ، شاھزادە ئابدۇلنى كارۋانلارغا قوشۇپ قويۇپتۇ. كارۋانلار پادىشاھنىڭ ھۆرمىتى ۋەجىدىن، ئاب-

دۆلنى كارۋان بېشى قىلىپ تەيىنلەپ يولغا راۋان بوپتۇ.

كارۋانلار شەھەردىن ئايرىلىپتۇ، دەشتۇ باياۋان، قۇملۇق چۆللەرنى ئارىلاپ مېڭىپتۇ، ماڭغاندىمۇ مول مېڭىپتۇ. پىژ - پىژ ئاپتاپتا ئابدۇلنىڭ پېشانىسى كۆيۈپتۇ، كۆزلىرى تورلىشىپ، لەۋلىرى قۇرۇپ، ئۇھ دېگۈچىلىك مادارى قالماپتۇ، بەللىرى مۈكچىيىپ، كاسىسى تۆگىنىڭ چومىغا چاپلىشىپ كېتىپتۇ. ئابدۇل بولالماي تۆگىدىن ئۆزىنى تاشلىۋەتكىلى ئازلا قاپتۇ، قىلغان - ئەتكەنلىرىنى ئەسلەپ، پۇشايماننى ئالغىلى قاچا، پۇت - قولىنى يۆلىگىلى ئاچا تاپالماي قاپتۇ. ئۇلار شۇ تەرىقىدە بىر ئاي سەپەر قىلىپ، ئەتراپى بوستانلىق بىر بۇلاق بېشىغا يېتىپ كەپتۇ. سۇنى كۆرۈپ تېنى يايراپ، يۈرەكلىرى ئويناپ كەتكەن ئابدۇل بىر كېچە قونۇپ، پۇت - قولىنى سۇنۇپ، ھاۋالىنىپ ھاردۇقىنى چىقارماق بوپتۇ. باشقا كارۋانلار ئۇنى توسۇپتۇ:

— بۇلاق بېشىدا يېتىش خەتەر، بۇ يەردىن كەتمىسەك، بولمىسىز ئىت - ئېشەكتىنمۇ بەتتەر. چۈنكى، دۆڭ ئارقىسىدا

باردۇر ماراقچى، كۆزىمىز ئۆيقۇغا كەتكەندە يېتىپ كېلۇر قاراقچى، بۇلاپ كېتەر مالنى، ئالۇر ھەم ئەزىز جاننى.

— نامىئەمەلىمدۇر شاھزادە، شاھ ئەۋلادىغا چېقىلىدىغان قاراقچىنىڭ جېنى ئۇنىمكەن؟ — دەپتۇ ئابدۇل ۋە قۇللىرىغا تۆگىلەردىكى ماللارنى چۇشۇرۇشكە بۇيرۇپ، ئۆزى بۇلاقتا يۇ-يۇنغىلى تۇرۇپتۇ، كارۋانلار پادىشاھنىڭ ھاۋالىسىنى ئەسلەپ، يالۋۇرۇپ، دولىسىغا قاقىسمۇ، قورقۇتۇپ.زورلاپ باقسىمۇ، قوزغالغىلى ئۇنىماپتۇ. كارۋانلار تۆگىلىرىنى سۇغىرىپ، تۇلۇملىرىنى سۇغا تولدۇرۇپ، نائىلاج مېڭىپ كېتىپتۇ.

ئابدۇل يۇك - تاقلىرىنى بۇلاق بېشىدىكى سەيناغا دۆۋىلىتىپ، ئۇستىدە ئېغىناپ يېتىپتۇ. قۇللار تۆگىلەرنى چۆپلۇككە قويۇۋېتىپ، يۇكلەرنى چۆرىدەپ ئورۇن ئاپتۇ. ئۇلار بىرپەستىن كېيىن ھارغىنلىق ئىچىدە ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. خورەك ئاۋازى قاراقچىلارنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. قاراقچىلار ھەش -

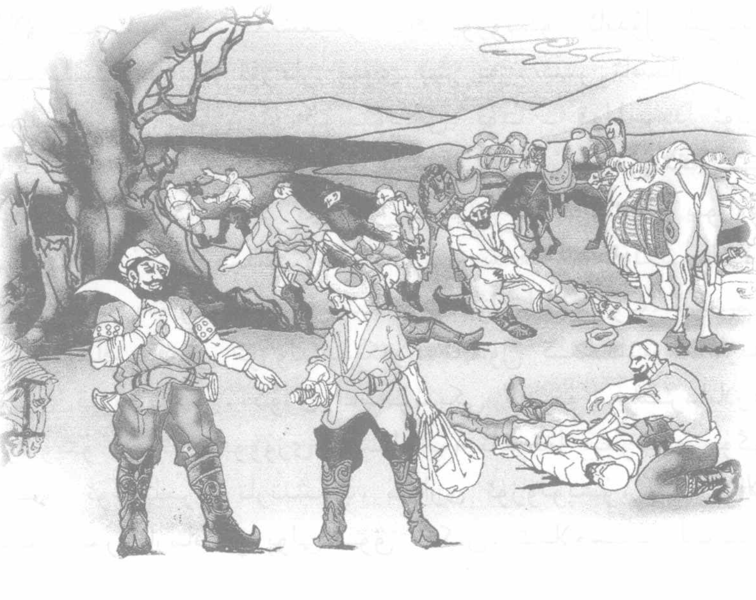

پەش دېگۈچىلا يېتىپ كەپتۇ ــ دە، قۇشلارنى تۆلـتـۇرۇپ، ماللارنى بۇلاپ ــ تالاپتۇ. ئابدۇل تاراق ــ تۇرۇق، گۈلدۈر- غالاپتىن ئويغىنىپ، بېشىنى كۆتۈرۈپ تولغىنىپ ئەتراپقا قاراپ، بېشىغا ئەجەل قۇشى قونغانلىقىنى پەملەپ، ئاتا ــ ئا- نىسى بىلەن غايىبانە رازىلىشىپتۇ، كېيىن كاللىسىغا بىر ئەقىل كېلىپ، ئاستا ئۆمىلەپ بېرىپ، ئۆلۈكلەر قاتارىغا كىرىپ يېتىۋاپتۇ. قاراقچىلار قانغا مىلىنىپ ياتقان ئۆلۈكلەر- نى سۆرەپ ئاپىرىپ گوداڭغا تاشلاپتۇ ــ دە، مال ــ مۈلۈكنى تۆگىلەرگە ئارتىپ، تۈن قاراڭغۇسىدا غايىب بوپتۇ.

ئابدۇل جەسەتلەر ئارىسىدا قان يۇتۇپ، قاراقچىلارنىڭ كېتىشىنى كۈتۈپ، نىمجان هالدا يېتىپتۇ، ئەتراپ تىنچلاندىن كېيىن، تىرغاقلىرى تىتىلىپ، ئالىقانلىرى قاپارغۇچە ھەپىلىشىپ گوداڭدىن چىقىپتۇ، ئارقىسىغا قايتاي دېسە يول يىراق، ئاتىسىنىڭ تاپا ــ تەنىسى ئۇنىڭدىن جىقراق، ئاخىر كارۋان ھەمراھلىرىنىڭ ئىزىغا چۈشۈپ مېڭىپتۇ، ماڭا ــ ماڭا، بۇلاق بېشىدىن يىراقلىشىپتۇ. تاڭ يورۇپتۇ، ئابدۇل شۇنداق سەپسېلىپ قارىسا، تۇرغان يېرى بىر يەر، بىر ئاسمان، كۆ- يىملىرى غەرق قان. ئۇ ئۇستۇۋېشى، پۇت ــ قوللىرىدا ئۇيۇپ قالغان قانلارنى ئۇۋۇلىۋېتىپ، يېشى قۇرۇغۇچە يىغلاپتۇ، يىغلا ــ يىغلا دەشت ــ باياۋاندا يەتمىش كۈندەك يول يۈرۈپ، جېنى تومشۇقىغا كېلىپ قالغاندا بىر شەھەرگە ئۇلىشىۋاپتۇ.

شەھەر دەۋازىسىنىڭ قېشىدا بىر ناۋايخانا بولۇپ، ئىلىم ــ سېتىمنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيدىكەن. ئابدۇل كىشىلەر قاتارىغا ئۆتۈپ قارىغانىكەن، كۆزى پەشخۇندىكى گىردە ــ شىرمانلارغا چۈشۈپتۇ. شۇئان قوۋۇزى مىتىلداپ، ئاغزىغا سېرىقسۇ يۈگۈ- رۈپتۇ، ئۈچەيلىرى تارتىشىپ، مادارى ئۈزۈلۈپتۇ، سېتىۋالاي دېسە، بىر يارماقمۇ پۇلى يوق ئىكەن، ئىلاجسىز لېۋىنى

www.uyghurkitap.com

شوراپ، ئاغزىنى مىتىلدىتىپ، قورسىقىنى قولى بىلەن مۇ-جۇپ، كۆزىنى ناندىن ئۈزەلمەي تەلمۈرۈپتۇ. بۇنى كۆرگەن ناۋايخانا خوجايىنى سوراپتۇ:

— ھەي يىگىت، دىۋانىمۇسەن ياكى ئوغرى، سوئالىمغا جاۋاب بەر توغرىدىن - توغرى!

— مۇساپىرمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئابدۇل تەزىم قىلىپ، — ئاش - نانسىز يۈرگىلى يەتمىش كۈندىن ئاشتى، نانلىرىنى كۆرۈپ سەۋر - تاقىتىم قاچتى. ئاچلىقتىن ئاز قالدى بۇ تەندە جان، دۇئا قىلاي، سەدىقە قىلسىلا بىر نان.

خوجايىننىڭ كۆڭلى تىنىپ، دىلى ئېرىپتۇ، ئابدۇلنى دۇكانغا باشلاپ كىرىپ، ھورى پۇرقىراپ تۇرىدىغان بىر تەۋەك شەربەت نان، بىر چۆگۈن دەملەنگەن چاي كەلتۈرۈپ، دەپتۇ:

— نەۋ يىگىت، قانچە يېيەلىسەڭ، شۇنچە يېگىن، سې-نىڭدىن قىلمايمەن ھېچ نەرسە تەلەپ. قېنى ئال، باق، ئول-تۇرما قاراپ.

ئابدۇل رەھمەت ئېيتىپ، ئىشتىھا بىلەن نان - چايغا تۇتۇش قىپتۇ، يېگەن نان، ئىچكەن چېيى ھايالسىزلا چىرايىـ-غا چىقىپتۇ، خوجايىننىڭ مەستلىكى كېلىپ، بالا قىلىۋې-لىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ، ئۇنى تۇرۇپ قېلىشقا ئۈندەپتۇ، ئاب-دۇل ماقۇللۇق بىلدۈرۈپتۇ. خوجايىن ئۇنى دەسلەپ تونۇرغا ئوت قالىغىلى ساپتۇ. ئابدۇل قولىنى كۆسەي قىلىپ، ئىسقا تويۇپ، كۈلگە مىلىنىپ ئالتە ئاي تونۇر قىزىتىپتۇ، قىزىت-قاندىمۇ كۈنگە ئون تونۇرنىڭ ھۆددىسىدىن بىر يالغۇز ئۆزى چىقىپتۇ. خوجايىن ئۇنى تۈنجى سىناقتىن ئۆتتى، دەپ قاراپ، ناۋايلارغا بىر يىل شاگىرتلىققا بېرىپتۇ. ئابدۇل تاغار - تاغار ئۇننى خېمىر قىلىشتىن تارتىپ تونۇرغا نان چاپلاشقا قەدەر ھەممىنى قېتىرقىنىپ ئۆگىنىپ بوپتۇ.

خوجايىننىڭ ئون بەش تاش تۈگمىنى، يىگىرمە تۈگمە-نچىسى بار ئىكەن. بىر كۈنى تۈگمەنچىدىن بىرى تۆكۈلۈپ ئۇتاي-رىپ چىقىپ كەتكەچكە، ئابدۇل ئۇنىڭ ئورنىغا قىيۇلۇپتۇ. ئابدۇل بۇ ئىشنىمۇ باشتا خۇشال - خۇرام قوبۇل قىلىپتۇ. ۋاقىت ئۆتكەنسېرى جاپالىق، زېرىكىشلىك هېس قىلماي خوجايىندىن ئاغرىنىپ يۈرۈپتۇ. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇ خوجايىن ئېشەك هەيدىگىلى بەرگەن تاياقنى يوقىتىپ قو-يۇپتۇ.

— هەي چاكار يىگىت، مېنىڭ تايىقىمنى نېمە قىل-دىڭ؟ ! — دەپ سوراپتۇ خوجايىن كايىپ.

ئابدۇل رەنجىپ، قاپاقلىرىنى تۈرۈپتۇ ۋە:

— خوجا ئاكا، تاياقلىرى تۈگمەننىڭ كويلىسىغا چۈشۈپ كەتتى. بىر تال تاياق دېگەن نېمىتى؟ ! ئۇنداق پىت كۆزلۈك قىلمىسىلا، — دەپتىكەن، خوجايىن چىچاڭشىپ:

— مېنى خوجايىن قىلغان ئاشۇ بىر تال تاياق، ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالسام قالىمەن ياياق. شۇ تاياقنى هازىر كۆزۈمگە كۆرسەتمىسەڭ، ئۆلگۈچە يەيسەن شاپىلاق، ماڭ، چىق ! — دەپتۇ.

ئابدۇل كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئېلىپ، كېچىلەپ تۈگ-مەنگە قاراپ يۈرۈپ كېتىپتۇ، يول بويى، بۇ دۇنياغا تۆرەلمى-سەم بوپتىكەن، ئون يەتتىگە كىرمەي تۇرۇپ ئۆلۈمۈمنى كۆر-دۈم، ئەمدى بۇ بېخىل باينىڭ دەردى، ئاھ، قانداق قىلاي بۇ جاننى، دەپ زار قاقشاپتۇ، قاقشا - قاقشا ئۈچ كېچە - كۈن-دۈز يول يۈرۈپ، تۈگمەنگە يېتىپ كەپتۇ، تۈگمەننىڭ كويلى-سىغا چۈشۈپ تاياقنى ئىزدەپتۇ. ئۇنىڭ ئۇلۇغ سۇدا تىمىس-قىلاپ يۈرگەنلىكىنى كۆرگەن پوستەكچى سوراپتۇ:

— هەي تۈگمەنچى يىگىت، بېلىق تۇتۇۋاتامسەن؟

— ياق، تاغا، خوجايىنىنىڭ تايىقىنى ئىزدەۋاتىمەن، ئۇنى تاپمىسام خوجايىن بەرگەن نېنىنى بۇرنۇمدىن تامغۇزۇۋالىدىغان ئوخشايدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئابدۇل ۋە بۇنىڭدىن بىر ھەپتە ئىلگىرى تاياقنىڭ سۇغا چۈشۈپ كېتىپ تۈگمەننىڭ كويلىسىغا كىرىپ كەتكەنلىكىنى، خوجايىنىنىڭ تاياق توغرىسىدا ئېيتقانلىرىنى سۆزلەپ كۆز يېشى قىپتۇ. پوستەكچى كۈلۈپ كېتىپتۇ:

— ھەي جاپاكەش ئىنىم، تاياقتىن غەم يېمە، ئاغزىڭغا كەلگەننى دېمە، باش ئۇرۇپ خوجايىنغا، گۇناھىڭنى تىلە، — دەپتۇ - دە، تۈگمەندىن قىتماللىشىپ سىلغىيىپ كەتكەن بىر دانە ئەگرى تاياقنى ئاچىقىپ تەڭلەپتۇ، — مانا بۇ يوقىتىپ قويغان تايىقىڭ، بۇنى چىڭ تۇتساڭ، چىقىدۇ خوجايىندەك ئاتىقىڭ.

ئابدۇل خۇشلۇقتا پوستەكچىگە توققۇز تەزىم قىپتۇ ۋە تاياقنى يۈزىگە سۈرتۈپ:

— تاغا، كىچىككىنە بۇ تاياقنىڭ نېمە قىممىتى بار؟ — دەپ سوراپتۇ. پوستەكچى:

— ئىنىم، سۆزلەپ كەلسەم گەپ تولا، بىر قىسمىنى مەندىن، بىر قىسمىنى خوجايىنىدىن ئاڭلىساڭ بولا، — دەپتۇ - دە، بىلگەنلىرىنى مۇنداق ھېكايە قىلىپ بېرىپتۇ:

«ناۋايلىق خوجايىنىنىڭ ئاتا كەسپى. ئۇ خۇددى سېنىڭدەك بالا ۋاقتىدا گالۋاڭراق ئىكەن، دۇكاندا ئولتۇرۇپ نان سات دېسە، پەشخۇندىكى ناننىڭ يېرىمىنى ئوغرىغا ئالدۇرۇپ قويىدىكەن، ئاتىسى كاللا دېسە، ئۇ پاقالچاق دەيدىكەن. ئاتىسى ئۇيان ئويلاپ - بۇيان ئويلاپ، ئۇنى رەۋەندىگە ئېشەك ھەيدىگىلى چاكار قىلىپ بېرىپتۇ. ئۇ ئېشەك ھەيدەپ يۈرۈپ، بىر كۈنى رەۋەندە بەرگەن تاياقنى يىتتۈرۈپ قويغانىكەن، رەۋەندە ئالدىغا

سىلىپ، ئاتىسىنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپتۇ ۋە:
— تايىقىمنى تېپىپ بەرمىسە، بالاڭنىڭ جېنىنى ئا-لىمەن! — دەپ ھەيۋە قىپتۇ.
ئۇنىڭ ئاتىسى يالۋۇرۇپ بالىسىنىڭ گۇناھىنى تىلەپتۇ. رەۋەندە كەچۈرمەپتۇ، دۇكاننىڭ يېرىمىنى بېرەي، دەپتۇ، ئۇ-نىماپتۇ، ئاخىر، تاپقان — تەرگىنىنى دۇكانغا قوشۇپ ئۆتكۈ-زۈپ بېرەي دېسىمۇ، رەۋەندە، تايىقىمنى تېپىپ بەرسۇن، دەپ تۇرۇۋاپتۇ. خوجايىنىنىڭ ئاتىسى جىلە بولۇپ:
— ھەي جازانىخور، نېمە بەرسەم رازى بولىسەن؟ — دەپ سوراپتىكەن، رەۋەندە:
— ئۆز تايىقىمنى تېپىپ بەرسەڭ رازى بولىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ۋە بۇنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندۈرۈپتۇ، — تەق-سىر، تايىقىمنى ساتسام يېرىم تىيىنغا ئالمايدۇ، ئەمما ئوغۇل-لىرى بۈگۈن تاياقنى يوقاتسا، ئەتە بۇغدايىنى، ئۆگۈنلۈككە ئې-شەكنى يوقىتىدۇ، ئاخىردا سىلىنىمۇ، مېنىمۇ بىر نان، بىر پۇلسىز قىلىپ قويىدۇ، ئۆزىمۇ كوچىدا قالىدۇ. ئۇنى كىچە-كىدىن پىشۇراي، ئەقلىنى ئاشۇراي، دېدىم.
خوجايىنىنىڭ ئاتىسى گەپنىڭ تەمىنى تېتىپ، تەكتىگە يېتىپ، رەۋەندىگە قايىل بوپتۇ، ئوغلىنى رەۋەندىنىڭ تايىقىنى تېپىپ بېرىشكە بۇيرۇپتۇ. خوجايىن بىرى كەم ئوتتۇز كۈن ماڭغان يولىنى يەنە قايتىدىن مېڭىپ، تاياقنى بىر پادىچىنىڭ قولىدىن تېپىپ كەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ شەمۇشەلەرگە بېرىپتۇ، كۆرمىگەننى كۆرۈپ، بىلمىگەننى بىلىپتۇ، ئەمما تا-يىقىنى ئىككىنچىلەپ يىتتۈرۈپ قويماپتۇ، رەۋەندە بەرگەن تا-پان ھەققىنى يىغىپ پۇل توپلاپ، ئېشەك، ئاشلىق سېتىۋې-لىپ، چوڭ رەۋەندە بولۇپ يېتىشىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئاتى-سى: «ئوغلۇم پىشىپتۇ، يىشىمۇ ئوتتۇزدىن ئېشىپتۇ» دەپ

ئويلاپ، ئۇنى قايتۇرۇپ كېلىپ، ناۋايلىق دۇكىنىنى ئۆتكۈزۈپ بەرگەنىكەن. شۇنىڭدىن كېيىن خوجايىن چاكار چېغىدا تۇتقان مۇشۇ تاياقنى ياتسا بېشىدىن، قوپسا يېنىدىن ئايرىماي كەپتۇ. ئۇ بۇنى ياخشى كۆرگەن ئادىمىگە بېرىدۇ، ھەرگىز كۆڭلۈڭگە ئالما، ئىنىم، تاياقنىڭ قىسمىتى مانا شۇ».

ئابدۇل پوستەكچىنىڭ دېگەنلىرىنى ئاڭلاپ خىجىل بوپ-تۇ، قايتىپ بېرىپ خوجايىندىن ئەپۇ سوراپتۇ. خوجايىن:

— ياخشى قىپسەن، بالام، جاپا چەكمىگۈچە ھالاۋەت يوق، يانچۇقۇڭ توم بولمىسا، ئۆتەلمەيسەن توق. ئەمدى سەن رەۋەن-دىچىلىك قىلغىن، دەسمايىڭ مەندىن، — دەپتۇ.

ئابدۇل رازىلىق بىلدۈرۈپ، خوجايىندىن ئەللىك تىللا ئاپتۇ، تايىقنى بېلىگە ئۆتكۈزۈپ، تۇمىقىنى قىرلاپ شەھەر-مۇشەھەر رەۋەندىچىلىك قىپتۇ، دەسلەپ كۆزى قورقۇپ، قولى تىترەپ، سودا - سېتىقنى يۇرۇشتۇرەلمەي، دەسمايىنىڭ يې-رىمىنى خورىتىپ بوپتۇ، كېيىن كۆپنى كۆرۈپ، كۆز - قۇ-

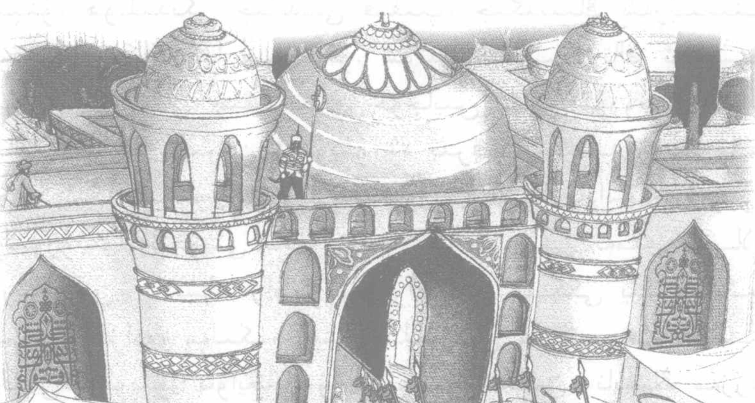

لىقى پىشىپ، باي رەۋەندىلەر قاتارىدىن ئورۇن ئاپتۇ. ئۇنىڭ بازىرى تازا يۈرۈشۈپ كېتىۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، خوجايىن چاقىرتىپ مۇنداق دەپتۇ:

— بالام، سىرتتىكى خىزمىتىڭ يەتتى. ئەتە زاھىر شاھ شەھەرنى سەيلە قىلغۇدەك. سەن كېچىچە ساڭدىكى مارجاننىڭ گۆشىنى چەيلەپ، سۆڭىكىنى سەيلەپ، قەنتنى تېتىغۇدەك سىلىپ، سۈنى تاپىنىڭ ئاستىدىن ئىلىپ بىر تونۇر نان پىشۇرغىن، ئوتۇنى ئاسماندىن ئىلىپ چۈشىسەن، ناننى غولى تۆمۈر، ياپرىقى كۈمۈش، مېۋىسى ئالتۇن دەرەخنىڭ مېۋىسىنى سۈرتۈپ قىزارتىسەن، نېنىڭ پادىشاھقا يارىغۇدەك بولسۇن !

ئابدۇل خوجايىنىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ بىرھازا تېڭىرقاپ قاپتۇ، كېيىن ساڭدىن بىر تاغار بۇغداينى ئىلىپ، تۈگمەندە ئۇن قىلىپ كەپتۇ، ئۇننى تاسقاپ، كېپىكىنى ئايرىپتۇ، دۇكاننىڭ ئارقىسىدىكى قۇدۇقتىن سۇ توشۇپ، تۇزنى تەڭشەپ خېمىر يۇغۇرۇپتۇ، ئۆگزىدىن ئوتۇن چۈشۈرۈپ، تونۇر قىزدىتىپتۇ، هويلىدىكى جىگدىنى قېقىپ، جىگدىنىڭ شەربىتىنى چىقىرىپ، كاكچىغا سىپىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، تاڭ ئېتىشىغا بىر پەشخۇن نان چىقىرىپتۇ. خوجايىن ناننى كۆرۈپ، ئابدۇلنىڭ ئەقلىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ ۋە بىرقۇر كىيىندۈرۈپ، پەشخۇنغا ئىگە قىپتۇ. ئابدۇل پەشخۇن بېشىدا باداشقان قۇرۇپ ئولتۇرۇپ، پەشخۇننى نانغا تولدۇرۇپ، سودىنى ئەمدى باشلاپ تۇرغانىكەن، پادىشاھ زاھىر ۋەزىرلىرىنى ئىككى يېنىغا ئىلىپ، شاھزادە، مەلىكە، كېنىزەكلىرىنى ئارقىسىغا سىلىپ يولدىن ئۆتۈپتۇ. ناۋايخانا يول ئۈستىدە ئىكەن، ناننىڭ مەززىلىك هىدىدىن زوقلانغان پادىشاھ پەشخۇن ئالدىغا كىلىپ، ناننىڭ تەمىنى تېتىپ كۆرۈپتۇ، ناننى ماختاپ، خوجايىنغا هەر كۈنى مۇشۇنداق كاكچىدىن بىر تونۇر يېقىپ، ئوردىغا

ئەۋەتىپ بېرىشنى تاپىلاپتۇ.

كېنىزەكلەر ئارىسىدا ئوڭ قول ۋەزىرىنىڭ قىزى نۇرىمانمۇ بار ئىكەن. قىز پەرەنجىسىنى قايرىپ، پەشخۇندىكى نانلارغا زوقمەنلىك بىلەن قاراۋاتقاندا، ئابدۇلنىڭ كۆزى چۈشۈپ قاپتۇ. نۇرىمان ئاي دېسە ئاغزى بار، كۈن دېسە كۆزى بار، ھۆر - پەرىلەردەك كېلىشكەن، بىر يۇتۇم سۇ بىلەن يۇتۇۋەتكۇدەك نازۇك قىز ئىكەن. ئابدۇل ئۇنى كۆرۈپلا: «ۋاي يۈرەك !» دېگىنىچە ھوشىدىن كېتىپتۇ. شەھەردە زاھىر شاھ بىلەن بىر سورۇندا ئولتۇرالايدىغان بىر قازى بولۇپ، ئۇنىڭ تېۋىپلىقتىمۇ داڭقى بار ئىكەن، ئۇ ھەرقانداق كېسەلنى ساقايتالايدىكەن. خوجايىن ئابدۇلنى قازىنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ بېرىپتۇ. قازى ياش يىگىتنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ، تاماقلىرىغا قاراپ، تىرناقلىرىنى بېسىپ كۆرۈپ كېسەل تاپالماپتۇ. ئابدۇل بولسا، كۆكسىنى مۇجۇپ: «ۋاي يۈرەك !...» دەپ تولغىنىپ يىغلاۋېرىپتۇ. قازى ھەيران بولۇپ، ئۇنى ئۆز ئۆيىدە ئېلىپ قاپتۇ. ۋاقىت ئۇزارغانسېرى

www.uyghurkitap.com

ئابدۇلنىڭ پەرىشانلىقى ئېشىپ بېرىپتۇ، پات ـ پات ھوشىنى يوقىتىدىغان بولۇپ قاپتۇ، گەپ سورىسا جاۋاب بەرمەيدىكەن. قازى تىت ـ تىت بولۇپ، مۇپتىنىڭ مەسلىھەتىنى ئالغانىكەن، مۇپتى:

— يىگىتكە مەي ئىچۈرۈپ، ئاغزىنى ئاچقۇلۇق، — دەپتۇ. قازى خۇش بولۇپ، مۇپتىنى مەي سېتىۋېلىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. مۇپتى سەللىسىنى قوينىغا تىقىپ، خۇمرىنى قولتۇقىغا قىستۇرۇپ، دۇكانغا بېرىپ مەي ئېلىپ كەپتۇ.

داستىخان تارتىلىپ، بەتتە پولۇ قاتارىدا مەيمۇ كەلتۈرۈلۈپتۇ. ئابدۇل زوق ـ شوق بىلەن راسا ئىچىپتۇ، ئىچىپ ـ ئىچىپ خۇدىنى بىلمەي بىر سۆزلىگىلى تۇرغانىكەن، قازى ـ مۇپتىلار ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ، كۆزلىرى چەكچىيىپ جامدەك ئېچىلىپتۇ. قازى مۇپتىغا:

— يىگىت شەھىرىمىز پادىشاھىنىڭ ئوڭ قول ۋەزىرى قۇردۇشنىڭ قىزى نۇرىمانىنىڭ ئوتىدا كۆيۈپتۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇ شاھزادە ئىكەن. مەن ئۇنىڭ ھالىغا يېتەي، ۋەزىرنىڭ ئەدىپىنىمۇ بېرەي، — دەپتۇ.

قۇردۇش ئوڭ قول ۋەزىر بولغاندىمۇ ئوردا ئىشلىرىنى باشقۇرىدىغان، قازىنىڭ ئەمرى، شەرىئەت يولىغا مۇخالىپ قىلمىشلىرىغا كۆز ـ قۇلاق بولىدىغان ۋەزىرلەردىن ئىكەن. ئۇنى يوتلىيالماي خەپلەپ يۈرگەن قازى ئابدۇلنىڭ نۇرىمانغا ئاشىقى بىقارار بولۇپ قالغانلىقىدىن خۇشلۇقتا چۆمۈپ، ۋەزىرنىڭ ئەدىپىنى بېرىشكە كىرىشىپتۇ.

شۇ ئەتراپتا ئۈچ شەھەر بولۇپ، پادىشاھ ھەزرىتى ئوسمان پادىشاھ شاھىمەردان، پادىشاھ زاھىرلارنىڭ ئۈستىدىكى كاتتا شاھىنشاھ ئىكەن. قازى مۇپتىسى ئارقىلىق ئۇنىڭ نامىدا تارقىتىلغان يارلىقلارنى تاپتۇرۇپ كەپتۇ ۋە پادىشاھ ھەزرىتى

ئوسماننىڭ يارلىقتىكى تامغىسىغا ئوخشىتىپ تامغا ئويدۇرۇپ-تۇ، ئاندىن مۇنداق بىر يارلىق پۈتۈپتۇ:

«مەنكى شاھىنشاھ ھەزرىتى ئوسماندۇرمەنكى، ئوغلۇم شاھزادە ئابدۇل زاھىر شاھنىڭ ئوڭ قول ۋەزىرى قۇردۇشنىڭ قىزى نۇرىماننى چۈشىدە كۆرۈپ ئاشىقى بىقارار بوپتۇ. پېقىر دۆلەت ئىشى بىلەن ئالدىراش بولغانلىقىمدىن شاھزادەمنى يولغا سالدىم. شەھەر قازىسى مېنىڭ ئورنۇمدا ئاتا بولسۇن، زاھىر شاھ خەزىنىسىدىن پۇل چىقارسۇن، چوڭ توي ئۆتكۈزۈپ، ئىككىسىنىڭ بېشىنى قېتىپ قويۇڭلار. ئەگەر توي كېچىكتۈرۈلىدىكەن، ھەممىڭلارنىڭ كاللاڭلارنى ئېلىپ، مال-مۈلكۈڭلارنى بۇلاڭ-تالاڭغا بۇيرۇيمەن، شەھىرىڭلارنى تۈزلەپ، قوغۇن، قاپاق تېرىيمەن».

قازى يارلىققا تامغىنى بېسىپ، ئابدۇلغا تۇتقۇزۇپتۇ، ئابدۇلنى ھامامغا ئەۋەتىپ يۇيۇندۇرۇپتۇ، چاچلىرىنى ئالدۇرۇپ، بۇرۇتلىرىنى ياستىپتۇ، ھەزرىتى ئوسماننىڭ ئوغلىغا مۇناسىپ كىيىندۇرۇپتۇ، ئالتۇندىن تاج سوقتۇرۇپ تاقاپ قويۇپتۇ، ياقۇت كۆزلۈك كەمىرىگە قوش قىلىچ ئاستۇرۇپتۇ، ئۇزۇن ۋاقىتتىن بېرى ئالاھىدە بېقىپ كەلگەن ئېتىغا مىندۇرۇپ، كېچىلەپ قىلىدىغان ئىشلىرىنى تاپىلاپ بولۇپ مۇنداق دەپتۇ:

— شاھزادەم، سەن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۆيۈمگە ئۈچ كىشى كېلىدۇ. ئوتتۇرىسىدىكى پادىشاھ زاھىر، ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە تۇرغىنى ئوڭ قول ۋەزىر، سول تەرىپىدە تۇرغىنى سول قول ۋەزىر بولىدۇ. قولۇڭدىكى يارلىقنى پادىشاھقا تۇتقىن، شۇئان مۇراد-مەقسىتىڭگە يېتىسەن. ئەمما، ئېسىڭدە بولسۇنكى، ھازىردىن باشلاپ سەن ھەزرىتى ئوسمان شاھنىڭ ئوغلى بولىسەن. بۇ سىرنى ساقلىمىساڭ، ئاشىقىڭ قولۇڭدىن كېتىدۇ، جېنىڭ ئەزرائىلنىڭ قولىغا ئۆتىدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورپېتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

خەير، يولۇڭ بولسۇن، تېز ماڭ!

ئابدۇل رەھمەت ئېيتىپ، سىر ساقلاشقا ۋەدە بېرىپ، شەھەر سىرتىغا قاراپ يولغا چىقىپتۇ. تاڭ ئېتىپتۇ. ئۇ قازىنىڭ تاپشۇرۇقى بويىچە ئارغىماقنى قامچىلاپ، بىر تال تۈكىدىن مىڭ تال تەر ئاققۇزۇپ شەھەرگە دەبدەبە بىلەن كىرىپ كەپتۇ، ئوردا ئالدىدىن ئۆتۈپ، كوچا قويماي ئارىلاپتۇ، ئۇچرىغانلىكى كىشىدىن: «شەھەر قازىسىنىڭ ئۆيى نەدە؟» دەپ سوراپتۇ. بامدات نامىزىدىن يانغان جامائەت ئابدۇلغا قول باغلاپ، يول بېرىپ، قازىنىڭ ئۆيىگە باشلاپ كەپتۇ. ئابدۇل دەرۋازىنى ئۆزەڭگە بىلەن تېپىپ:

— ھەي قازى، ئىشىكىڭنى ئاچ! — دەپ ۋارقىراپتۇ. قازى دەرۋازىنى ئېچىپ، ئېگىلىپ سالام بېرىپتۇ، ئابدۇل ئەلىك ئېلىش ئورنىغا يارلىقنى تەڭلەپتۇ. قازى قەغەزگە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ، يالغاندىن:

— ھەزرىتى شاھزادە ئالىيلىرى، كەمىنىنى ياد ئېتىپ

كەلگەنلىرىگە رەھمەت، — دەپتۇ ــ دە، پايپاسلاپ بىرىپ ئۇ-زەڭگىگە سۆيۈپتۇ، بىر قولىدا ئاتنىڭ باشۋىغىنى تۇتۇپ ئې-گىشىپتۇ. ئابدۇل قازىنىڭ دۇمبىسىگە دەسسەپ ئاتتىن چۈ-شۈپتۇ. جامائەت: «يا ھەزرەت! پادىشاھتىن ئۇلۇغ زاتكەن بۇ!» دېيىشىپ، ئابدۇلغا يېڭىۋاشتىن باش ئۇرۇپتۇ.

قازى زاھىر شاھقا ئەلچى ئەۋەتكەنىكەن، ئۇلارمۇ دەل ۋاقتىدا يېتىپ كەپتۇ. ئابدۇل قازى ياساپ چىققان يارلىقنى پادىشاھقا سۇنۇپتۇ. پادىشاھ ئىككى قوللاپ ئېلىپ، پېشانىسى-گە سۈرتۈپتۇ ۋە قازىدىن ئوقۇپ بېرىشنى ئۆتۈنۈپتۇ. قازى قەستەنگە ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ، تەلەپپۇزىنى بۇزماي ئوقۇپ بې-رىپتۇ. پادىشاھ توققۇز تەزىم قىلىپ:

— شەھىرىمىزنىڭ بىر قىزىغا شاھىنشاھنىڭ نەزەرى چۈشكەن بولسا، بېشىمىزغا ئامەت قۇشى قونۇپتۇ. قىز ئايلانسۇن! — دەپتۇ.

— قىزىم شاھزادىگە ئەرزىسە، خىزمىتىدە بولسۇن، — دەپتۇ ۋەزىر قۇردۇشمۇ.

شاھزادە ئابدۇل رەھمەت ئېيتىپ، ئىككى قولىنى كۆك-سىگە ئاپتۇ، بېشىنى ئېگىپ تەزىم قىپتۇ.

زاھىر شاھ خەزىنىدىن يۈز مىڭ تىللا چىقىرىپ توي تەييارلىقىغا كىرىشىپتۇ. ۋەزىر پۈتۈن شەھەرنى تويغا چىللاپ باغاق تارقىتىپتۇ. قازى شاھزادىگە ئاتا بوپتۇ. ناۋايخانا خوجا-يىنى ئابدۇلنىڭ شاھزادە ئىكەنلىكىدىن خەۋەر تېپىپ ھەم پەخىرلىنىپتۇ، ھەم خىجىل بوپتۇ، تويغا كېتەرلىك ناننى يەتكۈزۈپ بېرىشنى زىممىسىگە ئاپتۇ. توي قىرىق كېچە-كۈندۈز داۋاملىشىپتۇ.

نۇرمان شاھزادە ئابدۇلدەك كېلىشكەن، چىرايلىقلىقتا ئاي بىلەن بەسلەشكەن، نام-ئاتىقى چىققان پادىشاھ ئوغلى-

نى كۆتۈپ، ياتلىق بولماي كەلگەنىكەن، ئابدۇلنىڭ ئەرىگە ئۆتۈپلا ئەپلىشىپ قاپتۇ. ۋەزىر قۇدىسىدىن ماختىنىپ، كۈي-ئوغلىدىن پەخىرلىنىپ ئالەمنى بىر ئاپتۇ. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، قازى شاھزادە ئابدۇلنى خۇپىيانە چاقىرتىپتۇ، ئالدىغا ئاشقۇچە شاراب، نازۇنېمەت كەلتۈرۈپ، راسا مېھمان قىلىپ قوندۇرۇپ قاپتۇ. سەھەرلىكى: «ئالدىڭدىكى قۇسۇقلارنى تازى-لىۋەتكىن» دەپ هامامغا ئەۋەتىپتۇ. قازى ئابدۇلنىڭ سەپەر ئۈستىدە كىيگەن، قانغا مىلەنگەن كىيىملىرىنى ناۋايخانا خو-جايىنىنىڭكىدىن ئەكەلدۈرۈپ ساقلاپ يۈرگەنىكەن. ئابدۇل شاھانە كىيىملىرىنى دالانغا سېلىپ قويۇپ، هامامغا كىرىپ كەتكەن هامان، قازى كېلىپ كىيىمنى يەڭگۈشلەپ ئېلىپ كېتىپتۇ. ئابدۇل هامامدىن چىقىپ قارىسا، شاھانە كىيىم-لىرى يوق. ئۇ نائىلاج يىغلاپ ـ قاقشاپ، كونا كىيىملىرى بىلەن كوچىغا چىقىپتۇ، ناماز بامداتتىن يانغانلارغا ئۇچراپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ، ئالدى ـ ئارقىسىغا قاراپ تەمتىرەپ، خالتا كوچا بىلەن مېڭىپتۇ، شۇنداق كېتىۋاتسا، ئارقىسىدىن بىرى: «ۋاي ئوغرى ! ئوغرىنى تۇتۇڭلار !» دەپ تۋۋلىغانىكەن، ئابدۇل خۇددى شامالدەك يۈگۈرۈپ قېيناتىسىنىڭ ئۆيىگە بې-رىپتۇ، دەرۋازىۋەن: «ۋەزىرنىڭ سىنىڭدەك كۈيئوغلى يوق» دەپ ئۇرۇپ ـ تىللاپ قوغلىۋېتىپتۇ. ئابدۇل داد ـ پەرياد ئەيلەپ شەھەردىن ئايرىلىپتۇ.

قازى شاھزادە ئابدۇلنىڭ بېشىغا چۈشكەن كۈلپەتنى بىر-نى ئون، ئوننى يۈز قىلىپ، خىمىرتۇرۇچ سېلىپ ئېچىتىپ پۈتۈن شەھەرگە يېيىۋېتىپتۇ. بۇ خەۋەر ئوردىغا يېتىپتۇ. پا-دىشاھ خاپا بولۇپ، هامامچى بىلەن دەرۋازىۋەننى زىندانغا تاشلاپتۇ، ۋەزىر قوردۇش نومۇس تۈپەيلىدىن ئۆيدىن چىقالماپ-تۇ، دەرد ـ ئەلەمدىن كېسەل بولۇپ يېتىپ قاپتۇ. قازى،

ھىلىھەم جايىدىن چىقتى، ۋەزىردىن ئۈچۈم چىقتى، دەپ پە-
خىرلىنىپ، ھالىغا باقماي، يولىغا پاتماي يۈرگەن كۆنلەردە،
نۇرىمان ئىشنىڭ تەكتىگە يېتىپ، قازىنىڭ پېيىگە چۈشۈپتۇ،
يەنى ئۇ قازىنىڭ جۇمە نامىزىدىن يانغان پەيتىنى پايلاپ تۇ-
رۇپ، چىرايلىق ئايىغىنى كىيىپ، پەرەڭ ياغلىقىنى بېشىغا
تېڭىپ يولغا چۈشۈپتۇ - دە، كېيىكتەك ئويناقلاپ، چېكىپ
دەسسەپ قازىنىڭ ئالدىدا مېڭىپتۇ. قازى ئۇنىڭ ئەگرى تېقى-
مىدا بوستاندەك تەۋرىنىپ تۇرغان قۇندۇزدەك تال - تال چې-
چى، ئەۋرىشىم بېلى، كېلىشكەن بوي - تۇرقى، يارىشىملىق
كىيىمىگە زوقلىنىپ، نەپسى تاقىلداپ قەدىمىنى تېز يۆتكەپ-
تۇ. قازى يېتىشىۋالاي دېگەندە، نۇرىمان يول بوشاتقان بولۇپ
شاققىدە يانغا ئۆتۈپتۇ - دە، پەرەنجىسىنى قايرىپ لاپپىدە
كۆز تاشلاپتۇ. ئۇنىڭ ئايدەك جامالىنى كۆرۈپ ھوشىدىن كەت-
كىلى تاس قالغان قازى:

— ئاھ خېنىم، ئۆزلىرى كىم بولىلا، جېنىم؟ — دەپ
سوراپتۇ. نۇرىمان مىيىقىدا كۈلۈپ:

— جانابلىرىنىڭكىگە ياغ توشۇيدىغان جۇۋازچىنىڭ قى-
زىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. قازى ھەيران بولۇپ ياندۇرۇپ
سوراپتۇ:

— جۇۋازچى، قىزىمنىڭ بويى پاكار، تۆت ئەزايى ناكار،
ئەرزىمەيدۇ كىشىگە، خەجلىگەن پۇلى بىكار، دەۋاتامتى؟

— يوقسۇ، قازى ئاخۇنۇم، ئۇزۇن گەپنىڭ قىسقىسى،
مېنىڭ ئالدى - ئارقامدا يا ئوغۇل، يا قىزدىن يەنە بىرى
يوق. دادام مېنى كېچە - كۈندۈز جۇۋازخانىدىن چىقارماي
جۇۋاز ھەيدىگىلى سالىدۇ. ئۇنىڭ مېنى «ناكار» دەپ يامان
ئاتلىق قىلىشى ئۆزىنىڭ يالغۇز قېلىشىدىن ئەنسىرىگەنلىكى،
ئەمدى بىلدىلىمۇ؟ — دەپتۇ نۇرىمان ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ.

قازى ئەلچى ئەۋەتىدىغانلىقىنى ئېيتىپ كېتىپ قاپتۇ. قازى شۇ ماڭغانچە ئۇدۇل ئۆيىگە كەپتۇ، مۈپتىنىڭ خوتۇنىنى چاقىرتىپ، كۆرگەنلىرىنى دەپتۇ ۋە ئۇنىڭغا يۈز تىللا بايان ھەققى بېرىپ، ئەلچىلىككە بېرىشقا كۆندۈرۈپتۇ. ئايال قازى-نىڭ ھاۋالىسىنى ئېلىپ، بوغچىسىنى تېڭىپ، يولغا چىقاي دەۋاتقاندا، جوۋازچى ئىككى چاۋا ياغنى يۈدۈپ ھويلىدا پەيدا بوپتۇ. جوۋازچى قازىنىڭ چۆپقىتى بولۇپ، بۇرۇن ھەر كەل-گىنىدە ھويلىدىنلا يانىدىكەن. بۇ قېتىم ئۇنداق بولماپتۇ. قا-زى ئۇنى كۆرۈپ قول باغلاپ سالام بېرىپتۇ ۋە پادىشاھ ئۈچۈن تەييارلانغان مېھمانخانىغا باشلاپتۇ، تېگىگە تۆت قات ماموق كۆرپە راسلاپتۇ. جوۋازچى ھەيران قېلىپ، كۆرپىنىڭ بىر بۇرجىكىدە تارتىنىپ ئولتۇرغانىكەن، قازى گەپ ئېچىپ، قى-زىنى نىكاھىغا بېرىشنى ئۆتۈنۈپتۇ.

— خوش بولاي، قازى ئاخۇنۇم، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ جوۋازچى كۆزلىرىدىن تارام-تارام ياش ئاققۇزۇپ، — خۇدا ھەققى، راستقا ئىشەنسىلە، بار-يوقى بىرلا قىزىم بار. ئۇ-نىڭ بېشى كەيمە تاز، ئوڭ قولى يوق، سول پۇتى كەلمەيدۇ، كېرەككە قىشۇ ياز. بىر كۆزى كور، ئۇلۇغلارغا بولالمايدۇ جور.

قازى، جوۋازچى يالغان ئېيتىۋاتىدۇ، دەپ ئويلاپ، ئۆز تەلپىدە مىختەك تۇرۇپتۇ، توي جابدۇقى ئۈچۈن جوۋازچىنىڭ ئالدىغا بىر لېگەن تىللا قويۇپتۇ. جوۋازچى گويا بىر چۈش كۆرگەندەك، خاراموش ھالدا ئۆيىگە قايتىپتۇ. جوۋازچىنىڭ خوتۇنى ئەھۋالنى ئۇقۇپ، يۈزىنى كاچاتلاپ: «ۋاي خۇدايىم، ئەمدى مەن قانداق قىلاي، قازى ئاخۇنۇمنىڭ ئالدىغا قايسى يۈزۈم بىلەن چىقاي؟!» دەپ يىغلاپتۇ. ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈۋې-تىشكە بولمايدىكەن، شۇڭا جوۋازچى خوتۇنىنى ئالدىرىتىپتۇ:

— ھوي جالداق، تېز بولمىساڭ ئىشىڭ چاتاق، ماڭ، ئا-

www.uyghurkitap.com

ۋۇ بىرنېمەڭنى ئەيۋەشكە كەلتۇر !

قىزنىڭ ئانىسى تامنىڭ تۆشۈكلىرىگە تىقىپ قويغان چاچلارنى يىغىپ چاچ ئېشىپ، قىزنىڭ دوپپىسىغا تىكىپتۇ، ئۆزىنىڭ ياشلىقىدا كىيگەن كىيىملىرىنى قىزىغا كىيگۈزۈپ، ياساپ ـ جابدۇپتۇ، ئوسما قويۇپ قاشلىق ئېتىپتۇ. شۇ ئەسنادا قازىنىڭ مۇپتى ـ رەئىسلىرى تويلۇق ئاشسۈيىنى ھارۋا ـ مەپىلەرگە بېسىپ، ئالەمنى مالەم قىلىپ يېتىپ كەپتۇ. توي ئىشلىرى باشلىنىپ، نەغمە ـ ناۋا قىزىپتۇ. توي ئۈچ كېچە ـ كۈندۈز داۋاملىشىپتۇ. نىكاھ قۇتبىسى ئوقۇلۇپ، قىز يۆتكەپ كېلىنىپتۇ.

كەچ كىرىپ، ياتار ۋاقتى بوپتۇ. قازى سەللىسىنى قوزۇققا ئىلىپ، تەييارلىنىپتۇ، ئەمما ئورۇن سېلىنماپتۇ. قازى يۈگلۈق مەيدىسىنى ئېچىپ زارلاپتۇ:

ــ ئاھ، خېنىم، ئاپئاق خېنىم، شېرىن سۆزلۈك، شەھلا كۆزلۈك خېنىم، ئورۇن راسلىمامدا، كۆيگەن كۆڭلۈمنى ئالمامدا؟ !

ــ نېمە دەيدۇ، ماۋۇ ئادەم. ئۇيقۇسى كەلگەن بولسا، يېتىۋەرسۇن خەق، ئورۇن ـ تۆشەك تۇرۇپتۇ ئەنە تەخ، ــ دەپتۇ قىز چالۋاقاپ ۋە ئوچاقنىڭ تاقىسىغا يۆلەنگىنىچە ئولتۇرۇۋېرىپتۇ.

قازى قىزنىڭ گېپىنى ئېغىر ئالماپتۇ، مىڭ قىلمىسا قىز بالا ئەمەسمۇ، ئۇياتقان چېغى، دېگەنلەرنى كۆڭلىگە پۈكۈپ، ئورۇننى ئۆزى ساپتۇ ـ دە، قىزنى ئورۇنغا تارتىپتۇ. قىز: «ۋايجان !» دەپ تولغىنىپتىكەن، دوپپىسى يەرگە چۈشۈپ دومىلاپ كېتىۋاتقۇدەك؛ دوپپىغا تىكىلگەن چاچلار يىلاندەك يۆگىشىپ، مۈشۈك قۇيرۇقىدەك يەر سۈپۈرۈپ يۈرگۈدەك؛ قىزنىڭ بېشى تۇزلۇق قاپاقتەك ئاپئاق يالتىراپ تۇرغۇدەك؛

چاپىنىنىڭ ئوڭ يېڭى پۇلاڭلاپ، تامبىلىنىڭ سول پۇچقىقى لەپەڭشىپ، كۇلۇڭدىكى كۆلنى چىچىۋاتقۇدەك يۈزى قورۇق، بىر كۆزى كور، بىر كۆزى يورۇق بىلىنگۇدەك. قازى ئاللا-كاللا سىلىپ ۋارقىراپتۇ:

— ھوي، جىنمۇسەن ياكى ئالۋاستى، كۆتۈر كەشكىنى پاسىق نەس باستى!

قىزمۇ ئاللا - تۇۋا سىلىپ يىغلاپتۇ. جەڭگى - جېدەلنى ئاڭلىغان قازىنىڭ چوڭ خوتۇنى، مۇپتى - رەئىسلەر ئۇلاش - چولاش كىرىپ ئاجرىتىپتۇ.

— ئوبدان بولدى! تۆپەمگە قىز ئالغانغا تويدۇڭمۇ نائەھلى؟! — دەپتۇ قازىنىڭ قەدىناس خوتۇنى زەردە قىلىپ، — ھەر ئىككىڭ چىقىش ئۆيدىن، بىرىپ ئۆي تۇت دەڭدىن!

مۇپتى، قولۇم - قوشنىلار ئوتتۇرىغا چۈشۈپ مۇرەسسە قىپتۇ. قازى چوڭ خوتۇنىنىڭ پېشىگە يۈزىنى سۈرتۈپ يالۋۇرۇپتۇ، جۇۋازچىنىڭ قىزىغا مېھىر ھەققى ئۈچۈن يۈز يامبۇ بېرىپ، ئاجرىشىش خېتىنى بوينىغا ئېسىپ، ئۇنى ئاتا - ئانىسىنىڭ قولىغا تاپشۇرۇپتۇ. بۇ ئىش سۈبھى يورۇماستىن پۈتۈن شەھەرگە تارقىلىپ كېتىپتۇ. قازى نومۇستىن ئۆلگۇدەك بولۇپ، ئۆيدىن چىقالماپتۇ، دەرد - ئەلەمدىن سىل كېسىلى بولۇپ يېتىپ قاپتۇ.

ئەمدى ھېكايىنىڭ داۋامىنى شاھزادە ئابدۇلدىن ئاڭلايمىز:

ئابدۇل شەھەردىن ئايرىلىپ، يەتتە كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپتۇ، ئەمما دەشت - باياۋاندىن چىقالماپتۇ. مەنزىل بولسا يىراق ئىكەن. ئۇ بېشىدا ئەجەل قۇشى چۆرگىلەپ، ئۆرە تۇرالمىسا ئۆمىلەپ كېتىۋاتقاندا، ئالدىدىن قويۇق تۇمان كۆتۈرۈلۈپتۇ. ئابدۇل سىنچىلاپ قارىسا، تۇمان ئىچىدىن بىر توپ ئاتلىق ئاتنىڭ تىزگىنىنى تارتماي، يولغا ھەم پاتماي چىقىپ

كېلىۋاتقۇدەك. ئابدۇل قورقىنىدىن: «قاراقچى !» دەپ ۋارقىراپ تاشلاپتۇ ۋە ئۆزىنى ياقىغا ئالماقچى بوپتۇ. شۇ ئا- رىدا ئاتلىقلار كېلىپ قاپتۇ. ئابدۇل بېشىنى ئېگىپ سالام بېرىپتۇ. ئاتلىقلارنىڭ سەركەردىسى ئۇنىڭ قانغا مىلەنگەن كىيىملىرىدىن گۇمانلىنىپ:

— ھەي يىگىت، تۇرقۇڭدىن بۇلاڭچىدەك قىلىسەن، ئېيتقىن ماڭا، قاياقتىن كەلدىڭ؟ قاياققا بارىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. ئابدۇل تىزلىنىپ، كۆز يېشىنى تۆكۈپتۇ، كۆرگەن كۈنلىرىنى بىرمۇبىر بايان قىپتۇ. سەركەردە ئاتتىن چۈشۈپ، ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ مۇنداق دەپتۇ:

— شاھزادەم، كۆڭلۈڭنى بۇزما. مەن شاھىنشاھ ھەزرىتى ئوسمان بولىمەن. ئاتاڭ شاھىمەردان مېنىڭ دوستۇم، پادىشاھ زاھىرمۇ قول ئاستىمدىكى ئادەم. قازى نامىنى ساتقان بول- سا، مەنمۇ ئۇنىڭ جېنىنى ئەزرائىلغا گۆرۈگە قويىمەن. سېنى ئىككى پۇلغا ئەرزان، تۆت پۇلغا قىممەت قىلغان بولسا، مەن- مۇ ئۇنى بىر پۇلغا ئەرزان، ئىككى پۇلغا قىممەت قىلىمەن.

شاھزادە ئابدۇل يېنىشلاپ رەھمەت ئېيتىپتۇ. ۋەزىرلەر ئابدۇلنى شاھزادىگە خاس كىيىندۈرۈپ، ئېسىل ئارغىماققا مىندۈرۈپ، بىللە ئېلىپ مېڭىپتۇ. ئۇلار يەتتە كېچە - كۈن- دۈزلۈك مۇساپىنى ئۈچ كۈندە بېسىپ، شەھەرگە يېتىپ كەپ- تۇ. زاھىر شاھ ئۇلارنى ئۆز قەسرىگە جايلاشتۇرۇپتۇ، ئەھۋال- دىن خەۋەر تېپىپ قازىغا نەپرەت بىلدۈرۈپتۇ، ھامماچى بىل- لەن دەرۋازىۋەننى زىنداندىن بوشىتىپتۇ. ۋەزىر قۇردۇش خۇشلۇقتا كېسىلىدىن ساقىيىپ سەللىمازا بوپتۇ. نۇرىمان قازىنى يولدا ئېزىقتۇرغاندىن كېيىن، ئابدۇلنىڭ ئىشق ئوتىدا كۆيۈپ، ئاتىسىنىڭ غېمىدە يۈرۈپ، سەۋدايى بولۇپ قالغىلى تاس قالغانىكەن. ئۇ مەشۇقىنى كۆرۈپ:

— ئاھ جىنىم ! كىتىپ ئۆزلىرى ئاشىقانىتى مەنىدە دەردۇ غەم، خۇدا يەتكۇزدىمۇ سىلىنى، ئوتلىرىدا ئۆلمىسۆرلە دەپ مىنى ! — دەپتۇ ـ دە، ئۆزىنى ئىتىپتۇ، قازىدىن ئۆچ ئالـ-غانلىقىنى سۆزلەپ بىرىپتۇ. ئابدۇل سۆيۈنۇپ، مەشۇقىنى باغرىغا بىسىپتۇ.

پادىشاھلار تاق كۇننى ئەزىز كۆرىدىكەن. بىر جۇمە كۇنى شاھىنشاھ ھەزرىتى ئوسمان يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە بولغان بارچە پۇقراغا دار ئالدىغا يىغىلىش توغرىسىدا پەرمان چۇشۇرۇپتۇ. پۇقرالار يىغىلىپتۇ. قازىمۇ ھاسىسىنى تايىنىپ كەپتۇ ۋە سەللىسىنى يوغان ئوراپ، زاھىر شاھنى دوراپ، ھەزرىتى ئوسماننىڭ بىقىنىدىن ئورۇن ئاپتۇ. ھەزرىتى ئوس-مان قازىدىن سوراپتۇ:

— قازى ئاخۇنۇم، مۇبادا، بىراۋ مىنىڭ نامىمدا يارلىق ياساپ چىقىپ، تامغا ئويدۇرۇپ، قول ئاستىمدىكى پادىشاھ ۋە ئۇنىڭ ۋەزىرلىرىنى ئەخمەق ئەتسە، خەلقىمئالەم ئارا شۆھرىد-تىنى تۆكسە، پادىشاھنىڭ ئوغلىنىڭ يۇزىنى چۇشۇرۇپ، مۇ-ساپىر كوچىسىغا تاشلىسا، بۇنى ئاز دەپ، بىر كەمبەغەلنىڭ ناكار قىزىنى كىچىك خوتۇنلۇققا ئىلىپ، بىر كىچە بولسىمۇ پەرھىزنى ئادا قىلماي، ئۇنى خورلىسا، قانداق قىلغۇلۇق؟

— خوش، تەقسىر، بۇنداق ئىشنى خۇدا راۋا كۆرمەيدۇ، ئۇنداق باغرى پۇتۇننى دارغا ئىسىپ ئۆلتۇرگۇلۇك ! — دەپ جاۋاب بىرىپتۇ قازى. پۇقرالار «ھەق !» دىيىشىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ ھەزرىتى ئوسمان جاللاتلار-غا، — قازىنى پۇتىنى ئاسمانغا، بىشىنى يەرگە قىلىپ دارغا ئىسىڭلار، ئۆلۇكى داردا ئۆچ كۇن تۇرسۇن !

— خوپ ! — دەپ ئىككى جاللات تىك تۇرۇپتۇ ۋە قازى-نى دارقىرىتىپ سۆرەپ دار ئالدىغا ئىلىپ بىرىپتۇ. قازى داد ـ

پەرياد ئەيلەپ، تېپىچەكلەپتۇ. شۇ ئەسنادا شاھزادە ئابدۇل ئوتتۇرىغا چۈشۈپ سالام قىپتۇ ۋە:

— ئى، ئۇلۇغ شاھىنشاھ ھەزرىتى ئوسمان پىرىم، — دەپتۇ ئۇ قول باغلاپ، — قازى جۇۋازچىنىڭ قىزىنى يېڭىۋاشتىن ئەمرىگە ئېلىپ ئۆيىنى تۇتسا، ئۇنىڭ بارلىق گۇناھىنى گەدىنىدىن ساقىت قىلساق بوپتىكەن.

ھەزرىتى ئوسمان ئابدۇلنىڭ ھۆرمىتىگە قازىنىڭ گۇناھىدىن ئۆتۈپتۇ. قازى باشقىدىن توي قىلىپ، جۇۋازچىنىڭ قىزىنى ئەمرىگە ئاپتۇ.

ھەزرىتى ئوسمان قازىنىڭ ئىشلىرىنى بىر تەرەپ قىلغاندىن كېيىن، ئۆز قولى، ئۆز پۇلى بىلەن قىرىق كۈنگىچە كۈندۈزى ئوغلاق سېلىپ، كېچىسى مەشرەپ قىلىپ، شاھزادە ئابدۇل بىلەن نۇرىماننىڭ تويىنى مۇبارەكلەپتۇ. شاھزادە ئابدۇلنى ئاتىسى شاھىمەرداننىڭ ھامىيلىقىدىكى شەھەرگە پادىشاھ قىلىپ تەيىنلەپ يولغا ساپتۇ. شاھىمەردان ئوغلىنىڭ قولىدىكى يارلىقنى، قېشىدىكى مەلىكە نۇرىماننى كۆرۈپ تەبرىكلەپتۇ، ناۋايخانا خوجايىنى بىلەن ھەزرىتى ئوسمانغا رەھمەت ئېيتىپ خەت يېزىپتۇ، دېھقان راخماننى ئوردىدا مەسلىھەتچىلىككە ئېلىپ قاپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېكى ئادرېسى

نەيرەڭشۋاز

بۇنىڭدىن بىرقانچە مىڭ يىللار ئىلگىرى تەكلىماكان چۆللۈكى باغۇ بوستانلىق بىر گۈزەل ۋادا ئىكەن. ئۇنىڭ شىمالىي تەرەپلىرىدە، تارىم دەرياسىنىڭ ياقىلىرىدا بىر-بىرىگە قوشنا كىتىك ۋە زورىكىت دېگەن شەھەرلەر بولغانىكەن. بۇ شەھەرلەر ئۆزىنىڭ ئاۋاتلىقى ۋە باياشاتلىقى بىلەن مەشھۇر ئىكەن. شەھىرى كىتىككە تاھىر خىزىم دېگەن ياش بىر كىشى، شەھىرى زورىكىتكە خوجا ئەكبەر دېگەن بىر مويسىپىت كىشى پادىشاھكەن. خوجا ئەكبەرنىڭ قامىتى سەرۋىدەك، چىرايى ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئايدەك، كۆزلىرى بۇلاقتەك، ئاغزى ئويماقتەك، مەڭزلىرى ئاناردەك، قىلىقلىرى ئىللىق باھاردەك بىر چىرايلىق قىزى بار ئىكەن. ئۇنىڭ ئىسمى گۈلنىسا بولۇپ، كىشىلەر ئۇنى ھۆرمەتلەپ مەلىكە گۈلنىسا دەپ ئاتايدىكەن. مەلىكىنىڭ داڭقى تاھىر خىزىم پادىشاھنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. ئۇ بۇ مەلىكىگە غايىبانە ئاشىقى بىقارار بولۇپ، ئىشقى پىراقىدا گۈلخان بولۇپ يېنىپتۇ. بىر كۈنى ئۇ بارلىق ۋەزىر - ۋۇزرالىرىنى، ئاقىلۇ دانىشمەنلىرىنى، يۇرت كاتتىلىرىنى مەجلىسكە چاقىرىپ مۇنداق دەپتۇ:

— ئى ۋەزىرلىرىم، دانىشمەنلىرىم، ئەھلى جامائەتلىرىم، مەن خوجا ئەكبەر پادىشاھقا كۈيئوغۇل بولماقچىمەن، بۇ توغ-

رىدا ھەرقايسىلىرىدىن
مەسلىھەت ئالماقچىمەن
ھەم ياردەم تەلەپ قىلـ-
ماقچىمەن.

مەجلىس ئەھلى ئىـ-
چىدىن خوجا دىلگىر دېـ-
گەن باش ۋەزىر ئورنىدىن
دەس تۇرۇپ، تەزىم قىـ-
لىپ مۇنداق دەپتۇ:

— ئى ئۇلۇغ پادىـ-
شاھىئالەم، سىزگە قۇتلۇق بولسۇن، نىيىتىڭىزگە يېتىشكە
ئاللا ئىگەم يار - يۆلەك بولسۇن. ھېلىغۇ خوجا ئەكبەر پادىـ-
شاھقا كۈيئوغۇل بولماقچى ئىكەنسىز، مۇبادا كۇھىقاپ پادىـ-
شاھىغا كۈيئوغۇل بولماقچى بولسىڭىزمۇ بىز سىزنى مۇرادىـ-
ڭىزغا چوقۇم يەتكۈزىمىز.

باشقا مەجلىس ئەھلىلىرىمۇ بىردەكلا: «كۆڭۈلدىكى گەپ
بولدى» دېيىشىپتۇ.

تاھىر خىزىم پادىشاھ مەجلىس ئەھلىگە تەشەككۇر بىلـ-
دۈرۈپتۇ. مۇزاكىرە ئارقىلىق خوجا دىلگىر باش ۋەزىرنىڭ
ئەلچى بولۇپ خوجا ئەكبەر پادىشاھنىڭ قېشىغا بېرىشى تايىن
تېپىلىپتۇ. بۇنى تاھىر خىزىم پادىشاھمۇ خوپ كۆرۈپتۇ.
خوجا دىلگىر يۈز تۆگىگە سوۋغا - سالام ئارتىپ، خىزمەتچىـ-
لەر بىلەن بىللە زوركىت شەھىرىگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ.
ئۇلار ئۇزۇن يول يۈرۈپ، ئاخىر زوركىت شەھىرىگە يېتىپ
كېلىشىپتۇ ۋە خوجا ئەكبەر پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا كىرىپ،
ئىززەت - ھۆرمەت بىلەن ئېگىلىپ سالام قىلىشىپتۇ. خوجا
دىلگىر ئۆزى ئەكەلگەن سوۋغاتلارنى خوجا ئەكبەر پادىشاھنىڭ

ئالدىغا قويۇپتۇ ۋە تىزلىنىپ تۇرۇپ مۇنداق دەپتۇ:

— ئەي شاھلارنىڭ شاھى، خۇداۋەندە كېرىمىنىڭ ئۆتكۈر نە-زىر بەندىسى، پۈتۈن ئالەمنىڭ قۇياش ئاپتىپى، جىمى ھايات-لىقنىڭ غەمگۇزارى، باشپاناھى بولغان پادىشاھ ئالىيلىرىغا خىزمەتكار قۇللىرى بولمىش پادىشاھىمىز تاھىر خىزىم ئۆز-لىرىگە كۆيئوغۇل بولۇش تەلىپىنى يەتكۈزۈش ئۈچۈن بىزنى ئەلچىلىككە ئەۋەتكەندى. پادىشاھىمىزنىڭ ئۆزلىرىگە بولغان ئىشەنچىسىنى يەردە قويماي، تەلىپىنى ئاتلارچە مېھىر - مۇ-ھەببەت بىلەن ئىلىك ئېلىشلىرىنى تۆۋەنچىلىك بىلەن سورايمىز.

خوجا دىلگىر سۆزىنى ئاياغلاشتۇرۇپ پادىشاھنىڭ ئايىغى-غا باش قويۇپتۇ. پادىشاھ ئۇنى ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ، ئۆز رازىلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. ئەلچىلەر پادىشاھنىڭ بۇ ئىلتىپاتى-دىن خۇشاللىقتا چۆمۈپ، پادىشاھقا رەھمەت ئېيتىشىپ، تەزىم قىلىشىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن پادىشاھ ئەلچىلەر شەرىپىگە كاتتا زىياپەت بېرىپتۇ. زىياپەتتە ھەممە كىشى شاراب ئى-چىپ، رەققاسلارنىڭ نەپىس ئۇسسۇللىرىنى كۆرۈپ، نەغمى-كەشلەرنىڭ يېقىملىق - شوخ ناخشىلىرىنى ئاڭلاپ ھۇزۇر قىلىپ كۆڭۈل ئېچىپتۇ. پادىشاھ بىرنەچچە كۈندىن كېيىن مەلىكە گۈلنىسانى نۇرغۇن سوۋغا - سالام بىلەن تاھىر خى-زىم پادىشاھنىڭ شەھىرىگە يولغا سېپتۇ. ئۇلار يەنە ئۇزاق يوللارنى بېسىپ شەھىرى كىتىك دائىرىسىگە يېتىپ كەپتۇ. ۋەزىر خوجا دىلگىر ئۆزلىرىنىڭ يېتىپ كەلگەن خۇش خەۋى-رىنى تاھىر خىزىم پادىشاھقا يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئەلچى ئەۋە-تىپتۇ. مەلىكە گۈلنىسانىڭ كېلىۋاتقانلىقىدىن خەۋەر تاپقان تاھىر خىزىم پادىشاھ پۈتۈن شەھەر خەلقىنى باشلاپ يول ئۈستىگە چىقىپتۇ. ئۇلار شەھەر سىرتىدا بەختلىك ئۇچرى-

شىپتۇ. شەھەر خەلقى ناغرا - سۇنايلارنى چېلىشىپ، ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئويناپ بۇ خۇشاللىق ئۇچرىشىشقا قىزغىن تەنتەنە قىلىشىپتۇ ھەم پادىشاھ بىلەن مەلىكىنى گىلەم ئۇستىگە ئولتۇرغۇزۇپ شەھەرگە ئەكىرىپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ قىرىق كېچە - كۈندۈز توي بوپتۇ. توي مەرىكىسى تۈگىگەندىن كېيىن، پادىشاھ بىلەن گۈلنىسا بەختلىك كۈنلەرنى ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ. لېكىن، ئۇلارنىڭ بۇ بەختلىك كۈنلىرى ئۇزاققا بارماپتۇ. ۋاقىت ئۇزارغانسېرى گۈلنىسا ئاتا - ئانىسىنى، سۆيۈملۈك دىيارىنى سېغىنىشقا باشلاپتۇ، ئىشتىھاسى تۇتۇلۇپ، چىرايى سارغىيىپتۇ. پادىشاھ ئۇنىڭ بۇ ھالىتىدىن ئەجەبلىنىپ، بىر كۈنى:

— ئەزىزىم، سىزگە نېمە بولدى؟ — دەپ سوراپتۇ.

گۈلنىسا پادىشاھقا مالاللىق كەلتۈرۈپ قويماسلىق نىيىتىدە:

— ھېچنېمە بولمىدىم، — دەپ راست گېپىنى ئېيتماپتۇ. گۈلنىسا بىر كۈنى خىزمەتچىلىرىنى چاقىرىپ:

— ئۇستا بىر رەمچى تېپىپ كېلىڭلار، — دەپ بۇيرۇپتۇ. خىزمەتچىلەر تەرەپ - تەرەپكە قاتراپ يۈرۈپ رەمچى ئىزدەپتۇ. مۇشۇ كۈنلەردە شەھەرى كىتىككە باشقا بىر يۇرتتىن رائىلە ئىسىملىك بىر دەججال كېلىپ قالغانىكەن. ئۇ ھەربىر گېپىدە بىسمىللانى، خۇدانى، پەيغەمبەرنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەي، ئۆزىنى ناھايىتى تەقۋادار قىلىپ كۆرسىتىدىكەن. ئۇ قېرىپ مۈكچىيىپ كەتكەن بولۇپ، ئاغزىدا بىرمۇ چىشى يوق ئىكەن ۋە كۆزىدىن توختىماي ياش ئېقىپ تۇرىدىكەن. شۇنداق بولۇشىغا قارىماي، ئۇ بىر قاراپلا كىشىنىڭ ئىچ سىرىنى بىلىۋالالايدىكەن. رەمچى ئىزدەپ چىققان خىزمەتچىلەر كوچا دوقمۇشىدا ئەنە شۇ رائىلەگە يولۇقۇپتۇ. ئۇلار رائىلەنى پادىشاھنىڭ مەلىكىسىگە رەم سېلىپ بېرىشكە تەك-

www.uyghurkitap.com

لىپ قىپتۇ. رائىلە بۇنىڭدىن خۇشال بولۇپ، خىزمەتچىلەر بىلەن بىللە مەلىكىنىڭ ھەرىمىگە يېتىپ كەپتۇ. ئۇ مەلىكى-نى كۆرۈش بىلەنلا:

— ئەسسالام، مەلىكەم، مەن خىزمىتىڭىزگە تەييار بولۇپ كەلدىم، — دەپ تەزىم قىپتۇ.

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، قۇتقا، خۇش كەپلا، — دەپ قارشى ئاپتۇ مەلىكە.

خىزمەتچىلەر مەلىكىنىڭ تاپشۇرۇقى بويىچە داستىخان يېيىپ، رائىلەنى مېھمان قىپتۇ. ئۇ قورسىقى تويغاندىن كې-يىن، مەلىكىنىڭ بەختىنى تىلەپ ئۇزۇن دۇئا قىپتۇ. دۇئادىن كېيىن:

— ئى قۇتقا، مەن سىلىنى رەم سالدۇرغىلى چاقىرغان-دىم، — دەپتۇ مەلىكە گۇلنىسا.

— مەلىكەم، سىزنىڭ ھاجىتىڭىزنى ئورۇنداشقا مەن تەي-يار، — دەپتۇ رائىلە.

— ئى قۇتقا، — دەپتۇ مەلىكە كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئېلىپ، — مەن بۇ يەرگە كەلگەندىن بېرى ھۆرمەتلىك ئاتا - ئانامنى، سۆيۈملۈك دىيارىمنى كۆرەلمىدىم، سېغىنىش پىرا-قىدا ساراڭ بولۇپ قالاي دەۋاتىمەن. سىلى رەم سېلىپ، ئاتا - ئا-نامنىڭ، يۇرتۇمنىڭ ئەھۋالىنىڭ قانداقلىقىنى ماڭا دەپ بەرسى-لە، خىزمەتلىرى ئۈچۈن خۇش بولغۇدەك ھەق بېرەتتىم...

— بولىدۇ، مەلىكەم، سىز ھەق بەرمىسىڭىزمۇ مەن بۇ ئىشلارنى ئەلۋەتتە قىلىمەن...

رائىلە خالتىسىدىن ئالىيېشىل تاشلارنى ئېلىپ ئەپسۇن ئوقۇپتۇ ۋە تاشلارغا ئۇرۇپ، گىلەم ئۈستىگە چېچىپتۇ. ئۇ تاشلارغا تازا سىنچىلاپ قارىغاندىن كېيىن مۇنداق تەبىر ئېيت-تىپتۇ:

— ئى مەلىكەم، ھۆرمەتلىك ئاتا - ئانىڭىز، سۆيۈملۈك دىيارىڭىز ئۆزىڭىز كۆرگەندەكلا خاتىرجەم ئىكەن. ئۇلارمۇ سىزنى كېچە - كۈندۈز سېغىنىدىكەن، كۈندە دېگۈدەك يولىڭىزغا قارايدىكەن. سىز ئۇلاردىن ھەرگىز غەم يېمەڭ، خۇدايىم سىلەرنى پات - يېقىندا كۆرۈشكىلى نېسىپ قىلىدىغاندەك قىلىدۇ. ئەمما... — رائىلە گەپنى مۇشۇ يەردە توختىتىپ قويۇپتۇ.

— قۇتقا، نېمە بولدى؟ گەپنىڭ ئاخىرىنى ئېيتمىدىلىغۇ؟ — مەلىكە گۈلنىسا تەقەززا بولۇپ سوراپتۇ، ئۇنىڭ چىرايىنى غەمكىنلىك قاپلاپتۇ. بۇنى كۆرگەن رائىلە ئىچ ئاغرىتقان بولۇپ:

— مەلىكەم، ئاخىرىنى ئېيتماي دېگەنىدىم، سوراپ قالدىڭىز، يوشۇرۇپ نېمە قىلاي، كۆڭلىڭىزگە ئازار يەتمىسە، رەمگە چۈشكەن بىر ئىشتىن سىزنى خەۋەردار قىلغۇم كېلىۋاتىدۇ، — دەپتۇ.

— ئېيتسىلا، قۇتقا، مەن سىلىدىن تىلەي...

— ئى مەلىكەم، ئۆزىڭىز شۇنچىلىك چوڭ بىر پادىشاھنىڭ قىزى ئىكەنسىز، تاھىر خىزىم پادىشاھ سىزنى ئارزۇلاپ نىكاھىغا ئالغانىكەن، ئەمدى كېلىپ سىزدىن ... — رائىلە گەپنى يەنە توختىتىپتۇ.

— ھە، ئەمدى نېمە بوپتۇ؟ — دەپ سوراپتۇ مەلىكە ئالدىراپ.

— مۇشۇ كۈنلەردە پادىشاھنىڭ سىزدىن كۆڭلى قالغىلى تۇرۇپتۇ. پات يېقىندا سىزنى تالاق قىلىپ، باشقا بىرىنى نىكاھىغا ئالىدىغاندەك قىلىدۇ.

بۇ سۆزنى ئاڭلىغان گۈلنىسانىڭ دېمى سىقىلىپ، كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپتۇ، بېشى قېيىپتۇ، ئاچچىقىغا پايلىماي «شور پېشانەم!» دەپ پېشانىسىگە ئۇرۇپ، روجەك تۈۋىگە

www.uyghurkitap.com

كەپتۇ ۋە ئاسمانغا قاراپ مۇنداق بىر نەزم ئوقۇپتۇ:

ئى خۇدايىم، تۆپىمىزدە تۇرسەن،
ھەربىر ئىشنى ئۆزۈڭ ئېنىق كۆرسەن.
بىرەر يامان ئىش قىلمىدىم ئالدىڭدا،
نېچۈن مېنى مۇنچە دەردكە قويسەن؟ !

نەزمنى ئوقۇپ بولۇپ كۆزلىرىدىن ھەسرەت ياشلىرىنى تۆكۈپتۇ. رائىلە مەلىكىنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرۈپ ئۇنىڭ ئالدانغانلىقىدىن خۇشال بوپتۇ ۋە ئىچ ئاغرىتقان ھالدا:

— ئەي مەلىكەم، غەم - قايغۇ، ئاچچىق، كۈنداشلىق بىلەن ئۆزىڭىزنى قىينىماڭ ! پادىشاھنىڭ يامان غەرىزىنى بىلىشكە قادىر بولغان قۇتقىڭىز بۇ ئىشلارنىڭ ئالدىنى ئالالماسمۇ؟ ! — دەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ مەلىكە ئۇنىڭدىن مەدەت تىلەپ مۇنداق دەپتۇ:

— ئەي قۇتقا، مەن پۈتۈن ئىقلىمغا داڭقى كەتكەن خوجا ئەكبەر پادىشاھنىڭ قىزى بولىمەن. ئەمدىلىكتە تاھىر خىزىم پادىشاھنىڭ كۆڭلى مېنىڭدىن سوۋۇپ، باشقا بىرىگە بۇزۇلىدىغان بولسا، ماڭا بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق خورلۇق يوق. ئەل ئالدىدا تاشلاندۇق خوتۇن بولۇپ يۈرگىنىمدىن ئۆلۈۋالغىنىم ياخشى. ئەگەر قوللىرىدىن كەلسە، بار ئامالنى ئىشقا سېلىپ بۇ ئىشنىڭ ئالدىنى ئالسىلا، مەن سىلىنىڭ بۇ خىزمەتلىرى ئۈچۈن ئۆمۈرۋايەت يەتكۈدەك مال - دۇنيا بېرەي...

— بولىدۇ، — دەپتۇ رائىلە، — ئايال كىشى ئاجىز، بىر - بىرىگە قاياش بولمىسا بولامدۇ؟ سىز خاتىرجەم بولۇڭ، گۈل چىرايىڭىزنى سولدۇرماڭ. ماڭا بىرلا نەرسىنى تەييارلاپ بەرسىڭىز بولدى، قالغان ئىشنى ئۆزۈم توغرىلايمەن.

— ئۇ قانداق نەرسە؟ — دەپ سوراپتۇ مەلىكە.

— پادىشاھ ئۇخلاپ قالغاندا، تۇيدۇرماستىن ئىتتىك ئۇستىرا بىلەن ساقىلىدىن بىر تال كېسىۋېلىپ ماڭا بەرسە-ڭىز، ئىش پۈتتى دېگەن گەپ. پادىشاھنى ئايىغىڭىز تېگىدە قۇرتتەك ئۆمىلەيدىغان قىلىۋېتىمەن...ھى - ھى - ھى...

— بولىدۇ.

مەلىكە ئۇنىڭغا مىڭ تىللا ئىنئام قىپتۇ. رائىلە تىللالارنى ئېلىپ، مەلىكىنىڭ بەختى ئۈچۈن دۇئا قىلىپ خوشلىشىپ قايتىپتۇ. ئۇ مەلىكىنىڭ قېشىدىن چىقىپ دەرۋازا ئالدىدا بىردەم چۆرگىلەپ يۈرۈپتۇ. ئاندىن مەلىكىگە تۇيدۇرماي، دەرۋازىدا تۇرىدىغان خىزمەتچىلەردىن ئۆزىنىڭ پا-دىشاھ بىلەن كۆرۈشىدىغانلىقىنى تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋاپتۇ. خىزمەتچىلەر ئۇنىڭ تەلىپىنى پادىشاھقا يەتكۈزگەندىن كې-يىن، پادىشاھ كىرىشكە ئىجازەت بېرىپتۇ.

— ئى ئۇلۇغ پادىشاھىئالەم، — دەپتۇ رائىلە كىرگەن پېتى پادىشاھنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ، — كەمىنە قۇلىڭىز دۆ-لىتىڭىز سايىسىدە ياشاپ كېلىۋاتقان ئاددىي بىر رەمچى بو-لىمەن. سىزنىڭ ئامانلىقىڭىز بىزدەك ئاجىز، مۆمىن بەندى-لەرنىڭ بەختى. مەن كېچە - كۈندۈز خۇدادىن سىزنىڭ ئاماد-لىقىڭىزنى تىلەپ دۇئا - تىلاۋەت قىلىمەن. بۈگۈن سىزنىڭ كەلگۈسى ھاياتىڭىزنى كۆزدە تۇتقان ھالدا بىر رەم سېلىپ بېقىش نىيىتىدە ھۇزۇرىڭىزغا كەلدىم...

— قېنى، كارامىتىڭنى كۆرسىتىپ باققىن ! — دەپتۇ پادىشاھ. رائىلە رەم سېلىپ بولغاندىن كېيىن پادىشاھقا مۇنداق دەپتۇ:

— ئى ئۇلۇغ پادىشاھىئالەم، سىزگە يالغان ئېيتاي دې-سەم دىلىم، راست ئېيتاي دېسەم تىلىم كۆيۈۋاتىدۇ.

ـــ ھە، ئەھۋال قانداق بولسا راست كۆرگىنىڭنى ئېيت !

ـــ بىر قوشۇق قېنىمدىن كەچسىڭىز...

ـــ كەچتىم، ئېيت !

رائىلە تىترەك ئارىلاش، دۇدۇقلاپ تۇرۇپ مۇنداق دەپتۇ:

ـــ مۇشۇ بىر ـ ئىككى كۈن ئىچىدە مەلىكىڭىز ھاياتىڭىزغا قەست قىلىدىكەن...

بۇنى ئاڭلاپ پادىشاھنىڭ چىرايى بىردىنلا ئۆڭۈپتۇ ۋە:

ـــ قانداق قەست قىلىدىكەن؟ تېز ئېيت ! ـــ دەپتۇ.

رائىلە تېخىمۇ ھىيلىگەرلىشىپ، قورققان بولۇپ:

ـــ مەلىكىڭىز سىز ئۇخلىغان پەيتتىن پايدىلىنىپ بوغۇزلىۋېتىدىغاندەك قىلىدۇ، ـــ دەپتۇ.

ـــ راست ئېيتىۋاتامسەن؟ !

ـــ رەمگە شۇنداق چۈشتى، پادىشاھىئالەم.

ـــ يالغان چىقىپ قالسىچۇ؟ !

ـــ كاللام بىلەن جاۋاب قىلىمەن.

پادىشاھ دەرغەزەپكە كېلىپ:

ـــ جاللات ! ـــ دەپ تۋۋلاپتۇ. قىلىچلىرىنى يالىڭاچلىغان ئىككى جاللات تەييار بوپتۇ. پادىشاھ ئۇلارغا:

ـــ بۇ قېرىنى دەرھال زىندانغا تاشلاڭلار ! ـــ دەپتۇ. جاللاتلار ئۇنىڭ پۇت ـ قولىنى يەرگە تەگكۈزمەي ئاپىرىپ زىندانغا سولىۋېتىپتۇ.

پادىشاھ تۈگىمەس خىياللارغا پېتىپ قېلىپ، ئاخىردا مەلىكىنى سىناپ بېقىش قارارىغا كەپتۇ. پادىشاھ شۇ كۈنى ئوردىدىن ھەرەمگە بالدۇر قايتىپ، مەلىكە بىلەن بىرگە بوپتۇ. كەچلىكى بىر داستىخاندا ئولتۇرۇپ تاماق يەپتۇ، شاراب ئىچىپ كۆڭلىنى ئېچىپتۇ، كېيىن كۆرپىدە سوزۇلۇپ يېتىپتۇ ۋە ئۇخلىغان بولۇپ يېتىۋېلىپ، مەلىكىنىڭ ئىش ـ ھە-

رىكىتىنى كۆزىتىشكە باشلاپتۇ. مەلىكە پادىشاھنى ئۇيقۇغا كەتتى دەپ ئويلاپ، پادىشاھنىڭ قېشىغا كەپتۇ ۋە ئۇنىڭ ساقلىنى تۇتۇپ ئەمدى كېسەي دەپ تۇرۇشىغا، پادىشاھ كاپ قىلىپ مەلىكىنىڭ قولىنى تۇتۇۋاپتۇ. مەلىكە قورققىنىدىن بىر چىرقىراپلا ھوشىدىن كېتىپتۇ.

— جاللات! — دەپ ۋارقىراپتۇ پادىشاھ. پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئىككى جاللات يۈگۈرۈپ كەپتۇ. پادىشاھ ئۇلارغا:

— ماۋۇ بەتنىيەت قاتىل خوتۇننى ئاپىرىپ زىندانغا تاشلاڭلار، زىندانغا تاشلانغان رائىلەنى ئېلىپ كېلىڭلار! — دەپ بۇيرۇپتۇ.

جاللاتلار مەلىكىنى سۆرىگەن پېتى ئاپىرىپ زىندانغا تاشلاپتۇ ۋە ھايال ئۆتمەستىن رائىلەنى ئېلىپ كىرىپتۇ. پادىشاھ ئۇنى كۆرۈش بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ ھۆرمەت بىلدۈرۈپتۇ.

— ئى قۇتقا، — دەپتۇ پادىشاھ، — ئۇقۇشماسلىقتىن مەن سېنى زىندانغا سالدۇرۇپ، مۇشەققەت چەكتۈرۈپتىمەن، سەن بۇنى ھەرگىز كۆڭلۈڭگە ئالما. سەن مېنى بىۋاپا مەلىكىنىڭ سۇيىقەستىدىن ۋاقتىدا خەۋەردار قىلمىغان بولساڭ، ئاللىقاچان ھالاك بولغان بولار ئىدىم. مەن ياخشىلىققا ياخشىلىق بىلەن جاۋاب قايتۇرىمەن. ئەمدى سەن قالغان ئۆمرۈڭدە كوچىلاردا قېقىندى - سوقۇندى بولۇپ يۈرمەي، مېنىڭ دۆلىتىمدە خالىغانچە ئەركىن ياشا!

پادىشاھ خىزمەتچى خادىملارغا رائىلەنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇپ، خىزمىتىگە ئادەم قويۇشنى تاپشۇرۇپتۇ. ئەتىسى پادىشاھ ئوردا ئالدىدىكى كەڭ مەيدانغا ئېگىز دار ياساتقۇزۇپتۇ، جاكارچىلار ئارقىلىق پۈتۈن خەلقنى يىغدۇرۇپتۇ.

جاللاتلار مەلىكە گۈلنىسانى يالاپ ئەكەپتۇ. ئۇنى كۆرگەن شەھەر خەلقى ھەيران قېلىشىپتۇ. كىشىلەر ئارىسىدا غۇلغۇلا

كۆتۈرۈلۈپ، تەرتىپمۇ بۇزۇلۇشقا باشلاپتۇ. ئۇ چاغدا پادىشاھ پەشتاقتا چىقىپ مۇنداق جاكارلاپتۇ:

— خالايىق! بۇ قارا نىيەت خوتۇن مېنى قەتل قىلماقچى بولغانىدى، قولۇمغا چۈشتى. بۈگۈن بۇ قارا نىيەت، قاتىل خوتۇننى دارغا ئې-سىشنى جاكارلايمەن. كىمكى ماڭا قەست قىلماقچى بولىدىكەن، مانا مۇشۇنداق ئاقىۋەتكە قالىدۇ. بۇنىڭدىن ئىب-رەت ئېلىڭلار، توۋا قى-لىڭلار!

كىشىلەر ئورۇنلى-رىدا تۇرالماي دولقۇندەك مەۋج ئۇرۇپ چايقىلىپ-تۇ. پادىشاھ جاللاتلارغا:

— ئېسىڭلار! —

دەپ بۇيرۇق قىپتۇ.

جاللاتلار مەلىكىنى دار ئاستىدىكى شىرەنىڭ ئۈستىگە چىقىرىپ، بويىنىغا سىرتماق سېلىپ شىرەنى تېپىپ ئۆرۈۋې-تىپتۇ. مەلىكە داردا بىردەم تېپىرلاپ جان بېرىپتۇ. رائىلە بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، ئۆز مۇۋەپپەقىيىتىدىن خۇشال بوپتۇ. كۆڭلىگە ئۇنىڭدىنمۇ زور شۇملۇقلارنى پۈكۈپ، زوركىت شە-ھىرى تامان سەپەر قىپتۇ.

ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، رائىلە خوجا ئەكبەر پادىشاھنىڭ ئوردىسىنىڭ ئالدىدا قارىلىق كىيىم بىلەن پەيدا بوپتۇ. ئۇ ئوردا دەرۋازىسىنى ساقلاۋاتقان قاراۋۇللارنىڭ ئالدىغا كېلىپ بېيىت ئوقۇپ يىغلاپتۇ:

هەي قاراۋۇل ياش باللار،
يوللىرىمنى توسماڭلار.
بىر خەۋەر ئېلىپ كەلدىم،
پادىشاھ ئالدىغا باشلاڭلار.
ۋاي دەردىم، قانداق قىلاي؟...

قاراۋۇللار ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ:

— ئى قۇتقا، يىغاڭنى توختات! بېشىڭغا نېمە دەرد كەلدى، بىزگە تېز ئېيت! — دەپتۇ. رائىلە يىغلاپ تۇرۇپ:

— بېشىمغا كەلگەن دەردنى پادىشاھقىلا ئېيتىشىم كېرەك. مېنى تېز پادىشاھنىڭ ئالدىغا باشلاڭلار، — دەپتۇ.

رائىلەنىڭ تەلىپى خوجا ئەكبەر پادىشاھقا يەتكۈزۈلۈپتۇ. پادىشاھ خەۋەرچىلەرگە:

— ئۇنى ئېلىپ كىرىڭلار! — دەپ بۇيرۇق قىپتۇ. خە-ۋەرچىلەر رائىلەنى ئوردىغا ئېلىپ كىرىپتۇ. رائىلە پادىشاھنى كۆرۈش بىلەنلا يەنە بېيىت ئوقۇپ يىغلاشقا باشلاپتۇ:

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

پادىشاھ خوجا ئەكبەر،
ئەي دانا، چېۋەر رەھبەر.
كۆكتە ئۆچتى بىر يۇلتۇز،
ئۇندىن كەلدىمۇ خەۋەر؟
ۋاي دەردىم، قانداق قىلاي؟...

ھەمراھىمدىن ئايرىلىپ،
سۇندى قاناتىم قايرىلىپ.
مەن يىغلىماي كىم يىغلىسۇن،
ئالدىڭىزدا زارلىنىپ.
ۋاي دەردىم، قانداق قىلاي؟...

پادىشاھ خوجا ئەكبەر رائىلەنىڭ بۇ ھالىدىن بىر يامانلىق بولغانلىقىنى سېزىپ، تەنلىرى شۈركۈنۈپ، يۈرەكلىرى جىغىلداپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ ئۇ رائىلەنى يىغىدىن توختىتىپ سوراپتۇ:

— ھە، نېمە دەردىڭ بار؟
— ئۆزلىرىگە بىر خەۋەر ئەكەلدىم، پادىشاھىئالەم.
— قېنى ئېيت!
— بىر قوشۇق قېنىمدىن كەچسىلە، ئاندىن ئېيتىمەن.
— ھە، كەچتىم، ئېيت!
— كۇيئوغۇللىرى تاھىر خىزىم ئۆزلىرىگە ئاسىيلىق قىلىپ، قىزلىرىنى دارغا ئېسىپ قەتل قىلدى، — دەپ گەپنى تامام قىپتۇ. پادىشاھ بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھوشىنى يوقىتىپ، ئورنىدا لاسسىدە ئولتۇرۇپ قاپتۇ. ئۇ بىرھازا ئۆتكەندىن كېيىن ھوشىنى تېپىپ:

— بۇ گېپىڭ راستمۇ؟ — دەپتۇ.
— راست بولمىسا، خەلقىئالەم ئالدىدا شەرمىسار بولۇپ كېتەي.

— ئۇنداق بولسا بۇ خەۋەرنى ماڭا يەتكۈزۈشكە نېمە سە-
ۋەب بولدى؟

— ئى ئۇلۇغ پادىشاھىئالەم، مەن مەلىكىلىرىنىڭ قې-
شىدا خىزمەت قىلىپ، ئۇنىڭ ياخشىلىقىنى كۆپ كۆرگەنى-
دىم. ئۇنىڭ ئۆلۈمى ماڭا كۈن چېقىلغاندەك، يۇلتۇزلار ئۇزۇ-
لۇپ چۈشكەندەك ئېغىر تۇيۇلدى. مەلىكىگە بولغان ساداقى-
تىمنى ئاقلاش ئۈچۈن سىلىنى بۇ ئىشتىن خەۋەردار قىلىش
نىيىتىگە كەلدىم. قېرى بولساممۇ چۈمۈلىدەك ئۆمىلەپ،
شۇنچە ئۇزۇن مەنزىلنى بېسىپ ئاخىر مەقسىتىمگە يەتتىم،
ئەمدى ئۆلۈپ كەتسەممۇ ئارمىنىم يوق.

پادىشاھ رائىلەنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭغا ھۆرمىتى ئې-
شىپتۇ. ئۇ خىزمەتچىلەرنى چاقىرتىپ قۇتقىنى ياخشى ئو-
رۇنلاشتۇرۇپ، ھالىدىن خەۋەر ئېلىشنى بۇيرۇپتۇ.

پادىشاھ قىزىنىڭ بىھۇدە ئۆلۈپ كەتكىنىگە قاتتىق ئې-
چىنىپتۇ، قىزى ئۈچۈن تاھىر خىزىمدىن ئۆچ ئېلىش نىيى-
تىگە كەپتۇ. ئۇ دەرھال ھەممە ۋەزىر - ۋۇزرالىرىنى، ئاقىلۇ
دانىشمەنلىرىنى، بارلىق لەشكەر باشلىقلىرىنى مەجلىسكە چا-
قىرىپتۇ. مەجلىستە تاھىر خىزىم ئۇستىگە جازا يۈرۈشى قى-
لىش قارارىغا كەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن پۈتۈن لەشكەرلەر
جىددىي جەڭ ھازىرلىقىغا كىرىشىپتۇ. رائىلە ئۆزىگە قاراۋاتى-
قان خىزمەتچىلەرگە تۇيدۇرماي ئوردىدىن چىقىپ كېتىپتۇ.
ئۇ كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ شەھىرى كىتىككە يېتىپ
كەپتۇ ۋە ئۇتتۇرلا تاھىر خىزىم پادىشاھنىڭ يېنىغا كىرىپ
كەپتۇ. پادىشاھ ئۇنى كۆرۈپ ناھايىتى خۇشال بوپتۇ ۋە:

— قۇتقا، ئۇزاقتىن بېرى كۆرۈنمىدىڭ، نەلەردە يۈرۈۋا-
تىسەن؟ — دەپ ئەھۋال سوراپتۇ.

رائىلە پادىشاھقا تەشەككۈر بىلدۈرۈپ تەزىم قىپتۇ ۋە

مۇنداق دەپتۇ:

— ئى ئۇلۇغ پادىشاھىئالەم، ماڭا قىلغان سىزنىڭ شەپ-قىتىڭىزگە مىڭ رەھمەت. غېرىب قۇتقىڭىز دەرگاھىڭىزدا تۇ-رۇپ شانۇشەۋكىتىڭىزگە داغ چۈشۈرۈشنى مۇناسىپ كۆرمەي كوچىغا چىقىپ كەتكەنىدىم. كۈن پاتقان يەردە تۈنەپ، تاڭ سەھەردە تۇرۇپ، ھەربىر نامىزىمدا سىزگە دۇئا قىلدىم. بۇ-گۈن مۇبارەك دىدارىڭىزنى ئەسكە ئېلىپ، ئامان - ئېسەنلىد-كىڭىزنىڭ قانداقلىقىنى بىلىش مەقسىتىدە رەم سېلىپ باققا-نىدىم، رەمدە بىر شۇم خەۋەر ئايان بولدى، سىزنى خەۋەردار قىلغىلى كەلدىم.

تاھىر خىزىم سەل جىددىيلىشىپ:

— تېز ئېيت، ئۇ قانداق شۇم خەۋەر؟ ! — دەپ سوراپ-تۇ. رائىلە مۇنداق دەپتۇ:

— رەمدە قېيناتىڭىز خوجا ئەكبەر پادىشاھنىڭ سىزگە قارشى لەشكەر تارتىپ كېلىۋاتقانلىقى مەلۇم بولدى. سىزغۇ دۇنيادا تەڭداشسىز غالىب پادىشاھ، شۇنداق بولسىمۇ دۈشمەن-گە سەل قارىغىلى بولمايدۇ.

تاھىر خىزىم پادىشاھنىڭ رائىلەگە بولغان ھۆرمىتى ئې-شىپ، ئۇنى ئۆزىگە باش مەسلىھەتچىلىككە تەيىنلەپتۇ. رائىلە ھۆرمەتلىك ئادەمگە ئايلىنىپتۇ.

قېيناتىسىنىڭ لەشكەر تارتىپ كېلىۋاتقانلىقىدىن سارا-سىمىگە چۈشكەن تاھىر خىزىم پادىشاھ شۇ كۈنى ۋەزىرلىرى بىلەن لەشكەر باشلىقلىرىنى چاقىرىپ يىغىن ئېچىپتۇ. يى-غىندا خوجا ئەكبەر پادىشاھنىڭ جازا يۈرۈشىگە تاقابىل تۇ-رۇش تەدبىرلىرى مۇزاكىرە قىلىنىپتۇ. يىغىندىن كېيىن تەييارلىق ئىشلىرى ئىشلىنىشكە باشلاپتۇ. شۇ ئارىلىقتا خوجا ئەكبەر پادىشاھنىڭ لەشكەرلىرى شەھەر ئەتراپىغا باستۇرۇپ

كەپتۇ. پادىشاھ شەھەر دەرۋازىسىنى مەھكەم بېكىتىشنى بۇي-رۇپتۇ. ئۆزى باش بولۇپ لەشكەرلەرنى ئۇرۇشقا سەپەرۋەر قىپتۇ. رائىلە ئۇنىڭغا ئەقىل ئۆگىتىپ، بىللە يۈرۈپتۇ. مانا شۇنىڭدىن باشلاپ ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدا كېچە - كۈندۈز جىددىي جەڭ بوپتۇ. ھېچقايسىسى بىر - بىرىنى يېڭەلمەپتۇ. خوجا ئەكبەر پادىشاھ شەھەرنى مۇھاسىرە قىلىپ يېتىپتۇ. كۈنلەر، ئايلار ئۆتۈپتۇ. سىرت بىلەن ئالاقىسى ئۈزۈلگەن شە-ھەرى كىتىك خەلقى ھەر جەھەتتىن قىيىنچىلىققا ئۇچراپتۇ، لەشكەرلەرنىڭ روھى چۈشۈپ جەڭگىۋارلىقى ئاجىزلىشىپتۇ. مۇشۇ پەيتتە خوجا ئەكبەر پادىشاھ ھۇجۇمنى تېخىمۇ كۈچەي-تىپتۇ. تاھىر خىزىم پادىشاھنىڭ لەشكەرلىرى ئوڭۇشسىزلىق-قا ئۇچراپ، زىيان بارغانسېرى كۆپىيىپتۇ. بۇ ئەھۋالنى كۆ-رۈپ تاھىر خىزىم پادىشاھ قاتتىق ساراسىمىگە چۈشۈپتۇ. ئۇ رائىلەنى پىنھان جايغا چاقىرىپ مۇنداق دەپتۇ:

— قۇتقا، سەن مېنىڭ بېشىمغا كەلگەن بالايىئاپەتلەرنى كۆرۈۋاتىسەن، شەھەر خەۋپ ئىچىدە قالدى. مەن قانداق قىل-سام بولىدۇ؟ بىر مەسلىھەت كۆرسەت!

رائىلە خالتىسىدىن ئالا - بۇلىماچ تاشلارنى ئېلىپ رەم سېلىشقا باشلاپتۇ. بىردەم ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ مۇنداق دەپتۇ:

— دۈشمەنلەرنىڭ شەھەرگە باستۇرۇپ كىرىشىگە ئاز قالدى. سىزنىڭ غەلىبە قازىنىشىڭىزدىن ئۈمىد يوق...

تاھىر خىزىم بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھوش - كاللىسىنى يو-قىتىپ، داڭقېتىپ تۇرۇپ قاپتۇ. بۇ ھالنى كۆرگەن رائىلە پادىشاھقا:

— پادىشاھ بولغان كىشى خەۋپ - خەتەر ئالدىدا گاڭ-گىراپ قالماسلىقى، بەلكى ئۇنى يېڭىدىغان ئىشەنچىسى بولۇشى لازىم، — دەپ نەسىھەت قىپتۇ. تاھىر خىزىم:

— قۇتقا، قانداق قىلىمەن؟ ماڭا تېزدىن بىر يول كۆر-سەت ! — دەپ يالۋۇرۇپتۇ.

— پادىشاھىئالەم، مالال كەلمىسە، ئاخىرقى قېتىم بىر-دىغان بىر مەسلىھەتىم بار، شۇنى سىزگە ئېيتىپ باقاي.

— بولىدۇ، ئېيت !

— سىز پادىشاھلىقنى ماڭا ۋاقىتلىق ئۆتكۈزۈپ بېرىڭ، ئاۋۋال خۇداغا، ئاندىن قالسا پۇقراغا، لەشكەرگە تايىنىپ جەڭ قىلىپ باقاي، تەلىيىم ئوڭدىن كېلىپ جەڭدە غەلىبە قىلىپ قالسام، جەڭدىن كېيىن پادىشاھلىقنى قايتۇرۇپ بېرىمەن. ئۇ ۋاقىتتا شەھىرى كىتىكلا ئەمەس، زوركىت شەھىرىگىمۇ پا-دىشاھ بولىسىز.

ئاپەتتىن تېزرەك قۇتۇلۇشنى ئويلىغان تاھىر خىزىم ما-قۇل بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پادىشاھلىقنى رائىلەگە ئۆتۈنۈپ بېرىپ، ئالتۇن تاجىنى بېشىدىن ئېلىپ ئۆز قولى بىلەن رائىلەنىڭ بېشىغا كىيدۈرۈپ قويۇپتۇ. رائىلەنىڭ پادىشاھ بولغانلىقى پۈتۈن شەھەرگە جاكارلىنىپتۇ. رائىلە پادىشاھ بولغاندىن كېيىن، ئالدى بىلەن پۈتكۈل شەھەر خەلقىنى بىر يەرگە يىغىپتۇ، ئاندىن ئوتتۇرىغا چىقىپ خالايىققا مۇنداق دەپتۇ:

— پۇقرالىرىم، ئەر - ئايال، قېرى - ياش قېرىنداشلى-رىم، مەن سىلەرگە ئوچۇق - ئاشكارا جاكارلايمەنكى، ھازىر ھەممىمىزنىڭ ئەڭ مۇقەددەس ئانىسى، كىندىك قېنى تۆكۈل-گەن جانجان يۇرتىمىز دۈشمەنلەرنىڭ قامالى ئاستىدا تۇر-ماقتا. بىزگە كېلىدىغان خەۋپ - خەتەر قاش - كىرپىك ئا-رىلىقىدا قالدى. ئاتا - بوۋىلىرىمىز: «ئانا يۇرتۇڭ ئامان بول-سا، رەڭگىرويىڭ سامان بولماس» دەپ، ناھايىتى توغرا ئېيت-قان. بىزنىڭ ئالدىمىزدا ئىككى يول تۇرۇپتۇ: بىرى، دۈشمەن-لەرگە ئەل بولۇپ، قۇللۇقتا سارغىيىپ ياشاش؛ يەنە بىرى،

دۈشمەنلەرگە قارشى جەڭ قىلىپ، ئۆزىمىزنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىنى ساقلاپ، ئەركىن - ئازادە ياشاش. بىز قايسى يولدا ماڭىمىز، قېنى ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ؟

رائىلەنىڭ سۆزلىرى خالايىققا تەسىر قىپتۇ. ئۇلار بىردەكلا:

— بىز كېيىنكى يولدا ماڭىمىز، — دەپ جاۋاب قايتۇرۇشۇپتۇ. خەلقنىڭ ساداسىنى ئاڭلىغان رائىلە تۆمۈرنى قىزدىقىدا سوقۇش ئۈچۈن سۆزىنى يەنە داۋاملاشتۇرۇپتۇ:

— ئەلۋەتتە كېيىنكى يولدا مېڭىشىمىز لازىم. بۇنىڭ ئۈچۈن سىلەرگە مۇراجىئەت قىلىمەنكى، ھەممىمىز بىر ياقىدىن باش، بىر يەڭدىن قول چىقىرىپ دۈشمەنلەرگە قارشى قەھرىمانلارچە جەڭ قىلىشىمىز كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا، بىز چوقۇم مەقسىتىمىزگە يېتەلەيمىز.

خالايىق بۇنىڭغا قىزغىن ئاۋاز قوشۇپتۇ. رائىلە ۋەزىرلەرنى، دانىشمەنلەرنى، لەشكەر باشلىقلىرىنى ئارقىسىغا سېلىپ، شەھەر مۇداپىئەسىنى كۆزدىن كەچۈرۈپتۇ. خىزمەتتە بوشاڭلىق قىلغان باشلىقلارنىڭ ئەمىلىنى ئېلىپ تاشلاپ، ئورنىغا يېڭىدىن باشلىق تەيىنلەپتۇ. ئۆلگەن لەشكەرلەرنىڭ ئورنىغا يۇقىرالاردىن يېڭى لەشكەر ئېلىپ تولدۇرۇپتۇ. قىسقىسى، ھەر تەرەپلىمە تەييارلىقلار ياخشى ئىشلىنىپتۇ. شۇنىڭ نەتىجىسىدە، خوجا ئەكبەر پادىشاھنىڭ بىرقانچە قېتىملىق شىددەتلىك ھۇجۇمى چېكىندۈرۈلۈپتۇ. خوجا ئەكبەر پادىشاھ شەھىرى كىتىكلىكلەرنىڭ بۇنداق كۈچىيىپ كەتكەنلىكىدىن ھەيران قاپتۇ. ئۇ ھۇجۇم قىلىشنى توختىتىپ، شەھەرگە بولغان قامالنى تېخىمۇ كۈچەيتىشكە باشلاپتۇ، شەھەرگە سىرتتىن بىر تال قۇشنىمۇ كىرگۈزمەپتۇ. مۇشۇنداق ھالەتتە كۈنلەر، ئايلار ئۆتۈپتۇ. شەھىرى كىتىك خەلقىنىڭ يەيدىغان ئوزۇقى، قالايدىغان ئوتۇنى، ئىچىدىغان سۈيى قالماي، زور

قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەپتۇ. بۇ قىيىنچىلىقلار ئۇلارنى ئۇرۇش قىلىش جاسارىتىدىن مەھرۇم قىپتۇ. مۇشۇ پەيتتە خوجا ئەكبەر پادىشاھ ئەسكەرلەرنى قايتا تولۇقلاپ، شىددەتلىك ھۇجۇمغا ئۆتۈپ، شەھىرى كىتىكنى ئىشغال قىپتۇ. خوجا ئەكبەر پادىشاھ رائىلەنى ئەسىرگە ئاپتۇ. ئۆزىگە خەۋەر ئەكەلگەن بۇ دەللىنىڭ ئەمدىلىكتە پادىشاھ بولۇۋالغانلىقىدىن ھەيران قاپتۇ. تاھىر خىزىمنىمۇ ئىزدەپ تېپىپ ئەسىرگە ئاپتۇ. ئاچ - زارلىقتا قالغان شەھىرى كىتىك خەلقىگە كىرەكلىك نەرسىلەرنى تارقىتىپ بېرىپ، دەردىگە دەرمان بوپتۇ. يۇرت ئىچىدە تىنچ - ئامانلىق ئورنىتىلىپ، خەلقنىڭ تۇرمۇشى ئەسلىگە كېلىشكە باشلاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن خوجا ئەكبەر پادىشاھ جاكارچىلار ئارقىلىق پۈتۈن خەلقنى بىر يەرگە توپلاپتۇ. تاھىر خىزىم بىلەن رائىلەمۇ بىر يەرگە كەلتۈرۈلۈپتۇ. ئاندىن كېيىن خالايىق ئالدىدا سوراقنى باشلاپتۇ:

— ئەي ئاسىي قاتىل! مەلىكە گۈلنىسانى نىمىشقا دارغا ئاسقۇزدۇڭ؟! — خوجا ئەكبەر پادىشاھ تاھىر خىزىمدىن سوراپتۇ. تاھىر خىزىم تىترەپ تۇرۇپ، بولغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئاندىن كېيىن رائىلە سوراق قىلىنىپتۇ. رائىلە ئۆزىنىڭ قىلمىشىنى مۇنداق بايان قىپتۇ:

— مەن ھازىر بىر قېرى كالا، قېرى كالا پىچاقتىن قورقمايدۇ. مېنىڭ كۆرىدىغان كۈنۈم مەشەگچە. مەن پۈتۈن سىرنى ئاشكارىلاي: مەن كىچىكىمدىن تارتىپ پىتنە - پاسات تارقىتىپ، كىشىلەرنى بالايىئاپەتكە دۇچار قىلىشنى كەسىپ قىلىپ كەلدىم. كۈندە بىرىنى ئالداپ بالايىئاپەتكە دۇچار قىلمىسام، كۆڭلۈم ئارام تاپمايدۇ. بىر كۈنى مەلىكە گۈلنىسامېنى رەم سېلىپ بېرىشكە چاقىردى ...

رائىلە ئۆزىنىڭ قىلغان ـ ئەتكەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى كۆپچىلىك ئالدىدا ئىقرار قىپتۇ.

خوجا ئەكبەر پادىشاھ، تاھىر خىزىم پادىشاھ ۋە پۈتۈن شەھەر خەلقى يۇقىرىدا بولغان كۆڭۈلسىز ئىشلارنىڭ ھەممىسى رائىلەنىڭ سەۋەبى بىلەن بولغانلىقىنى بىلىپ، ئۇنىڭغا نەپرەت ياغدۇرۇپتۇ. خوجا ئەكبەر پادىشاھ ئەل ئىچىدىكى مۇشۇنداق يامان شۇمبۇيىلارغا ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن رائىلەنى نەق مەيداندا دارغا ئېسىشنى بۇيرۇپتۇ. رائىلە دارغا ئېسىلىپتۇ. بۇنىڭدىن پۈتۈن شەھىرى كىتىك خەلقى شاد ـ خۇراملىقتا چۆمۈلۈپتۇ. خوجا ئەكبەر پادىشاھ ئەل ئالدىدا تاھىر خىزىمغا قاراپ:

— مەن سېنى ئەقىل ـ ھوشى جايىدا دەپ كۈيئوغۇل قىلغانىدىم. خەير، ئاتا ـ بالا بولغانلىقىمىز ئۈچۈنلا گۇناھىڭدىن كەچتىم. سەن قىلغاننى مەن قىلماي. بۇنىڭدىن كېيىن ئەقىل ـ ھوشۇڭ بىلەن ئىش قىلارسەن. مەن سېنى بۇ شەھەرگە قايتا پادىشاھ قىلىپ تەيىنلەيمەن. ئادىللىق بىلەن ئىش قىلىشىڭنى، يۇرتنى گۈللەندۈرۈپ، گۇناھىڭنى يۇيۇشۇڭنى ئۈمىد قىلىمەن، — دەپتۇ.

تاھىر خىزىم ئۆزىنىڭ گۇناھىنى تونۇپ، قېيناتىسىنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ ھۆكۈرەپ يىغلاپتۇ. خوجا ئەكبەر پادىشاھ ئۇنى ئورنىدىن يۆلەپ تۇرغۇزۇپ:

— خەلقىڭنى رازى قىلساڭلا مەن سەندىن رازى! — دەپتۇ.

— بولىدۇ، دادا، مەن بۇنىڭدىن كېيىن سىزنىڭ دېگىنىڭىزدەك قىلىمەن، — دەپتۇ تاھىر خىزىم پادىشاھ. بۇ ئىش شۇنىڭ بىلەن تاماملىنىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن خوجا ئەكبەر پادىشاھ زوركىت شەھىرىگە قاراپ يولۇپ كېتىپتۇ.

تاھىر خىزىم پادىشاھلىق تەختىگە ئولتۇرۇپ، شەھىرى كىتىكنى قايتا گۈللەندۈرۈشكە بەل باغلاپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىشقان ئادرېسى

تەۋەككۇل ئوغرى بىلەن شاھزادە

خانتەڭرىگە قار چۈشمىگەن قەدىم زامانلاردا، چېكى يوق يايلاق ۋە چىرايلىق قىشلاقلاردا، خەلقنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇپ يۈرتنى ئادىل سورىغان سەلتەنەتلىك بىر شاھ ئۆتكەنكەن. ئۇ شاھ پۈتۈن ئۆمرىنى پۇقرالارنىڭ غېمى ئۈچۈن سەرپ قىلىپ، ئۆز ئوغلىنى تەربىيىلەشكە ۋاقىت ئاجرىتالمىغانكەن. شاھزادە ھۇرۇن ۋە ئويۇن قېپى بولۇپ، دادىسىنىڭ مال - دۇنياسىنى بەتخەجلىك بىلەن بۇزۇپ - چاچقاننى ئاز، دەپ ھە دېسىلا خەزىنىنى زىيارەت قىلىشنى باھانە قىلىپ، ئالتۇن - كۈمۈشلەرنى ئوغرىلاپ ئاچىقىپ خەجلەيدىغان بولۇۋاپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە، شاھ ئوق ئۈستىدە قازا قىلىپ، شاھزادە تەختكە چىقىپتۇ. ئۇ ئۆزىنى يامان ئىشلاردىن توسۇغان ۋەزىر - ئۆلىمالارنى زىندانغا تاشلاپ، ھىيلىگەر، كاززاپلارنى ئەتراپىغا توپلاپتۇ. يۈرتنىڭ بېشى بۇزۇلغاچقا، ئەلدىن بەرىكەت قېچىپ، ئوغرى - يالغانمۇ كۆپىيىشكە باشلاپتۇ. بىر كۈنى قەلئە ئەتراپىدىكى بىرنەچچە باي ئەرز ئېيتىپ شاھزادىنىڭ ئالدىغا كەپتۇ. ئۇلارنىڭ بىرى:

— شاھىم، كېچە تاغدا تۆت يۈز تۇياق ساغلىقىمنى ئوغرى ئېلىپ كەتتى، — دەپتۇ. يەنە بىرى:

— شاھىم، كېچىدىن باشلاپ قەلئە ئەتراپىدىكى بارلىق

پۇقرا ـ قەلەندەرلەرنىڭ ئۆيىدىكى قازاندا گۆش قاينىدى، ــ دەپتۇ. يەنە بىرى بولسا:

ــ شاھىم، يۇرتىمىزدا تەۋەككۇل ئاتلىق بىر ئوغرى پەيدا بوپتۇ. ئۇ مالدارنىڭ مېلىنى ئوغرىلاپ، يوقسۇللارغا بۆلۈپ بېرىمىش، ــ دەپتۇ.

شاھزادە بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئالاقزادە بولۇپ، ۋەزىر ـ ئۆلىمالىرىنى چاقىرىپ مەسلىھەت سوراپتۇ.

ــ جانابىي ئالىيلىرى، ئۆمۈر بويى ئىشلەتمىگەن ھېلىقى ئاق نار تۆگىنى ئەمدى ئىشقا سالساق، ــ دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ بىر ۋەزىر. قالغانلارمۇ ئۇنى قوللاپ، تەۋەككۇل ئوغرىنى تۇتۇش ئۈچۈن ئاق نار تۆگە قويۇپ بېرىلىپتۇ ۋە قارىسىنى يوقاتماي كۆزىتىپ مېڭىشقا ياساۋۇل بەلگىلەپتۇ.

شاھ ئوردىسىدا بېقىلغان بۇ تۆگە ئاجايىپ خاسىيەتلىك بولۇپ، ئۇ ئوغرىنىڭ قولى تەگكەن مالنى بىر پۇراپلا ئوغرىدىنى نەدىن بولسۇن ئىزدەپ تاپالايدىكەن.

ئەمدى گەپنى تەۋەككۇلدىن ئاڭلايلى:

تەۋەككۇل ئەسلىدە نامرات يىللىقچى بولۇپ، ئەل ـ يۇرتتىكى نامراتچىلىققا چىدىماي، مۇلۇكدارلارنىڭ قولىدىكى مال ـ دۇنيانى تەڭشەش ئۈچۈن بەل باغلاپ چىققانىكەن. ئۇ ھەر دائىم ئوغرىلىغان مال ـ دۇنياسىنىڭ بىرىنىمۇ قالدۇرماي نامرات، كەمبەغەللەرگە بۆلۈپ بېرىدىكەن، شۇڭا خەلق ئۇنى تولىمۇ ياخشى كۆرىدىكەن. تەۋەككۇل تاغ ـ ئېدىرلارنى بىرەر قۇر تەڭشىگەندىن كېيىن، قەلئە ئىچىنىمۇ تەڭشەپ قويۇش ئۈچۈن شەھەرگە قاراپ ئاتلىنىپتۇ. ئۇ بىرىنچى كېچىدىلا تۆت يۈز تۇياق ساغلىقنى ھەيدەپ كېلىپ، ئەتراپتىكى كەمبەغەللەرگە تارقىتىۋېتىپتۇ. ئۇنىڭ يالغۇز بىر قېرى ئانىسىلا بار ئىكەن. تەۋەككۇل ھويلىدا ئوتۇن يېرىۋاتقاندا، سې-

غىزغاننىڭ شاراقلىغىنىنى ئاڭلاپ دەرەختىن چىقىپ يولغا قاراپ، يىراقتىن بىر ئاق نار تۆگىنىڭ ئۇدۇل بۇلاققا كې-لىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. تەۋەككۇل ئانىسىنى خەۋەرلەندۈرۈپ قويۇپ، ئىشىك تۈۋىدە پالتىنى تۇتۇپ تۇرۇپتۇ. تۆگە ھويلا ئىشىكىدىن بېشىنى تىقىشى بىلەن تەڭ ئۇ بويىنىغا پالتا تو-رۇپ تۆگىنى ئۆلتۈرۈپتۇ ـ دە، دەرھال بولۇڭدىكى ئوت ـ چۆپ دۆۋىسىگە كۆمۈپ قويۇپ، ئۆزى چىرايلىق بىر قىزنىڭ سىياقىدا ياسىنىپ، ئانىسىغا:

— ئەگەر ياساۋۇللار كېلىپ، ئىچكەركى ئۆيگە كىرىمەن دېسە، مېنىڭدىن رۇخسەتسىز كىرگۈزمىگىن، — دەپ تاپىلاپ قويۇپ، ئۆزى ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپ كېتىپتۇ.

ئۇزۇن ئۆتمەي ئۈچ نەپەر قوراللىق ياساۋۇل ھويلىغا كى-رىپتۇ ۋە مومايدىن تۆگە كۆرگەن ـ كۆرمىگەنلىكىنى سوراپ-تۇ. موماي بىر ئاق نار تۆگىنىڭ ئالدى ئىشىكتىن كىرىپ، ئارقا ئىشىكتىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى ئېيتىپ، تۆگىنىڭ تۇياق ئىزىنىمۇ كۆرسىتىپ قويۇپتۇ. دەل شۇ ئەسنادا ئىچ-كەركى ئۆينىڭ دېرىزىسىدىن ناز اكەتلىك بىر گۈزەل قىزنىڭ ناز بىلەن بېقىپ قاراۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ياساۋۇللارنىڭ بۇ يەردىن كەتكۈسى كەلمەپتۇ ۋە مومايدىن ئۇسسۇزلۇق سوراپتۇ. موماي چاي قاينىتىپ بېرىشكە رازى بولۇپ، ياساۋۇللارنى دالان ئۆيگە باشلاپ كىرىپتۇ. ئۇلار ئىچكەركى ئۆيدە دۇتار چېلىپ ئولتۇرغان گۈزەل قىزنى كۆرۈپ، ئاشىقى بىقارار بو-لۇشۇپتۇ. موماي ئىچكەركى ئۆينىڭ ئىشىكىنى يېپىپ قويۇپ چايغا تۇتۇش قىپتۇ. چايدىن كېيىن ياساۋۇللار قىزنى زىيارەت قىلىشنى ئۆتۈنۈپتۇ.

— قىزىم ئەركەك يۈزى كۆرمىگەن، يۈزى تۆۋەن، سىلەرنى كۆرۈپ قورقۇپ كەتمىسۇن، بىردىن ـ بىردىن كىرىڭلار، —

دەپتۇ موماي.

ئىچكەركى ئۆيگە تۇنجى قېتىم كىرگەن ياساۋۇل ئىشىكنى چىڭ يېپىپ قويۇپ، ئالدىغا ئۈچ قەدەم ماڭغانىكەن، ئاينىڭ ئاستىدىكى تاختاي تۇيۇقسىز پەسكە قايرىلىپ ياساۋۇل چوڭقۇر ئورىغا «گۇپ» قىلىپ چۈشۈپ ئۆلۈپتۇ. تەۋەككۇل كېيىنكىلىرىنىمۇ خۇددى شۇنداق يوقاتقاندىن كېيىن ئۆينىڭ ئىچىگە كولىغان ئورىنى كۆمۈپ تاشلاپ، تۆگىنىڭ گۆشىنى قاق قىلىپ، مېيىنى كۆيدۈرۈۋاپتۇ.

نار تۆگە ۋە ئۈچ ياساۋۇلدىن ئايرىلغان شاھزادە كېچىچە ئۇخلىماي تەسلىكتە تاڭنى ئاتقۇزۇپتۇ. ئەتىگەندە شەھەردىكى چوڭ سەرراپ داد ـ پەرياد ئۇرۇپ يىتىپ كەپتۇ ۋە كېچىدە پۇتۇن ئالتۇن ـ كۈمۈشلىرىنىڭ ئوغرىلانغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. ئالاقزادە بولغان ۋەزىر ـ ئۆلىمالار دەرھال شاھ ئوردىسىغا ھازىر بولۇپ، يىغىلىش قىپتۇ. شاھزادە جىددىي تەدبىر قوللىنىشىنى قاتتىق تەلەپ قىپتۇ. ئۇلار: «تاغ باغرىدا ياشايدىغان يەتمىش ئىككى خىل ھىيلىسى بار بىر جادۇگەر كەمپىر بار، تەۋەككۇل ئوغرىنى شۇ تاپالايدۇ» دەپتۇ. شاھزادە دەرھال قوشۇلۇپ:

— بىز ئۇنى چاقىرتىپ كېلەيلى، — دەپتۇ.

جادۇگەر كەمپىر ئوردىغا كەلتۈرۈلگەندىن كېيىن ئەھۋالنى ئۇقۇپ، تەۋەككۇلنىڭ خەۋىرىنى ئەكېلىشكە يەتتە كۈنلۈك مۆھلەت بىلەن يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇ مەھەللىلەرنى ئارىلاپ يۈرۈپ ھەر خىل ھىيلە ـ نەيرەڭ بىلەن تەۋەككۇلنى ئىزدەپتۇ، زادىلا تاپالماپتۇ. ئارىدىن ئالتە كۈن ئۆتۈپتۇ. ئالتە كۈن ئىچىدە تەۋەككۇل ئوردا ئەتراپىدىكى ئالتە چوڭ زومىگەرنىڭ مال ـ دۇنياسىنى يۈيۈپ ـ تاراپ يەرلىكىدە قويۇپ بوپتۇ.

يەتتىنچى كۈنى ئەتىگەندە كەمپىر بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ تەۋەككۇلنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا كەپتۇ ۋە نالە قىلىپ،

ئۇن سېلىپ يىغلاشقا باشلاپتۇ. تەۋەككۇل يىلىك — تىڭلاپ بې-
قىش ئۇچۇن شەھەرگە كىرىپ كەتكەنىكەن، يالغۇز قالغان ئانا
كەمپىرنىڭ يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ، ئىشىك ئالدىغا چىقىپتۇ.

— يالغۇز ئوغلۇم بار ئىدى، — دەپ نالە قىپتۇ جادۇ-
گەر كەمپىر، — ئالتە ئايدىن بېرى پالەچ بولۇپ يېتىپ قال-
دى. تېۋىپنىڭ دېگىنى بويىچە، ئاق نار تۆگىنىڭ مېيىنى
ئىزدەپ بارمىغان يېرىم قالمىدى. ۋاي بىچارە بالامەي...

تەۋەككۇلنىڭ ئانىسىنىڭ ئىچى سىيرىلىپ كېتىپتۇ ۋە
ئۆيگە كىرىپ، بىر كوزا تۆگە مېيىنى ئۇنىڭغا ئاچىقىپ بې-
رىپتۇ. جادۇگەر كەمپىر كۆپتىن - كۆپ رەھمەت ئېيتىپ
يولغا راۋان بوپتۇ.

بازارنى ئايلىنىپ، كېچىلىك ئوۋنىڭ غېمىنى كۆڭلىگە
پۈكۈپ ئۆيگە قايتىپ كېلىۋاتقان تەۋەككۇل ئۆزىنىڭ ئۆيىدى-
كى تۆگە مېيى قاچىلانغان كوزىنى كۆتۈرۈپ ئۇچقاندەك يۈ-
گۈرۈپ كېتىۋاتقان جادۇ-
گەر كەمپىرنى كۆرۈپ،
ئانىسىنىڭ ساددىلىق قى-
لىپ سىرنى ئاشكارىلاپ
قويغانلىقىنى پەملەپتۇ -
دە، جادۇگەر كەمپىرنىڭ
يولىنى توسۇپ:

— هارمىغايلا، موما،
بەكمۇ ئالدىراشقۇ، كوزى-
لىرىنى كۆتۈرۈۋشۇپ بې-
رەيمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— رەھمەت، بالام،
ئوغلۇم پالەچ بولۇپ يې-

تىپ قالغانىدى. مىڭ تەسلىكتە ئازراق ئاق نار تۆگىنىڭ مېيىنى تېپىپ كېلىۋاتىمەن، — دەپتۇ جادۇگەر كەمپىر.

— ھەي، تۆگە مېيىغا قارىغاندا كاللا - پاقالچىقى ياخشىراق شىپا بولىدۇ. مەن سىلىگە ئاق نار تۆگىنىڭ كاللا - پاقالچىقىنى ئېلىپ بېرەي، — دەپتۇ تەۋەككۇل ئۇنى ئالداپ.

تۆگىنىڭ مېيىغا قارىغاندا نەق كاللىسىنى كۆتۈرۈپ بارسا تېخىمۇ ياخشى دەلىل بولىدىغانلىقىنى ئويلىغان جادۇگەر كەمپىر ماقۇل بولۇپ، تەۋەككۇلنىڭ ئارقىسىدىن ئۇنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. تەۋەككۇل ئۇنىڭ ئىككى قولىنى چاناپ ئېلىپ، جەسىتىنى كۆمۈپ تاشلاپتۇ.

شۇ كېچىسى تەۋەككۇل پادىشاھ ئوردىسىدىكى خەزىنىگە ئوغرىلىققا كىرىپ، ھەربىر ئامباردىن ساناپ ئون تىللا، ئون يامبۇدىن ئېلىپ، شاھقا ئاگاھلاندۇرۇش بېرىپتۇ.

جادۇگەر كەمپىردىن ئايرىلىپ ئالاقزادە بولۇپ كەتكەن ئوردا ئەھلى كېچىدىكى ئوغرىلىقتىن خەۋەر تېپىپ، تېخىمۇ قورقۇشۇپ كېتىپتۇ. شاھزادە سەھەردىلا پۈتۈن ۋەزىر - ئۆلىمالارنى يىغىپ، تەۋەككۇلنى تۇتىدىغان ياخشى چارە تېپىشمىسا، ھەممىسىنىڭ كاللىسىنى ئالىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرۇپتۇ. ۋەزىر باش قاتۇرۇپ ئوبدان بىر چارىنى تېپىپتۇ.

ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپتۇ. ھەر كۈنى دېگۈدەك تالاي پاراكەندىچىلىكلەر يۈز بېرىپ تۇرۇپتۇ. بىر كۈنى چۈشتە تەۋەككۇل كوچا - كوچىلارغا چاپلىنىۋەتكەن شاھنىڭ پەرمانىنى ئوقۇپتۇ. پەرماندا: «ئوردا ئارقىسىدا مەخسۇس ساراي سالدۇردۇم، يەتتە قەۋەت ساراينىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ھۇجرىدا مەلىكە تۇرىدۇ. كىم مەلىكىنىڭ بارمىقىدىكى گۆھەر كۆزلۈك ئالتۇن ئۈزۈكنى تۇيدۇرماي ئوغرىلىۋالسا، مەلىكىگە قوشۇپ پادىشاھلىقىمنى بېرىمەن» دېيىلگەنىكەن. تەۋەككۇل تامدىكى پەرماننى

www.uyghurkitap.com

سويۇۋېلىپ قاتلاپ يانچۇقىغا ساپتۇ ـ دەرھال ئوردىنىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپتۇ. ئۇ يەردە بىر نەچچە مىڭ مەدىكار پالاتىنى ئالدىراش ئىشلەۋاتقانىكەن. تەۋەككۇل مەدىكارلارغا ئۇ ئېلىپ كېتىۋاتقان سېۋەتنى كۆتۈرۈشۈپ بەرگەن بولۇپ جىسەكچىدىن ئۆتۈپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىغا كىرىۋاپتۇ. ئۇ قورۇلۇشنىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا كېلىپ، بىر ئىشلەمچىدىن:

ــ ئاغىنە، سىلەرنىڭ كولاۋاتقىنىڭلار قايسى ئۆينىڭ ئۇلىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ مەلىكە خېنىمنىڭ ئۆيى، كەڭلىكىنى كۆرمىدىڭلىمۇ؟ ــ دەپتۇ ئىشلەمچى ئىككى غۇلاچ كەڭلىكتىكى ئۇلنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ. دەل شۇ پەيتتە بىر جىسەكچى كېلىپ، تەۋەككۇلدىن:

ــ سەن نېمە ئادەمسەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ ناسۋال ساتقىلى كەلدىم، ــ دەپتۇ تەۋەككۇل تەمتىرىمەي.

ــ يوقال! جېنىڭدىن تويدۇڭمۇ؟ ــ دەپ ھېلىقى جىسەكچى ئۇنى قوغلاپتۇ. تەۋەككۇل ھۇجرا تېمىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن قەدەم بىلەن ھېسابلاپ، ئىچىدە ساناپ مېڭىپتۇ، ئۇ شۇ ماڭغىنىچە تاغ باغرىدىكى بوك دەرەخزارلىققا كەلگەندە قەدىمىنى توختىتىپتۇ. ئۇ شۇ يەردىن باشلاپ ساراي ھۇجرىسىغا قاراپ لەخمە كولاشقا باشلاپتۇ.

ئارىدىن ھەپتە ئۆتكەندە ساراي پۈتۈپتۇ. تەۋەككۇلنىڭ لەخمىسىمۇ دەل شۇ كۈنى مەلىكىنىڭ ھۇجرا تېمىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا يېتىپتۇ، پەقەت تامنىڭ بىر قەۋەت سۇۋىقىلا قاپتۇ. تەۋەككۇل ئىشنى پۈتتۈرۈپ بولۇپ، تەييارلىق قىلىش ئۈچۈن ئۆيىگە قايتىپتۇ.

ئۇ كۈنى كېچە بولغاندا لەخمە ئارقىلىق ھۇجرا تېمىغا كەپتۇ. قولىدىكى بىگىزدە تامدىن كىچىككىنە تۆشۈك ئېچىپ

ئۆي ئىچىنى كۆزىتىپتۇ. ئۇ ماموق تۆشەكتە ناز ئۇيقۇدا ياتقان گۈزەل مەلىكىنى، ئۇنىڭ ئاپئاق بىلەكلىرىدىكى ئالتۇن بىلەزۈك ۋە بارمىقىدىكى گۆھەر كۆزلۈك ئالتۇن ئۈزۈكنى كۆرۈپتۇ، ئوتتۇرىدىكى ھۇجرىنىڭ ئەتراپىدىكى سارايلارغا بولسا، يەتتە قەۋەت لەشكەر، ياساۋۇللار قويۇلغانلىقىنى بايقاپتۇ.

تەۋەككۇل يېرىم كېچىدە تامنىڭ سۇۋاقلىرىنى ئاستاغىنا سويۇپ ئېلىۋېتىپ، قوڭغۇراقنىڭ يىپىنى كېسىۋېتىپ، چىراغنى ئۆچۈرۈپ، قاتتىق ئۇيقۇدا ئۇخلاۋاتقان مەلىكىنىڭ يېنىغا كەپتۇ ۋە ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپتۇ. باياتىندىن بېرى يالغاندىن ئۇخلىۋالغان بولۇپ ياتقان مەلىكە كۆزىنى ئاچماستىن جىم يېتىپ، ئەگەر ۋارقىرىسام ياكى سىرتتىكىلەرگە خەۋەر بەرسەم، ئۇ دەرھال قېچىپ كېتىشى مۇمكىن، تامنىڭ ئىچىدىن تېشىپ چىقالىغان ئوغرى چوقۇم تۇتۇق بەرمەيدۇ، شۇڭا ئۇنى ئۆزۈمگە مەھلىيا قىلىپ، مەستخۇش بولغاندا چىڭ تۇتۇۋېلىپ، ۋارقىرىمايمەنمۇ، دەپ ئويلاپتۇ ۋە تەۋەككۇلنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇپ:

— ھەي قورقماس يىگىت، مەن سېنىڭ يۈرەكلىكىڭگە قول قويدۇم، كەلگىن، بىز سىردىشايلى، — دەپتۇ.

تەۋەككۇل مەلىكىنىڭ ھىيلىسىنى پەملەپ، چاندۇرماستىن ئۇنىڭ يېنىدىن ئورۇن ئاپتۇ ۋە ئۇلار شېرىن سۆزلەر بىلەن مۇڭدىشىپتۇ. تەۋەككۇل مەلىكىنى گەپكە سېلىپ قويۇپ، شاھنىڭ نامى پۈتۈلگەن ئالتۇن ئۈزۈكنى ئۇنىڭ بارمىقىدىن سۇغۇرۇۋاپتۇ. مەلىكە بۇنى سېزىپ قاپتۇ ۋە ئۇنىڭغا:

— مەن سېنىڭ باتۇرلۇقۇڭغا قول قويدۇم، مەن ئۆزۈمنى ساڭا بېغىشلايمەن، — دەپتۇ ناز قىلىپ ۋە ئۇنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇۋاپتۇ.

— مەن كېتەي، تاڭ ئاتاي دەپ قالدى، ئەتە كېلەي، —

دەپتۇ تەۋەككۇل، لېكىن مەلىكە زادىلا ئۇنىڭغا: «سەندىن بىر مىنۇتمۇ ئايرىلالمايمەن» دەپ، ئۇنى چىڭ تۇتۇۋېتىپتۇ.

— تالادىن بىرى قارىغاندەك قىلىدۇ، مەن دېرىزىدىن قاراپ باقاي، — دەپتۇ تەۋەككۇل ئورنىدىن تۇرۇپ.

— ياق، مېنى ئالداپ قېچىپ كېتىسەن، — دەپ مەلىكە ئۇنىڭ قولىنى قويۇۋەتمەي چىڭ تۇتۇۋاپتۇ. تەۋەككۇل:

— بولمىسا بىر قولۇمنى تۇتۇپ تۇرۇڭ، مەن دېرىزىدىن قاراپ بېقىپ ئاندىن ئولتۇرىمەن، — دەپتۇ ـ دە، قاراڭغۇدا جادۇگەرنىڭ بىر قولىنى مەلىكىگە تۇتقۇزۇپ قويۇپتۇ. مەلىكە قولنى چىڭ تۇتۇپ تۇرۇپتۇ. بىرئاز ۋاقىتتىن كېيىن ئۇنىڭدا هارارەت يوقلۇقىنى هېس قىلىپ، قولنى تارتىپتۇ. ئۇ دەهشەتلىك چىرقىرىغىنىچە، جېنەكتىن كېسىلگەن قولنى پىرقىرىتىپ تاشلىۋېتىپتۇ. ئىچىدىن چىڭ ئېتىۋېتىلگەن ئىشىكتىن لەشكەرلەر دەرهال كىرەلمەپتۇ. مەلىكە ئېسىگە كېلىپ ئىشىكنى ئاچقاندىن كېيىنلا جىسەكچىلەر ئۆيگە كىرىپتۇ. ئۇلار مەلىكىنىڭ قولىدىكى ئۈزۈكنىڭ يوقلۇقىنى، تامدىكى ئىشىكتەك يوغان تۆشۈكنى ۋە يەردە تۇرغان جادۇگەرنىڭ قولىنى كۆرۈپ ئايلىنىپ كېتىپتۇ.

تاڭ ئاتقاندىن كېيىن ئۇخلاپ قالغان شاهزادە قىيقاس ـ سۈرەننى ئاڭلاپ ئويغىنىپ كېتىپتۇ ۋە دېرىزىدىن سىرتقا قاراپتۇ. قارىسا، ئوردا ئالدىدىكى مەيداندا ۋەزىر ـ ئۆلىمالار، لەشكەر ـ ياساۋۇللار، ئوردا بەگلىرى ۋە ئاۋام خەلق سەپراس بولۇپ تۇرۇشقان، ۋەزىرلەر ئوتتۇرىدىكى شاهانە سۇپەت كىيىنگەن يوچۇن بىر كىشىگە خۇشامەت قىلىپ تۇرغان، ئۇنىڭ پەرمانىنى تۇتۇپ تۇرغان بۇ كىشىنىڭ قولىدا ئالتۇن ئۈزۈك پارقىراپ تۇرغان. شاهزادە ئەهۋالنى چۈشىنىپتۇ ۋە دەرهال كىيىنىپتۇ.

ئەسلىدە تەۋەككۇل كېچىدە جىددىي تەييارلىق كۆرۈپ، تاڭ ئاتقاندا شاھتىن باشقا بارلىق ئوردا ئەمەلدارلىرىنى، لەشكەر باشلىقلىرىنى ۋە ئاۋام خەلقنى ئاتاقلىق سودىگەر نامىدا چوڭ بىر سارايغا چايغا چاقىرغانىكەن. بۇ سودىگەرنىڭ ئىلتىپاتىدىن قورۇق قالماسلىقنى ئويلىغان ئوردا ئەمەلدارلىرى ھەممىسى كېلىشىپتۇ. زىياپەت مول بوپتۇ. ھەممە مۇسەللەس ئىچىپ مەست بولغاندا، تەۋەككۇل قويىنىدىن شاھنىڭ پەرمانىنى چىقىرىپ ئوقۇپتۇ. ۋەزىرلەر ئۇنىڭ قولىدىكى ئۇزۇكنى كۆرۈپتۇ. ئاۋامنىڭ كۆچلۈك بېسىمى ۋە تەنتەنىسى ئۇلارنى زۇۋانغا كەلتۈرۈپتۇ. يېڭى شاھنىڭ نەزەرىدىن چۈشۈپ قېلىشنى خالىمىغان بەگزادە - بايۋەچچىلەر، ۋەزىر - ئۆلىمالار ئارقا - ئارقىدىن ئۇنى: «شاھ ئالىيلىرى» دەپ، خۇشامەت قىلىشقا باشلاپتۇ. تەۋەككۇل ۋاقىتنى غەنىيمەت بىلىپ، ھەممىنى ئوردىغا باشلاپ كەپتۇ.

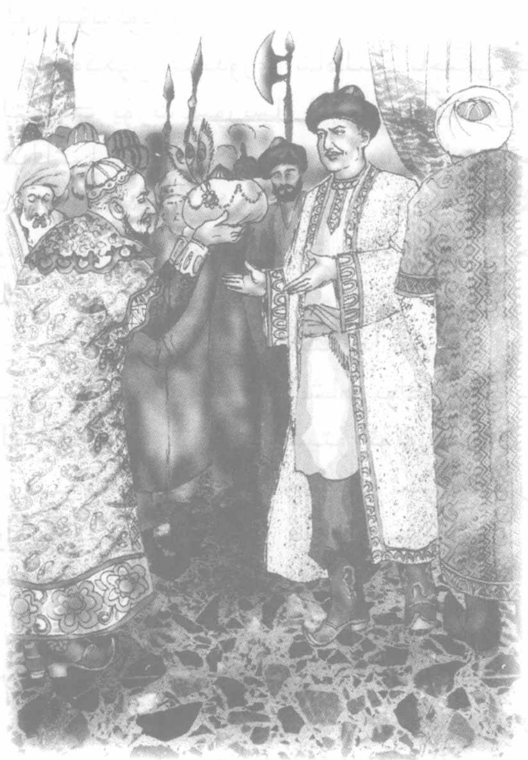

ئىشنىڭ چا-

www.uyghurkitap.com

تاقلىقنى پەملىگەن شاھزادە جىننى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن شاھلىق تاجىنى تەۋەككۈلگە تاپشۇرۇپ، تەزىم بەجا كەلتۈر-گەندىن كېيىن بىر قوشۇق قېنىنى تىلەپتۇ. تەۋەككۈل ئۇ-نىڭغا قاراپ:

— ئىنساپسىزلىقىڭدىن ھارامنى كۆپ يەپسەن، ئەمدى ھالالىنىڭمۇ تەمىنى تېتىپ كۆر. بۇنىڭغا ئازراق دەسمايە بىلەن بىر ئات، ھارۋا بېرىڭلار، چوڭ خوتۇنى بىلەن تۆۋەن مەھەل-لىدىكى كەپىدە ئۆي تۇتۇپ، خادىن كۆمۈر توشۇپ سېتىپ جان باقسۇن، — دەپتۇ.

تەۋەككۈل پادىشاھ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ئادىللىقىدىن خەلق سۆيۈنۈپتۇ.

تەۋەككۈل كۈندۈزى شاھلىق تاجىنى كىيىپ، تەختتە ئولتۇرۇپ يۇرت سوراپ، كېچىسى ئەسكى چاپىنىنى كىيىپ، مەھەللىمۇمەھەللە كېزىپ يۈرۈپ، ئەل - جامائەتنىڭ ئەرز - دادىنى ئاڭلىغاچ، ئەھۋاللارنى تىڭ - تىڭلايدىكەن. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ بۇلۇڭدىكى بىر چايخانىدا ئۈچ ئوغرى بىلەن ئۇچرىشىپ قاپتۇ.

— بىز ئوغرىلىق قىلغاندا تەۋەككۈل ماڭقىسىنىمۇ ئېر-تالمايتتى، مانا ئەمدى پادىشاھ بولۇپ كەتتى. بىزمۇ تازا گالۋاڭكەنمىز، — دېيىشىپتۇ ئۇلار بىر - بىرىگە.

— قولۇڭلاردىن قانچىلىك ئىش كېلەر؟ — دەپتۇ تەۋەك-كۈل ئۇلارغا سىنچىلاپ قاراپ، — قېنى، ئوردا خەزىنىسىگە چۈشمەيلىمۇ؟

— مەن ھەرقانداق ھايۋاننىڭ تىلىنى بىلىمەن، — دەپتۇ بىرى.

— مەن ھەرقانداق دۇنيانى يۇراپ تاپىمەن، — دەپتۇ بىرى.

— مەن كېچىدە كۆرگەن كىشىنى قىرىق يىلدىن كې-

يىنىمۇ تونۇيمەن، — دەپتۇ يەنە بىرى.

— سەنچۇ؟ سېنىڭ قولۇڭدىن نېمە ئىش كېلىدۇ؟ — دەپ سورىشىپتۇ ئۇلار. تەۋەككۇل ئۇلارغا:

— ئوڭ تەرەپتىكى بۇرۇتۇمنى تولغىسام، ھەرقانداق ئادەم تىرىك قالىدۇ، سول تەرەپتىكى بۇرۇتۇمنى تولغىسام، ھەرقانداق ئادەم ئۆلىدۇ، — دەپتۇ.

— پو ئاتماي راستىڭنى ئېيت، — دەپتۇ ئۇلار.

— يەنە ھەرقانداق قۇلۇپنى ئاۋاز چىقارماي ئېچىۋېتەلەيمەن، — دەپتۇ تەۋەككۇل.

ئۇلار ئىشەنمەي زاڭلىق قىلىشىپتۇ ۋە يېرىم كېچە بولغاندا ئوغرىلىق قىلىش ئۈچۈن يولغا چىقىشىپتۇ. ھۇرۇن ئوردا جېسەكچىلىرى يەنە كېچىدە ئۇخلاپ قالغانىكەن. ئۇلار ئوردا خەزىنىسى بار سارايغا بىمالال يېتىپ كەپتۇ. شۇ ئەسنادا ئىت قاۋاپ كەپتۇ ۋە پادىشاھنى كۆرۈپ كەينىگە غىڭشىپ قايتىپتۇ.

— ئاراڭلاردا پادىشاھ بار، ئاگاھ بولۇڭلار دەيدىغۇ بۇ ئىت، — دەپتۇ ھېلىقى ھايۋاننىڭ تىلىنى بىلىدىغىنى.

— جۆيلۈمە، — دېيىشىپتۇ ھەممىسى ئولجىنىڭ قېشىغا كېلىپ قالغاندا قۇرۇق قول كېتىشكە كۆڭلى ئۇنىماي.

— مانا بۇ ئۆيلەردە تىللا بىلەن يامبۇ بار ئىكەن، — دەپتۇ پۇراپ تاپىدىغىنى.

— قېنى، ئاۋاز چىقارماي قۇلۇپلارنى ئاچمامسەن؟ — دەپتۇ ئۇلار تەۋەككۇلگە.

تەۋەككۇل قاراڭغۇدا ئۇلارغا كۆرسەتمەي ئاچقۇچىنى چىقىرىپ سارايىنى ئېچىپتۇ. ئۇلار ئۆلەر - تىرىلىشىگە قارىماستىن تىللا - يامبۇلارنى قوينىغا قاچىلاشقا باشلاپتۇ.

— توختاڭلار! — دەپتۇ تەۋەككۇل ئۇلارغا، — ئاغىنىد-

لەر، بۇ دۇنيا ئۆزىمىزنىڭ، خالىغان چاغدا كىرىپ قانچىلىك ئالىمەن دېسەك ئالالايمىز. هازىر كۆپ ئېلىپ بېسىقتۇرالماي تۇتۇلۇپ قالغۇچە، ئاز ـ ئازدىن ئالامدۇق.

ــ ئىشىكنى قىل! ــ دەپتۇ بىرى ئۇنى ئىتتىرىۋېتىپ.

ــ چاتىقىڭ نېمە؟ سەنمۇ ئالامسەن؟ ــ دەپ ۋارقىراپتۇ يەنە بىرى.

ــ ئەگەر سۆزۈمگە كىرمىسەڭلار، هازىرلا تۇۋلايمەن! ــ دەپ پوپوزا قىپتۇ تەۋەككۇل.

ئۇلار ئۇرغۇن دەتالاشتىن كېيىن تەۋەككۇلنىڭ نەسىھەتىگە كۆنۈپتۇ. تەۋەككۇل ئۇلارنىڭ ھەربىرىگە يۈز تىللا ۋە يۈز يامبۇدىن بېرىپتۇ. ئۆزىمۇ شۇنداق ئاپتۇ. ئۇلار ئۆردىدىن چىقىپ چوڭ كوچىغا يېتىپ كەلگەندە، تەۋەككۇل:

ــ ئاغىنىلەر، مېنىڭ ئۆيۈم يوق، ئاۋۇ تونۇرنىڭ ئىچىدە ياتىمەن. ئەتە نەدە كۆرۈشىمىز؟ ــ دەپتۇ.

ــ تاغنىڭ ئاخىرقى جىلغىسىدىكى بۇك دەرەخلىك ئىچىدە بىر يوغان تاش بار، شۇ تاشنىڭ ئارقىسىدا بىر تۆشۈك بار، شۇ يەردىن كىرسەڭ ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىدە بىز بار، ــ دەپتۇ ئۇلار.

تەۋەككۇل ئوغرىلاردىن ئايرىلغاندىن كېيىن ئوردىغا قايتىپ، ھۇجرىسىغا كىرىپتۇ ۋە ئۇخلاپ قاپتۇ.

ئەتىگەندىلا ۋەزىرنىڭ ئەنسىز ئاۋازى ئۇنى ئويغىتىۋېتىپتۇ.

ــ پادىشاھىم، خەزىنىگە ئوغرى تېگىپتۇ، ــ دەپتۇ ئۇ.

ــ قانچىلىك مال ـ دۇنيا ئوغرىلىنىپتۇ؟

ــ بەش مىڭ تۆت يۈز تىللا بىلەن، بەش مىڭ تۆت يۈز يامبۇ يوق، ــ دەپتۇ ۋەزىر.

ــ شاھلىق تەۋەيىمىزدىكى بارلىق ئادەمنى يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە ئوردا مەيدانىغا يىغىڭ، ــ دەپ

پەرمان بېرىپتۇ تەۋەككۇل.

ۋەزىر چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، تەۋەككۇل لەشكەر باشلىقىغا ئون بەش لەشكەر ۋە ئون بەش هارۋا ئېلىپ ئوغرىلار ياتقان تاغقا بېرىپ، ئۇلارنى مال ـ دۇنياسى بىلەن قوشۇپ تۇتۇپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئۆيىنى ئاختۇرۇشقا ئادەم بەلگىلەپتۇ.

مەيدانغا ئادەملەر يىغىلىپتۇ. هەممە كىشى ياساپ قويغان ئېگىز دارغا ۋەھىمە بىلەن قارىشىپتۇ. تەۋەككۇل پەرمان ئېلان قىپتۇ:

— بەش مىڭ تىللا ۋە بەش مىڭ يامبۇنى ئوغرىلاپ تىدىقىۋالغان ۋەزىرگە ئۆلۈم جازاسى بېرىلسۇن! هەربىرى يۈز تىللا ۋە يۈز يامبۇ ئوغرىلىغان ئوغرىلار ئەنە ئەمدى كەلدى، — دەپتۇ تەۋەككۇل هارۋىغا مال ـ دۇنيالارنى بېسىپ، لەشكەرلەر ئالدىغا سېلىپ هەيدەپ كېلىۋاتقان ئۈچ ئوغرىنى كۆرسىتىپ. ئۇلار يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، كېچىسى كۆرگەن ئادەمنى قىرىق يىلدىن كېيىنمۇ تونۇيدىغان ئوغرى تەۋەككۇلگە:

— پادىشاھىم، ئۇ تەرەپتىكى بۇرۇتلىرىنى تولغىۋەتكەن بولسىلا. بىز قايىل بولدۇق، توۋا قىلدۇق، بىر قوشۇق قېنىمىزنى تىلەيمىز، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ.

تەۋەككۇل ئوغرىلارغا ئون سەر پۇل، بىردىن كەتمەن ۋە بىردىن كېسەك قېلىپى تارقىتىپ بېرىپ، ئۇلارنىڭ كېسەك قۇيۇپ جان بېقىشىغا رۇخسەت قىپتۇ.

تەۋەككۇل ئۆزگە قول قويغان مەلىكىگە ئەلچى كىرگۈزۈپ، ئەلگە كاتتا توي قىلىپ بېرىپتۇ، قېيىناتىسىنى ئوردىغا قايتۇرۇپ كېلىپ، بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ بۇ چەكسىز يايلاق ـ قىشلاقلاردا ئوغرى ـ يالغان قالمىغانىكەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

نىيىتى يامانىڭ قازنى تۆشۈك

بۇرۇنقى زاماندا بىر بوۋاي بىلەن بىر موماي بولغانىكەن. ئۇلار ياش ۋاقتىدىن تارتىپلا كىشىلەرگە چاكار بولۇپ ئىشلەپ، كۈندىلىك يېمەكنى كۈندە تېپىپ، سىبىرىقتال كۈن كەچۈرۈپ كەلگەنىكەن.

ئۇلار شۇ هالدا نۇرغۇن يىللارنى ئۆتكۈزۈپ، چاچ - ساقاللىرى ئاقىرىپ، بەللىرى مۈكچىيىشكە باشلىغان بولسىمۇ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە خۇدانىڭ ئىلتىپاتىغا ئېرىشىپ، ياخشىراق تۇرمۇش كەچۈرۈش ئۈمىدىنى يوقاتماپتۇ. بىراق، خۇدا ئۇلارغا بىرەر پەرزەنتمۇ ئاتا قىلماپتۇ. ئۇلار قېرىپ ئىش - ئوقەتتىنمۇ قاپتۇ، كۈنى تېخىمۇ مۈشكۈللىشىپتۇ. ئاخىر ئۇلار شەهەرنى تاشلاپ، تاغ ئارىسىنى ماكان تۇتۇپتۇ - دە، ئوت - گىياهلارنىڭ يىلتىزىنى كولاپ يېيىشكە مەجبۇر بوپتۇ. كۆزلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ ياۋايى تۇرمۇش بوۋاي - موماينى تېخىمۇ هالسىزلاندۇرۇۋېتىپتۇ. ئۇلار ئۆلەر هالەتتە يېتىپ خۇداغا نالە قىلىپ:

— ئاھ خۇدا، نېمىشقىمۇ دەردىمىزگە يەتمەيدىغانسەن؟! بىزگىمۇ سىڭار كۆزۈڭنى سېلىپ قويساڭ بولمايتتىمۇ؟! — دەپ، قاتتىق يىغلىشىپتۇ. ئۇلارنىڭ نالىسىدىن تاغلار لەرزىگە كېلىپ، خادا تاشلار يېرىلىپ غۇلاپ چۈشۈپتۇ. خۇدانىڭمۇ

رەھمى كەپتۇ.

— خوپ، — دەپتۇ خۇدا ئۇلارغا، — مەن سىلەرگە ئۈچ قېتىم تىلەش ئىمكانىيىتىنى بېرەي، بىرى مومايغا، ئىككىسى بوۋايغا تەئەللۇق بولسۇن. كىم نېمىنى خالىسا سورىغان هامان بەجا كەلتۈرەي، ئاۋۋال نېمىنى تىلەيدىغانلىقىڭلارنى ئوبدان كېلىشىۋېلىڭلار.

— مۇشۇ تاغنى تامامەن ئالتۇن قىلىپ بېرىشنى تىلەيلى، — دەپتۇ موماي نەپسىنى باسالمىغان هالدا ئالدىراپ.

— ئىنساپلىقراق بولغىنىمىز تۈزۈك، — دەپتۇ بوۋاي مومايغا تەسەللى بېرىپ، — سەن سېغىپ ئىچكۈدەك بىر موزايلىق سىيىر تىلە، مەن تېرىقچىلىق قىلغۇدەك بىر ئاز يەر، سۇ تىلەي، شۇنىڭ بىلەن ئانچە - مۇنچە مىدىرلاپ يۈرۈپ هال - كۈنىمىزنى ياخشىلىۋالايلى.

— ئانچە - مۇنچە مىدىرلاپ يۈرۈش؟ بۇ نېمە دېگەنلىرى! — دەپتۇ موماي بوۋايغا تولۇلاپ، — بۇ، تىرىكچىلىك يولىدا گاڭگىراپ يۈرگەنلەرنىڭ ئىشى. خۇدا ئۆزى بېرىشنى ۋەدە قىلغانىكەن، مەن قايتا جاپا چېكىدىغان يولنى تاللىمايمەن، مېنىڭ راهەت تەختىدە پۇت - قولۇمنى سۇنۇپ ياتقۇم بار.

بوۋاي مومايىنىڭ سۆزىگە يەنىلا قوشۇلماپتۇ، موماي ئۆز سۆزىدە چىڭ تۇرۇۋاپتۇ - دە، قاتتىق جاڭجاللىشىپ، بوۋاينى تاشلاپ كېتىپ قاپتۇ. مومايىنىڭ تەرسالىقىدىن رەنجىگەن بوۋاي بىرئاز خاراموش بولۇپ ئولتۇرۇپ قاپتۇ. ئەمما، قەدىناسلىق مېھرى بىلەن يەنە كۆڭلىنى يۇمشىتىش ئۈچۈن مومايىنىڭ كەينىدىن تاپ بېسىپ مېڭىپتۇ.

غەزەپلەنگەن موماي ماڭا - ماڭا تاغدىن هالقىپ بىر تۈزلەڭلىككە چىقىپ قاپتۇ. تۈزلەڭلىكتە ئۈزۈنغا سوزۇلغان هارۋا يولى بولۇپ، ئۇنىڭدا پادىشاهنىڭ شاهزادىسى بىر توپ

كىشىلەرنىڭ ھىمايىسىدە مەپكە ئولتۇرۇپ كېلىۋاتقان ئىكەن. موماينىڭ كۆزى شاھزادىگە چۈشۈپتۇ ـ دە، پەيلى بۇزۇلۇپتۇ. ئۇ ئارقىسىدىن ۋارقىراپ كېلىۋاتقان قەدىناسىغا قارىمۇ قويـ ماي، خۇداغا تىلىكىنى بىلدۈرۈپتۇ:

«ئى قۇدرەتلىك خۇدا، مەن شۇ تاپتا پەرىدىن قالغۇسىز شۇنداق چىرايلىق قىز بولۇشۇم كېرەككى، شاھزادە مېنى كۆرۈش بىلەن ئاشىقى بىقارار بولۇپ، مېنى ئۆز ئەمرىگە ئې- لىش ئۈچۈن مەپىسىگە سېلىپ ئەكەتسۇن!»

موماينىڭ تىلىكى ئېغىزدىن چىقىشى بىلەن ئەجابەت بوپتۇ، شاھزادە ئۆزى ئۈچۈنلا يارىتىلغان بۇ پەرىزاتنى ھۆرمەت بىلەن مەپىسىگە سېلىپ ئەكېتىپتۇ. موماينىڭ كەينىدىن ھا- سىراپ ـ ھۆمۈدەپ يېتىپ كەلگەن بوۋاي ئەھۋالنى كۆرۈپ ئىنتايىن خاپا بوپتۇ ـ دە، خۇداغا نالە قىپتۇ:

«ئى كارامەتلىك خۇدا، ئۇ ئار ـ نومۇسنى يوقاتقان دۈ- يۈزنى چوشقىغا ئايلاندۇرۇۋەتەرسەن!»

شاھزادىنىڭ يېنىدا قىن ـ قىنىغا پاتماي نازلىنىپ ئول- تۇرغان پەرىزات شۇئان چوشقا سۈرىتىگە كىرىپتۇ. بۇ ئەھۋالدىن قاتتىق چۆچۈگەن شاھزادە توۋلىغىنىچە ئۇنى مە- پىدىن ئىتتىرىپ چۈشۈرۈۋېتىپتۇ ـ دە، ئاتلىرىنى بولۇشىچە چاپتۇرۇپ، ھەش ـ پەش دېگۈچە كۆزدىن غايىب بوپتۇ. چوش- قىغا ئايلانغان موماي توپىغا مىلەنگىنىچە خارتىلداپ، نېمە قىلارىنى بىلمەي ئۇيان ـ بۇيان مېڭىپتۇ. ئاقىۋەتتە بوۋاينىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۆزىنى ئۇنىڭ ئاياغلىرى ئاستىغا تاشلاپ، يىغ- لىغىنىچە كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈپتۇ. بوۋاي ئۇنىڭدىن قاتتىق نەپرەتلىنىپ:

ـــ بولدى، كۆرگۈلۈكۈڭ مۇشۇ ئىكەن، ئاخىرغىچە مۇ- شۇنداق ياشا! ـــ دەپ ئەسكى كەپىسىگە قاراپ مېڭىپتۇ.

چوشقا بولسا يالۋۇرۇشنى داۋاملاشتۇرغىنىچە كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈپ، ئۇنىڭدىن بىر قەدەممۇ نېرى كەتمەپتۇ. بوۋاينىڭ ئا-خىر ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپتۇ. ئۇ خۇدا ئۆز ئىختىيارىغا بەر-گەن ئاخىرقى تىلىكىنى ئايالىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بېرىشكە ئىشلىتىپتۇ. موماي ئەسلىگە كېلىپ، قىلمىشىدىن ئەپسۇس-لىنىپ، زار - زار يىغلاپتۇ. بوۋاي ئۇنى جىمىلەپ شۇنداق دەپتۇ:

پەيلىگە يارىشا كۈن كۆرەر ھەركىم،
ياشالماس - يايرالماس ئۇنىڭدىن ئوشۇق.
شۇ بىر سۆز قېپقالسۇن بىزدىن ئەۋلادقا:
«نىيىتى يامانىنىڭ قازىنى تۆشۈك.»

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، «نىيىتى يامانىنىڭ قازىنى تۆشۈك» دېگەن ماقال ئەنە شۇنىڭدىن قالغانىكەن.

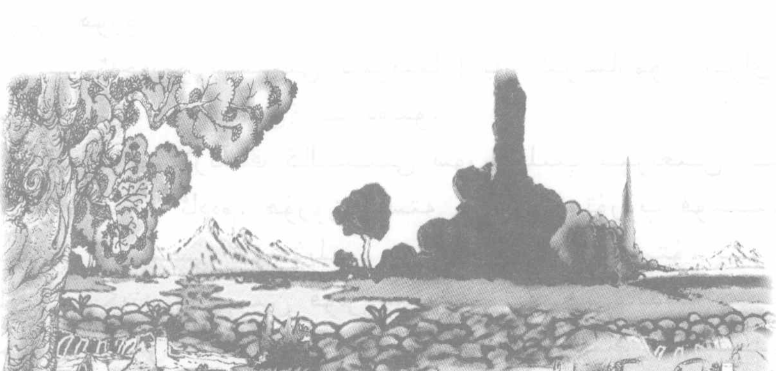

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

ھۆرۈننىڭ بايلىققا ئېرىشىشى

بۇرۇن بىر ھۆرۈن بولغانىكەن، ھۆرۈن بولغاندىمۇ ئىش قىلىشنى زادىلا خالىمايدىغان، ئىشنىڭ ئېتىنى ئاڭلىسا بېشى ئاغرىيدىغان، ئۆتۈپ كەتكەن ھۆرۈننىڭ ھۆرۈنىكەن. خوتۇنى ئىشقا ھەيدىسە، تىللاپ ئۇنىمايدىكەن. خوتۇنىمۇ ئاخىر ئامال قىلالماي، ھۆرۈننى ئۆز مەيلىگە قويۇۋېتىپتۇ. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، يۇرت چوڭلىرىدىن بىرى ھۆرۈنغا نەسىھەت قىلىپ:

— سەنمۇ خۇدانىڭ بەندىسى بولغاندىكىن ئۆزۈڭ ھالال ئەمگەك قىلىپ، يەر تېرىپ جېنىڭنى باقساڭ بولمامدۇ؟! — دەپتۇ. ھۆرۈن:

— ئەجەبمۇ بېشىمنى ئاغرىتتا! يەر تېرىسامۇ تېراي، بىراق نېمىدە تېرىيمەن؟ — دەپتۇ.

— قوشنىلارنىڭ كالىسىنى سورىۋېلىپ تېرىغىن، — دەپتۇ ھېلىقى ئادەم. ھۆرۈن تەستە ئورنىدىن تۇرۇپ قوشنىسىنىڭ كالىسىنى سورىۋېلىپ يەر ھەيدىگىلى بېرىپتۇ، بىر-ئاز ھەيدىگەندىن كېيىن قوش بىرنەرسىگە تاقاشقاندەك قىپتۇ، كالىسىنى توختىتىپ شۇنداق قارىسا، ئاتنىڭ كاللىسىدەك بىرنەرسە چىقىپتۇ. بۇ نەرسە شۇنداق پارقىراق ئىكەنكى، يالت - يۇلت قىلىپ ھۆرۈننىڭ كۆزىنى قاماشتۇرۇۋېتىپتۇ. ھۆرۈن، بۇ نېمىدۇ؟ بىرەر ئادەمدىن سوراپ باقاي

دەپ، ئەتراپىغا قارىسا، يىراقتىن بىر ئادەم كېلىۋاتقۇدەك.

— هوي ئاكا، تېزرەك بۇ ياققا كەلسىلە، — دەپ چاقى-رىپتۇ. ئۇ ئادەم يېقىن كېلىشىگە، ھەي، بۇ بۇلاڭچىمۇ نېمە، دەپ ئويلاپ، چاپىنىنى سېلىپلا ھېلىقى نەرسىگە يېپىپ ئۈستىگە ئولتۇرۇۋاپتۇ - دە، ئۇ ئادەمگە:

— ماۋۇ ئىككى كالامدىن قايسىسى ئىلدامكەن؟ — دەپ سوراپتۇ. ھېلىقى ئادەم:

— ھەي، كالىنى سەن ھەيدىگەن تۇرۇپ ئۆزۈڭ بىلمىسەڭ، مەن نەدىن بىلەي، — دەپ ئاچچىقلىنىپ كېتىپ قاپتۇ.

ھۇرۇن، ئەجەب ئاسان قۇتۇلدۇما، دەپ ئەتراپىغا قارىسا يەنە بىر ئادەم كېلىۋاتقۇدەك، ئۇنىمۇ چاقىرىپتۇ - دە، يېقىن كەلگەندە ئۇنىڭغىمۇ ئىشەنچ قىلالماي:

— ئاكا، مەن كەچكىچە قانچىلىك يەر ھەيدەرمەن؟ — دەپتۇ. بۇ ئادەمنىڭمۇ ئاچچىقى كېلىپ:

— بۇنى سەن بىلمىسەڭ، مەن قانداق بىلىمەن؟ — دەپ غودۇڭشىپ تىللاپ كېتىپ قاپتۇ. ھۇرۇن، بۇنىڭدىنمۇ خېلى ئاسان قۇتۇلدۇم، ئەمدى كىمدىن سورىسام بولار، دەپ ئولتۇ-رۇپ، ھە راست، خاندىنلا سوراي، خاندا ئەقىل كۆپ بولىدۇ دەيدىكەن، دەپ ئويلاپ، ھەيدىگەن يېرىنىمۇ تاشلاپ قويۇپ ئۆيىگە قايتىپ كەپتۇ - دە، ئالدىراپلا يەنە تالاغا مېڭىپتۇ. خوتۇنى:

— تاماق پىشتى، يەۋېلىڭلا! — دەپتۇ. ھۇرۇن تاماق يەپ ئولتۇرۇپ:

— قاراڭلا، خوتۇن، بۈگۈن ئېتىزدىن مۇنداق نەرسە تې-پىۋالدىم، خانغا ئاپىرىپ كۆرسىتىپ باقاي دەيمەن، — دەپ ھېلىقى نەرسىنى خوتۇنغا كۆرسىتىپتۇ. خوتۇنى قارىسا، ئالتۇن. خوتۇنى چاندۇرماي:

— ئەجەب پارقىرايدىغان نەرسىكەن بۇ، ئەكېلىڭلا مەن

www.uyghurkitap.com

ئوبدانراق كۆرۈپ باقاي، — دەپ ئېلىپ، ئۇ بىرىنىڭ تاماقىغا دۇم چۈشكەن ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ ئالتۇننى سىقىپ قويۇپ، ئورنىغا شۇنچىلىك چوڭلۇقتىكى تاشتىن بىرنى چاپىنىغا چاندۇرماي يۆگەپ قويۇپتۇ.

ھۇرۇن تامىقىنى يەپ بولۇپ:

— ئەمىسە، مەن خانىنىڭ ئالدىغا بارىدىغان بولۇپ قالدىم، — دەپ قويۇپ، چاپىنىغا يۆگەكلىك نەرسىنى كۆتۈرۈپ يولغا چىقىپتۇ.

تاغ - داۋان ئېشىپ بىرقانچە كۈن يول يۈرۈپ، خانىنىڭ ئوردىسىغا بېرىپتۇ - دە: «مەن خانغا بىرنەرسە ئەكەلدىم. خان بىلەن كۆرۈشەتتىم» دەپتۇ. ياساۋۇللار كىرىپ خانغا مەلۇم قىپتۇ. خان «كىرسۇن !» دەپ رۇخسەت قىپتۇ. ياساۋۇللار چىقىپ ھۇرۇننى ئوردىغا ئەكىرىپتۇ. خان:

— ھە، نېمە دەيسەن؟ — دەپتۇ. ھۇرۇن چاپىنىنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىنى ئېلىپ شۇنداق قارىسا، تاش تۇرغۇدەك.

ھۇرۇن، توۋا، بۇ پارقىرايدىغان نەرسە تاشقا ئايلىنىپ كەتتىمۇ نېمە، دەپ ئويلاپ، قورقىنىدىن تەرلەپ كېتىپتۇ. خان:

— ھە، نېمە، مۇشۇ تاشنى ئېلىپ كەلدىڭما؟ — دەپتۇ. ھۇرۇن دەرھال گەپ ياساپ:

— خان ئالىيلىرى، خوتۇنۇم بۇ تاشنى: «بەش قاداق كېلىدۇ» دەيدۇ.

مەن: «كەلمەيدۇ» دەيمەن. شۇنداق تالىشىپ قالدۇق. شۇڭا، سىلىنى بۇ ماجىرانى ئايرىپ قويارمىكىن، دەپ كېلىۋىدىم، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ خاننىڭ ئاچچىقى كېلىپ:

— بۇ مېنى ئەخمەق قىلغىلى كەلگەن نېمىكەن، ئاپىرىپ زىندانغا تاشلاڭلار ! — دەپتۇ. ياساۋۇللار ھورۇننى شۇ جايدىلا باغلاپ ئاپىرىپ زىندانغا تاشلاپتۇ.

ھورۇن زىنداندا يېتىپ، مېنىڭ تاپقىنىم مۇنداق چوڭلۇقتىكى پارقىرايدىغان نەرسە ئىدى، بۇ قانداق بولۇپ مۇنداق چوڭلۇقتىكى قارا تاشقا ئايلىنىپ قالدى، دەپ قول ئىشارىتى قىلغاننى زىندان ياساۋۇللىرى كۆرۈپ قاپتۇ ـ دە، پادىشاھقا:

— بۇ ئوغرى يەرنى غېرىچلاۋاتىدۇ. بۇنىڭدا چوقۇم بىر سىر بار، — دەپ خانغا مەلۇم قىپتۇ. خان ھەيران بولۇپ:

— ئۇنى ئاچىقىڭلار، مەن ئۆزۈم سوراپ باقاي، — دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ياساۋۇللار ھورۇننى خاننىڭ ئالدىغا ئەكىرىپتۇ.

— سەن يەرنى غېرىچلاپسەن، بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟ — دەپتۇ. ھورۇن:

— بىزنىڭ ئۆيدىكى ئۆچكىنىڭ ساقىلى ئۇزۇنمۇ، خاننىڭ ساقىلى ئۇزۇنمۇ؟ دەپ غېرىچلاۋاتىمەن، — دەپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان خان ئاچچىقىدىن تىترەپ كېتىپتۇ ـ دە:

— ماڭا ھاقارەت كەلتۈرگەن بۇ ئەبلەخنى راسا ئۇرۇڭلار ! — دەپ بۇيرۇپتۇ. ياساۋۇللار شۇئان ھورۇننىڭ پۇت ـ قولىنى باغلاپ، بوينىغا تۆگىنىڭ چۇلۋۇرىنى باغلاپ راسا ئۇرۇپتۇ. ئاغرىققا پايلىمىغان ھورۇن:

— ۋاي، مەن راستىنى ئېيتاي، مېنى ئۇرماڭلار ! — دەپ يالۋۇرۇپتۇ.

— ھە، ئېيتە ! — دەپتۇ ياساۋۇللار.

— پادىشاھنىڭ ئۆزىگە ئېيتىمەن، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ ھو-

رۇن. شۇنىڭ بىلەن پادىشاھنىڭ قېشىغا ئەكىرىپتۇ. ھۆرۈن:

— پادىشاھىئالەم، بۇ گەپنى پەقەت قۇلاقلىرىڭىزغىلا دېي-مەن، — دەپتۇ. پادىشاھ قۇلىقىنى يېقىن ئاپىرىپ:

— ھە، ئېيتە، — دەپتىكەن، ھۆرۈن:

— ۋاي پادىشاھ، مەندەك بىگۇناھ ئادەمگە ماۋۇ سېسىق چۇلۇۋۇرنى باغلاپ ئۇرغۇزغان پادىشاھنىڭ ئۆزى ساراڭكەن، يالغان بولسا سوراپ باقسىلا، — دەپتۇ.

بۇنى ئاڭلاپ پادىشاھنىڭ تېخىمۇ ئاچچىقى كېلىپ:

— بۇ بىر ساراڭ نېمە ئوخشايدۇ، ئۇرۇپ ھەيدىۋې-تىڭلار ! — دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ياساۋۇللار ھۆرۈننى ئۇرغان پېتى ئوردىدىن قوغلاپ چىقىرىپتۇ. ھۆرۈن شۇ قوغلانغانچە نەچچە ئولتۇرۇپ، نەچچە يېتىپ مىڭ بىر جاپادا ئاران دېگەندە ئۆيىگە يېتىپ كەپتۇ. خوتۇنى:

— ئاران تەستە ئەقلىڭنى تېپىپ ئۆيگە يېنىپ كەپسەن - دە. ئەمدىلىكتە ئۆيىمىزدە ھەممە نەرسە تەل بولىدۇ، ھېچنېمىدىن

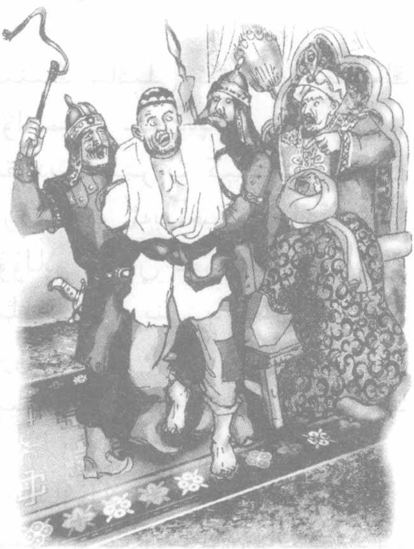

غەم قىلمايمىز، — دەپ ھۆ-رۈننىڭ ئالدىغا خىلمۇخىل ئېسىل تاماقلارنى ئېتىپ قو-يۇۋېتىپتۇ. ئۆمرىدە بۇنچىلىك لەززەتلىنىپ تاماق يەپ باقمى-غان ھۆرۈن ئالدىدىكى تا-ماقلارنى تۈگىتىپ يەۋېتىپ، خاتىرجەم ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئەر - خو-تۇنلار تۇرمۇشىنى توق، باياشات، ئوبدان ئۆتكۈزۈپ ئالەم-دىن ئۆتۈپتۇ.

بەخت قۇشى

بار ئىكەنۇ يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەنۇ توق ئىكەن، بۇرۇنقى زاماندا بىر دۆلەتمەن ئائىلە بولغانىكەن. بۇ ئائىلە كۆپ بالا ـ چاقىلىق، نەۋرە ـ چەۋرىلىك بولۇپ، ئۇزۇن زامان خۇشال ـ خۇرام، باياشات تۇرمۇش كەچۈرۈپ كەپتۇ. چۈنكى، بۇ ئائىلىگە بەخت قۇشى كېلىپ قونۇپ، ئۇزۇن يىل تۇرۇپ قالغانىكەن.

بىر كۈنى بەخت قۇشى شۇ ئائىلىنىڭ ئاقساقىلى بولغان بوۋايغا:

— مەن سىلەرنىڭ ئائىلەڭلاردا ئۇزۇن يىل تۇردۇم. بىر جايدا ئۇزۇن تۇرۇۋېرىپ زېرىكىپ قالدىم، جاھاننى ساياھەت قىلغۇم كېلىۋاتىدۇ، مەن سىلەرنىڭ يېنىڭلاردىن كەتمەكچى بولۇۋاتىمەن. ئەمدى مەندىن سوراپ ئېلىپ قالىدىغان نەرسەڭلار بولسا سوراپ ئېلىڭلار، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا ماڭا ئۈچ كۈن مۆھلەت بەرسىلە، مەن خوتۇنۇم، بالا ـ چاقا، نەۋرە ـ چەۋرىلىرىم بىلەن باش قوشۇپ مەسلىھەتلىشىپ مۇۋاپىق جاۋاب بېرەي، — دەپتۇ بوۋاي.

بوۋاي خوتۇن ـ بالىلىرى، نەۋرە ـ چەۋرىلىرىنىڭ ھەممىسىنى يىغىپ، ئۇلارغا بولغان ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئۇلار مەسلىھەتلىشىپ، بەخت قۇشىدىن سوراپ ئالىدىغان نەرسىلەرنى دېيىشكە باشلاپتۇ. بىر ئوغلى:

— تۆت تۇرلۇك چارۋا مال سورايلى، — دەپتۇ يەنە بىر ئوغلى:

— ياق، يەر ـ زېمىن، سوقا ـ تۆگمەن، باغۋاران ئالاي-لى، — دېسە، يەنە بىر قىزى:

— كاتتا، خىلمۇخىل مال بىلەن تولغان دۇكان سوراي-لى، — دەپتۇ. كىچىك قىزى:

— ھەممىدىن ئېسىل نەرسە ئالتۇن ـ كۈمۈش، ئۈنچە ـ مارجان، بىز شۇنى سورايلى، — دەپتۇ. ئۇلار ئىككى كۈن تالاش ـ تارتىش قىلىپ، ھېچ بىرلىككە كېلەلمەپتۇ.

بوۋاي ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ، خىيال دەرياسىنى بويلاپ توختاپ:

— ھەي خوتۇن، بۇ مەسلىھەتكە قاتناشمىغانلار بارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. خوتۇنى:

— يېڭى كەلگەن كېلىن قاتناشمىدى، — دەپتۇ.

— ئۇنىمۇ چاقىرىڭلار، — دەپتۇ بوۋاي. شۇنىڭ بىلەن يېڭى كېلىن چاقىرىلغاندىن كېيىن، نەچچە كۈندىن بۇيان بولغان ئەھۋالنى كېلىنىگە ئېيتىپ:

— بەخت قۇشىدىن نېمىلەرنى سوراپ ئالساق بولار؟ — دەپ سوراپتۇ. يېڭى كېلىن كۆپ ئويلانمايلا:

— بىز بەخت قۇشىدىن ئىتتىپاقلىقنى ئىنئام قىلىشنى سورايلى. ئىتتىپاق بولساق، ھەممە ئىشىمىز راۋاج تاپىدۇ، ئائىلىمىزگە بەرىكەت ياغىدۇ، جېدەل ـ ماجىرالاردىن خالىي بولۇپ، يەنىلا ھازىرقىدەك بەختلىك ياشايمىز، — دەپتۇ.

بوۋاي ئىنتايىن خۇشال بولۇپ:

— مانا ئەمدى بەخت قۇشىدىن سوراپ ئالىدىغان ئەڭ-گۈشتىرىمىز تېپىلدى، — دەپتۇ.

ئۈچىنچى كۈنى بەخت قۇشى بوۋاينىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— ھە، سىلەر مەندىن نېمىنى سوراپ ئالماقچى بول-
دۇڭلار؟ — دەپتىكەن، بوۋاي:
— بىز سىلىدىن ئىتتىپاقلىقنى ھەدىيە قىلىپ كەتسىلە
دېگەن ئىلتىماسنى قىلماقچى، — دەپتۇ. بەخت قۇشى:
— مېنىڭمۇ سىلەردىن ئەكەتمەكچى بولغىنىم دەل شۇ
ئىتتىپاقلىق ئىدى، بۇنى يەنە سورىساڭلار مەن سىلەرگە بې-
رەي، مەنمۇ سىلەرنىڭ ئائىلەڭلاردىن كەتمەي، چۈنكى ئىتتى-
پاقلىقنىڭ ئۆزى بەخت، مەن ئۇنى سىلەرگە تاشلاپ بېرىپ
كېتەلمەيمەن، — دەپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن بەخت قۇشى بۇ ئائىلىدىن كەتمەي تۇرۇپ
قاپتۇ. بۇ چوڭ ئائىلە يەنىلا بەختلىك، خۇشال - خۇرام، ئىد-
ناق تۇرمۇش كەچۈرۈپ، ئارزۇ - ئارمانلىرىغا يېتىپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

تۆت ساندۇق

بىر دېھقان ئېتىزدىن يېنىپ ئېشىك ئالدىدا تۇرغانىكەن، سودىگەر سىياقىدىكى بىر كىشى بىر ئېشەكنى ھەيدەپ كېلىپ قاپتۇ. ئېشەككە بىر ـ بىرىگە ئوخشىمايدىغان تۆت ساندۇق ئارتىلغانىكەن. دېھقان قىزىقىپ ساندۇقنى ئالماقچى بولۇپ سودىگەردىن سوراپتۇ:

— ھەي سودىگەر، بۇ ساندۇقلارنى ساتامسەن؟

— نېمە ئوقەت قىلىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ سودىگەر ياندۇرۇپ.

— دېھقانمەن، — دەپتۇ دېھقان راستىنى ئېيتىپ.

— دېھقان بولساڭ، ساتمايمەن ! — دەپتۇ سودىگەر.

— كىمگە ساتىسەن؟ — سوراپتۇ دېھقان ئۆزىنىڭ كۆزى چۈشكەن ساندۇقنى تۇتۇپ تۇرۇپ.

— سەن تۇتقان ساندۇقنىڭ ئىچىدە زالىملىق بار، بۇنى پادىشاھقا ساتىمەن، — دەپتۇ سودىگەر. دېھقان قولىنى ئىككىنچى ساندۇققا يۆتكەپ سوراپتۇ:

— بۇنىچۇ؟

— بۇ ساندۇقتا ئىلىم بار، — دەپتۇ سودىگەر، — ئالىملارغا ساتىمەن.

دېھقان بۇ سودىگەرنىڭ سۆزىگە ئەجەبلىنىپ، ئۈچىنچى

ساندۇقنى تۇتۇپ يەنە سوراپتۇ:
— بۇنى كىمگە ساتىسەن؟
— بۇ ساندۇقتا بېخىللىق بار، كىم ئەڭ باي بولسا شۇ-
نىڭغا ساتىمەن، — دەپتۇ سودىگەر. دېھقان ئاخىرقى ساندۇق-
نى تۇتقانىكەن، سودىگەر دېھقانغا قاراپ:
— بۇ ساندۇقنىمۇ تۇتما، بۇنىمۇ ساڭا ساتمايمەن، —
دەپتۇ. دېھقان سوراپتۇ:
— بۇنى كىمگە ساتىسەن؟
— بۇ ساندۇقتا ھىيلە - مىكىر بار، بۇنى مۇشۇ ئالەم-
دىكى قازىلارغا ساتىمەن، — دەپتۇ - دە، ئېشىكىنى ھەيدەپ
كېتىپتۇ، دېھقان ھەيران بولۇپ تۇرۇپ قاپتۇ.

[General Information]
书名=维吾尔民间故事 16　维吾尔文
SS号=40250808

www.uyghurkitap.com